

**ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี
ราชบัณฑิต**



-7 ต.ค. 2546

**บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**

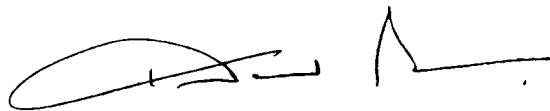
h 229.436

คำนำ

ท่านศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เป็นนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ อุทิศตนสร้างผลงานเพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาของชาติตลอดมา เป็นผู้ก่อตั้งวิทยาลัยวิชาการศึกษา และเป็นอธิการคนแรกของวิทยาลัยวิชาการศึกษา ซึ่งต่อมาได้ยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นอกจากนี้ท่านยังมีบทบาทอื่นๆ อีกมากมาย เช่น จัดตั้งสมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย เป็นกรรมการสภาการศึกษาแห่งชาติ สมาชิกสมัชชาแห่งชาติ และสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เป็นต้น สำหรับบทบาทที่สำคัญอีกบทบาทหนึ่ง คือ ท่านเป็นภาคีสมาชิกราชบัณฑิต เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2523 และเป็นราชบัณฑิต เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2532 เอกสารฉบับนี้จะได้นำผลงานของท่าน

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ในฐานะที่ท่านเป็นราชบัณฑิต แห่งราชบัณฑิตยสถาน รวมทั้งประวัติความเป็นมา และเรื่องของสำนักในราชบัณฑิตยสถาน บัณฑิตวิทยาลัยได้รับความกรุณาจาก คุณอดิศักดิ์ ทองบุญอิตต์ผู้อำนวยการกองธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน ปัจจุบันเป็นภาคีสมาชิก ซึ่งได้เขียนถึง**ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี** จากมุมมองของท่านที่ได้ร่วมงานกันที่ราชบัณฑิตยสถานเป็นเวลาประมาณ 10 ปี

บัณฑิตวิทยาลัยตระหนักในคุณงามความดีของท่านผู้เป็นปราชญ์ ผู้ทรงศีล ผู้มีพระคุณต่อวงการการศึกษา และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จึงได้จัดทำหนังสือ “ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ราชบัณฑิต” ขึ้นเนื่องในโอกาสวันศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ปี 2543 ขอขอบพระคุณคุณอดิศักดิ์ ทองบุญอิตต์ ที่ได้กรุณาเขียนหนังสือเล่มนี้ให้แก่บัณฑิตวิทยาลัย



(ศาสตราจารย์ ดร.เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
ประวัติศาสตร์ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี.....	4
ราชบัณฑิตยสถาน.....	6
ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรีกับราชบัณฑิตยสถาน	
จากมุมมองของอดีตคักดี ทองบุญ.....	12
-พบกันที่ราชบัณฑิตยสถาน.....	15
-การสนทนาเรื่องความหมายของศัพท์ปรัชญาการศึกษา.....	17
บทความที่ท่านเขียนให้กับราชบัณฑิตยสถาน.....	23
จริยศึกษา.....	23
ความดีคืออะไร.....	29
อุดมการณ์ ในการจัดการศึกษา.....	36
ค่านิยม.....	55
ความคิดเรื่องการฝึกหัดครูในระดับปริญญา.....	64

ประวัติ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี



ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เกิดที่อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ.2459 เป็นบุตรคนโตของขุนประทุมสิริพันธ์ (เจริญ บัวศรี) และนางเปล่ง บัวศรี มีพี่น้อง 5 คน คือ สาโรช สารี สว่าง จำนง และจงดี้

การศึกษา

ท่านเรียนหนังสือที่จังหวัดภูเก็ตทั้งชั้นประถมและมัธยมจนจบมัธยมปีที่ 6 เมื่ออายุเพียง 13 ปี

เรียนที่ปีนัง โรงเรียนชื่อ The Anglo-Chinese Boys School. ได้มาเรียนต่อในกรุงเทพฯ ณ โรงเรียนฝึกหัดครูประถมพระนคร 2478 เรียนคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศึกษาต่อ ณ ประเทศอเมริกา ที่ The Ohio State University ได้รับปริญญาโท (Master of Arts) และปริญญาเอก (Doctor of Philosophy)

ได้ศึกษาและสำเร็จการศึกษา ณ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (ว.ป.อ.) รุ่นที่ 5 ในปี พ.ศ.2506

การทำงาน

1 มีนาคม 2496 -31 มีนาคม 2496 เป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงถนนประสานมิตร

1 เมษายน 2496-30 กันยายน 2496 เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน
ฝึกหัดครูชั้นสูงถนนประสานมิตร

1 ตุลาคม 2496 - 29 กันยายน 2497 เป็นผู้อำนวยการ
วิทยาลัยวิชาการศึกษา

30 กันยายน 2497 - 6 มีนาคม 2499 เป็นรองอธิการและ
หัวหน้าคณะวิชาการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา

7 มีนาคม 2499 - 1 มกราคม 2512 เป็นอธิการคนแรก
ของวิทยาลัยวิชาการศึกษา

2 มกราคม 2512 - 1 ตุลาคม 2513 เป็นรองปลัด
กระทรวงศึกษาธิการ (ครั้งที่ 1)

2 ตุลาคม 2513 - 31 ธันวาคม 2516 เป็นอธิบดีกรม
ฝึกหัดครู

1 มกราคม 2517 - 30 กันยายน 2519 เป็นรองปลัด
กระทรวงศึกษาธิการ (ครั้งที่ 2)

22 ตุลาคม 2523 เป็นภาควิชาการราชบัณฑิตยสถาน

29 พฤษภาคม 2532 เป็นราชบัณฑิตประเภทสังคมศาสตร์ สาขา
ศึกษาศาสตร์ (ทางสารัตถะ)

เครื่องราชอิสริยาภรณ์สูงสุดที่ได้รับ

5 ธันวาคม 2534 มหาปรมาภรณ์ช้างเผือก (ม.ป.ช.)

5 ธันวาคม 2517 มหาวชิรมงกุฏ (ม.ว.ม.)

5 พฤษภาคม 2513 ทูตียจุลจอมเกล้า (ท.จ.)

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้ถึงแก่อนิจกรรมเนื่องจากหัวใจ
ล้มเหลวเมื่อเวลา 11.15 น. ของวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ. 2536



ราชบัณฑิตยสถาน



ประวัติความเป็นมา

ราชบัณฑิตยสถาน ได้จัดตั้งขึ้นเมื่อพุทธศักราช 2476 โดยพระราชบัญญัติว่าด้วยราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2476 สืบแทน ราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้น โดยประกาศตั้งราชบัณฑิตยสถานลงวันที่ 19 เมษายน พุทธศักราช 2469

ใน พ.ศ. 2485 ได้มีการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยราชบัณฑิตยสถานใหม่ โดยยกเลิกพระราชบัญญัติฉบับพุทธศักราช 2476 และตราพระราชบัญญัติฉบับใหม่ขึ้นใช้บังคับแทน คือ พระราชบัญญัติราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2485 ซึ่งต่อมาได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติราชบัณฑิตยสถาน (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2487 ในบางมาตรา และเป็นกฎหมายจัดระเบียบราชการราชบัณฑิตยสถานที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนี้

เมื่อแรกตั้งราชบัณฑิตยสถานใน พ.ศ. 2476 นั้น ราชบัณฑิตยสถานมีฐานะนิติบุคคลอยู่ในอุปการะของรัฐบาลโดยได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล และ

มีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รักษากฎตามพระราชบัญญัตินั้น เมื่อมีการตราพระราชบัญญัติราชบัณฑิตยสถานขึ้นใหม่ในพุทธศักราช 2485 ฐานะของราชบัณฑิตยสถานเปลี่ยนไปเป็นทางการเมืองอยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี และต่อมาพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม (ฉบับที่ 6) พุทธศักราช 2485 และพุทธศักราช 2495 มาตรา 27 ได้บัญญัติให้ราชบัณฑิตยสถานอยู่ในบังคับบัญชาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. 2534 นับแต่ พ.ศ. 2415 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันราชบัณฑิตยสถานมีสถานภาพเป็นส่วนราชการที่ไม่สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง หรือทบวง มีฐานะเป็นกรม

หน้าที่

ราชบัณฑิตยสถานมีหน้าที่ดังนี้

1. ค้นคว้าและบำรุงสรรพวิชาให้เป็นคุณประโยชน์แก่ชาติและประชาชน
2. ติดต่อและแลกเปลี่ยนความรู้กับองค์การปราชญ์อื่นๆ
3. ให้ความเห็น คำปรึกษา และปฏิบัติการเกี่ยวกับวิชาตามความประสงค์ของรัฐบาล

สมาชิกราชบัณฑิตยสถาน

ราชบัณฑิตยสถานมีสมาชิก 3 ประเภท คือ

1. ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์
2. ราชบัณฑิต
3. ภาคีสมาชิก

ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ได้แก่ ผู้ทรงเกียรติคุณในวิชาประเภทใดประเภทหนึ่ง ซึ่งนายกรัฐมนตรีโดยคำแนะนำของราชบัณฑิตยสถานได้นำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง

ราชบัณฑิต ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาหนึ่ง ซึ่งที่ประชุมร่วมกันขอราชบัณฑิตทุกท่านได้เลือกจากภาคีสมาชิก แล้วนำเสนอนายกรัฐมนตรีเพื่อนำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นราชบัณฑิต

ภาควิชาสังคมศาสตร์ ได้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาใดสาขาหนึ่งที่สมัครเข้าทำการ
ร่วมกับราชบัณฑิตยสถาน และราชบัณฑิตยสถานได้รับสมัครเป็นภาควิชาสังคม
ศาสตร์ของสำนักใดสำนักหนึ่งแล้ว

จำนวนสมาชิก

จำนวนราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์และราชบัณฑิตไม่ได้ จำกัดจำนวนไว้ แต่
การเลือกตั้งภาควิชาสังคมศาสตร์เพื่อแต่งตั้งเป็นราชบัณฑิตขึ้นอยู่กับการขอกำหนด
ตำแหน่งใหม่ในสาขาที่ยังไม่มีผู้ใดประจำ หรือแต่งตั้งแทนในตำแหน่งที่ว่าง
ส่วนจำนวนภาควิชาสังคมศาสตร์มีจำกัดไว้ไม่เกิน 160 คน แบ่งเป็นภาควิชาสังคม
ศาสตร์และการเมือง 40 คน สำนักวิทยาศาสตร์ 80 คน และสำนัก
ศิลปกรรม 40 คน ตามประกาศราชบัณฑิตยสถาน เรื่องระเบียบ
ราชบัณฑิตยสถาน ว่าด้วย การกำหนดจำนวนสมาชิก พ.ศ.2536

จำนวนสมาชิกราชบัณฑิตยสถานในปี 2542 มีดังนี้

1. ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์	-	คน
2. ราชบัณฑิต	69	คน
3. ภาควิชาสังคมศาสตร์	78	คน

สำนักในราชบัณฑิตยสถาน

สำนัก ประกอบด้วย คณะราชบัณฑิตและภาควิชาสังคมศาสตร์ แบ่งตาม
ประเภทและสาขาที่ประจำอยู่ปัจจุบันมี 3 สำนักคือ

1. สำนักธรรมศาสตร์และการเมือง (The Academy of
Moral and Political Sciences) แบ่งประเภทวิชาออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1.1 ประเภทปรัชญา (Philosophy) แบ่งออกเป็น 4 สาขา
วิชา คือ

- (1) อภิปรัชญา (Metaphysics) และญาณวิทยา
(Epistemology)
- (2) อัศววิทยา (Axiology)
- (3) ตรรกศาสตร์ (Logic)

(4) ศาสนศาสตร์ (Religious Studies)

1.2 ประเภทสังคมศาสตร์ (Social Sciences) แบ่งออกเป็น

12 สาขาวิชา คือ

- (1) นิติศาสตร์ (Law)
- (2) รัฐศาสตร์ (Political Science)
- (3) รัฐประศาสนศาสตร์ (Public Administration)
- (4) สังคมวิทยา (Sociology)
- (5) มานุษยวิทยา (Anthropology)
- (6) จิตวิทยา (Psychology)
- (7) สังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม (Social Administration and Social Welfare)
- (8) เศรษฐศาสตร์ (Economics)
- (9) บริหารธุรกิจ (Business Administration)
- (10) นิเทศศาสตร์ (Communication Arts)
- (11) ภูมิศาสตร์ (Geography)
- (12) ศึกษาศาสตร์ (Education)

1.3 ประเภทประวัติศาสตร์ (History) แบ่งออกเป็น 3 สาขาวิชา คือ

- (1) ประวัติศาสตร์สากล (World History)
- (2) ประวัติศาสตร์ไทย (Thai History)
- (3) โบราณคดี (Archeology)

2. สำนักวิทยาศาสตร์ (The Academy of Science) แบ่งประเภทวิชาออกเป็น 3 ประเภทดังนี้

2.1 ประเภทวิทยาศาสตร์กายภาพ (Physical Sciences)

แบ่งออกเป็น 8 สาขาวิชา คือ

- (1) คณิตศาสตร์ (Mathematics)
- (2) ฟิสิกส์ (Physics)
- (3) เคมี (Chemistry)

- (4) ดาราศาสตร์ (Astronomy)
- (5) ธรณีวิทยา (Geology)
- (6) อุตุนิยมวิทยา (Meteorology)
- (7) สมุทรศาสตร์ (Oceanography)
- (8) วิทยาการคอมพิวเตอร์ (Computer Science)

2.2 ประเภทวิทยาศาสตร์ชีวภาพ (Biological Sciences) แบ่งออกเป็น 3 สาขาวิชา คือ

- (1) ชีววิทยา (Biology)
- (2) พฤกษศาสตร์ (Botany)
- (3) สัตววิทยา (Zoology)

2.3 ประเภทวิทยาศาสตร์ประยุกต์ (Applied Sciences) แบ่งออกเป็น 10 สาขาวิชา คือ

- (1) แพทยศาสตร์ (Medicine)
- (2) วิศวกรรมศาสตร์ (Engineering)
- (3) เกษตรศาสตร์ (Agriculture)
- (4) วิทยาศาสตร์การแพทย์ (Medical Science)
- (5) เภสัชศาสตร์ (Pharmaceutical Science)
- (6) ทันตแพทยศาสตร์ (Dentistry)
- (7) สัตวแพทยศาสตร์ (Veterinary Science)
- (8) วนศาสตร์ (Forestry)
- (9) การประมง (Fishery)
- (10) เทคโนโลยี (Technology)

3. สำนักศิลปกรรม (The Academy of Arts) แบ่งประเภทวิชาออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

3.1 ประเภทวรรณศิลป์ (Literary Arts) แบ่งออกเป็น 7 สาขาวิชา คือ

- (1) ดันติภาษา (Classical Languages)
- (2) นิรุกติศาสตร์ (Philology)
- (3) ภาษาศาสตร์ (Linguistics)
- (4) วรรณกรรมพื้นเมือง (Folklore)
- (5) วรรณกรรมร้อยแก้ว (Prose)
- (6) วรรณกรรมร้อยกรอง (Poetry)
- (7) วรรณกรรมเปรียบเทียบ (Comparative Literature)

3.2 ประเภทสถาปัตยกรรมศิลป์ (Architectural Arts) แบ่งออกเป็น 5 สาขาวิชาคือ

- (1) สถาปัตยกรรม (Architecture)
- (2) ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม (History of Architecture)
- (3) ภูมิสถาปัตยกรรม (Landscape Architecture)
- (4) นาเวสสถาปัตยกรรม (Naval Architecture)
- (5) การผังเมือง (Town Planning)

3.3 ประเภทจิตรศิลป์ (Fine Arts) แบ่งออกเป็น 4 สาขาวิชาคือ

- (1) จิตรกรรม (Painting)
- (2) ประติมากรรม (Sculpture)
- (3) นาฏกรรม (Drama)
- (4) ดุริยางคกรรม (Music)

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี กับ ราชบัณฑิตยสถาน

จากมุมมองของ อดีตคักดี ทองบุญ

ความนำ

ท่านผู้อ่านที่เคารพ - รัก

ผมรู้สึกภูมิใจและเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสร่วมแสดงความกตัญญู
กตเวทิต่อศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ในครั้งนี้ด้วยผู้หนึ่ง ผมโชคดีที่ได้
ร่วมงานกับท่านที่ราชบัณฑิตยสถานซึ่งเป็นที่รวมนักปราชญ์ราชบัณฑิตของ
ประเทศ ในช่วงปลายแห่งชีวิตการทำงานของท่าน แม้ในระยะเวลาอันสั้น คือ
ประมาณ 10 ปี ผมก็ได้รับทั้งวิชาและจรรยาอย่างล้ำค่าจากท่าน ทำให้ผม
ยอมรับว่าสมญานามที่บรรดาสาธุศิษย์ของท่านมอบแก่ท่านว่า **“ปราชญ์ผู้ทรง
ศีล”** นั้น เป็นคำที่เหมาะสมจริงๆ แต่ขอเพิ่มคำที่บ่งบอกถึงความสูงศักดิ์ทาง
วิชาการที่ท่านได้รับในช่วงปลายแห่งชีวิต คือ **“ราชบัณฑิต”** เป็น **“ปราชญ์
ราชบัณฑิตผู้ทรงศีล”** ขอเล่าความเป็นมาของราชบัณฑิตที่ท่านได้รับ ดังต่อไปนี้

ผมรู้จักและชื่นชมผลงานของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ก่อน
รู้จักตัวจริงของท่านหลายปี เพราะในช่วงที่ท่านเริ่มมีบทบาทสำคัญในวงการ
ศึกษาของชาตินั้น ผมกำลังศึกษาวิชาครูอยู่ในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ใน
พระบรมราชูปถัมภ์ มหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งคณะสงฆ์ไทย คือมหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในปัจจุบัน

ตามประวัติการทำงานของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี (เท่าที่ผมทราบ) ท่านเข้ารับราชการเป็นอาจารย์ในโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร เมื่อวันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2496 เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงนั้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2496 เป็นผู้อำนวยการวิทยาลัยวิชาการศึกษาซึ่งยกฐานะขึ้นมาจากโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงด้วยความพยายามของท่านและคณะ เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2496

ผมเข้าเรียนในแผนกบาลีอบรมศึกษา (ม.3-ม.6) เมื่อ พ.ศ. 2496 - 2498 ในแผนกบาลีเตรียมอุดมศึกษา (ม.7-ม.8) เมื่อ พ.ศ. 2496 - 2500 และในแผนกบาลีอุดมศึกษา (พุทธศาสตร์ ปีที่ 1-4) เมื่อ พ.ศ. 2501 - 2504 ในสมัยนั้นมหาวิทยาลัยเกษตรราชวิทยาลัยซึ่งมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือผลิตบัณฑิตทางพุทธศาสตร์เพื่อเป็นศาสนทายาททำหน้าที่เป็นผู้ประกาศพระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ ได้กำหนดหลักสูตรให้ศึกษาวิชาครุควบคู่ไปกับการศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูงอื่นๆ คือในแผนกบาลีอบรมศึกษา ให้ศึกษาวิชาครุมูล ในแผนกบาลีเตรียมอุดมศึกษาให้ศึกษาวิชาครุประถม และแผนกบาลีอุดมศึกษาให้ศึกษาวิชาครุมัธยม (ขณะนั้นมีคณะเดียว คือคณะพุทธศาสตร์ ในปัจจุบันวิชาเหล่านี้อยู่ในครุศาสตร์) ผมได้นำความรู้วิชาครุไปสมัครสอบในสนามสอบส่วนกลางที่กระทรวงศึกษาธิการจัดให้สอบ ผมสอบได้ประกาศนียบัตรประโยควิชาครุพิเศษมูลเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2499 ได้ประกาศนียบัตรประโยควิชาครุพิเศษประถมเมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ. 2501 และได้ประกาศนียบัตรประโยควิชาครุพิเศษมัธยมเมื่อวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ. 2504

ในช่วงที่ศึกษาวิชาครุทั้ง 3 ชั้นอยู่นั้น ผมได้ศึกษาปรัชญาการศึกษาแบบลัทธินิยม (Realism) ของอังกฤษ เช่น หลักการสอนแบบขั้นทั้ง 5 ของแอร์บาร์ต (Herbart) และแบบปฏิบัตินิยม (Pragmatism) ของอเมริกา เช่น หลักการสอนแบบ Experimentalism ของจอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ผมรู้สึกชื่นชมแนวความคิดของนักการศึกษาเหล่านั้น และตั้งความหวังไว้ว่า ลักวันหนึ่งนักการศึกษาของไทยซึ่งขณะนั้นมีอยู่จำนวนไม่น้อย จะค้นคิดแนวความคิด

ทางปรัชญาการศึกษาแบบไทยขึ้นมาบ้าง ความหวังนี้ตั้งขึ้นจากความเชื่อที่ว่า “กรุงศรีอยุธยาไม่สิ้นคนดี” ผมรอคอยความสมหวังเรื่อยมาจนสำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต ออกปฏิบัติงานรับใช้สถาบันตามที่ได้รับมอบหมายใน ขณะที่ความหวังที่รอคอยกำลังริบหรี่ลงเรื่อยๆ นั้น วันหนึ่งบังเอิญได้อ่าน บทความที่กล่าวถึงแนวความคิดทางปรัชญาการศึกษาแผนใหม่ คือการศึกษาแบบพัฒนาการ (Progressive Education) ที่ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี คิดและนำไปใช้ในโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร (ซึ่งต่อมามีฐานะเป็นวิทยาลัยการศึกษาและเป็นมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตรในปัจจุบัน) แนวความคิดในบทความนั้นได้จุดประกายแห่งความหวังที่กำลังริบหรี่ให้โชติช่วงชัชวาลขึ้นมาทันทีเพราะท่านให้แนวความคิดใหม่ว่าการศึกษาคือความเจริญงอกงามทั้งปวงที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่เหมาะสมในด้านต่างๆ ซึ่งผู้สอนได้เลือกเฟ้นให้แล้วเป็นอย่างดี เพื่อให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายและนโยบายของประเทศชาติ

จากนั้น ผมก็ได้ติดตามอ่านผลงานของศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เรื่อยมา ทั้งในรูปบทความ บทปาฐกถา และบทสัมภาษณ์ ซึ่งต่อมาได้มีการพิมพ์รวมเล่มเป็นหนังสือขึ้นเช่น

- ความคิดบางประการในวิชาการศึกษา (2509)
- พุทธศาสนากับการศึกษาแผนใหม่ (2510)
- ข้อคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาไทย (2513)
- วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ (2520)

ผมได้อ่านแนวความคิดเรื่องนี้ตั้งแต่ยังเป็นบทความและนำไปใช้เป็นแนวในการสอนพระพุทธศาสนาเรื่อยมา

- จริยธรรมศึกษา (2524)

ผมอ่านที่ท่านเขียนให้ราชบัณฑิตยสถานนำไปตีพิมพ์ในสารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 8 (พ.ศ.2509-2511) ในชื่อว่า จริยศึกษา (ขณะนั้นท่านดำรงตำแหน่งรองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ)

- ปรัชญาการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์ (2525) ซึ่งถือเป็นหัวใจ

ของปรัชาการศึกษาไทย ตามแนวความคิดทางการศึกษาแผนใหม่
ของท่าน

พบกันที่ราชบัณฑิตยสถาน

ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี สมักรเป็นภาคีสมาชิก สำนัก
ธรรมศาสตร์และการเมือง ราชบัณฑิตยสถาน ประเภทสังคมศาสตร์ สาขา
วิชาศึกษาศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. 2523 สำนักฯ มีมติรับท่านเป็นภาคีสมาชิกเมื่อ
วันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2523 ขณะนั้นผมเป็นผู้อำนวยการกองธรรมศาสตร์และ
การเมือง ราชบัณฑิตยสถาน จึงมีโอกาสนพบปะสนทนากับท่านเป็นครั้งแรก
ต่อมา ในการปรับปรุงคณะกรรมการบัญญัติศัพท์สำนักธรรมศาสตร์และ
การเมืองครั้งที่ 1 (เป็นคณะกรรมการชุดที่ 2) เมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม พ.ศ.
2528 ท่านได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการในคณะกรรมการนี้ด้วย ทำให้ผมได้
ปฏิบัติงานใกล้ชิดกับท่านมากขึ้น ในฐานะที่ผมเป็นกรรมการและเลขานุการของ
คณะกรรมการนี้และนั่งใกล้กันโดยตลอด ผมเคยขอให้ท่านช่วยเก็บศัพท์
วิชาการศึกษาภาษาต่างประเทศเพื่อเสนอให้คณะกรรมการนี้พิจารณาบัญญัติ
ศัพท์เป็นภาษาไทยจากศัพท์นิติศาสตร์ที่กำลังพิจารณาอยู่ในขณะนั้น ท่านตอบ
รับด้วยความยินดี แต่น่าเสียดายที่การพิจารณาศัพท์นิติศาสตร์สำเร็จลงเมื่อ
ท่านไม่อยู่กับเราเสียแล้ว

ขณะเป็นภาคีสมาชิก ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ได้บรรยายผล
งานทางวิชาการในที่ประชุมราชบัณฑิตและภาคีสมาชิก สำนักธรรมศาสตร์และ
การเมือง รวม 7 ครั้ง คือ

16 พฤศจิกายน 2526 เรื่องการศึกษาและวัฒนธรรม

19 มิถุนายน 2528 เรื่องการศึกษาแผนใหม่หรือการศึกษา
แบบพิพัฒนาการ (Progressive Education)

19 กุมภาพันธ์ 2529 เรื่องการศึกษาค้นคว้าทางปรัชญาการ
ศึกษา

17 ธันวาคม 2529 เรื่องอุดมการณ์ในการจัดการศึกษา

- 7 ตุลาคม 2530 เรื่องวิธีการคิดและวิธีการสอน
 15 มิถุนายน 2531 เรื่องความเป็นเลิศทางการศึกษา
 17 พฤษภาคม 2532 เรื่องการสร้างค่านิยมด้านจริยธรรมใน

สถานศึกษา

นอกจากนี้ ท่านยังได้เขียนบทความมอบให้ราชบัณฑิตยสถานตีพิมพ์
 ในหนังสือที่ระลึกเนื่องในโอกาสสำคัญๆ รวม 2 เรื่อง คือ

1. **ความดีคืออะไร** (ความดีตามแนวศึกษาศาสตร์) ตีพิมพ์ในหนังสือ
 ที่ระลึก 50 ปีราชบัณฑิตยสถาน 31 มีนาคม 2527

2. **อุดมการณ์ในการจัดการศึกษา** ตีพิมพ์ในหนังสือที่ระลึกเนื่องใน
 พระราชพิธีรัชมังคลาภิเษก 2 กรกฎาคม 2531

อนึ่งในช่วงที่ท่านเป็นภาคีสมาชิกนี้ ท่านได้มอบผลงานทางวิชาการที่
 ตีพิมพ์แล้วให้แก่สำนักธรรมศาสตร์และการเมืองอีกหลายเรื่อง เช่น

- จริยธรรมศึกษา จำนวน 1 เล่ม
- A Philosophy of Education for Thailand : The Confluence
 of Buddhism and Democracy จำนวน 3 เล่ม
- ปัญหาการศึกษาของโลก จำนวน 3 เล่ม

ด้วยผลงานที่มุ่งเน้นให้เป็นคุณธรรมคุณประโยชน์ทางการศึกษาแก่
 ชาติและประชาชนดังกล่าวมาซึ่งตรงกับสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ที่ท่านเป็นภาคี
 สมาชิกอยู่ท่านจึงได้รับเลือกจากสำนักธรรมศาสตร์และการเมืองให้เป็นราชบัณฑิต
 ประจำสาขาวิชาศึกษาศาสตร์ ประเภทสังคมศาสตร์ และได้เสนอให้ที่ประชุม
 ใหญ่ราชบัณฑิตประจำปี 2532 พิจารณารับรอง จากนั้นราชบัณฑิตยสถานได้
 นำความกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแต่งตั้งเป็นราชบัณฑิต
 และมีพระบรมราชโองการแต่งตั้งเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2532 ประกาศ
 ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 106 ตอนที่ 88 วันที่ 1 มิถุนายน พ.ศ. 2532

ผลงานที่ท่านเขียนให้ราชบัณฑิตยสถานหลังจากได้เป็นบัณฑิต มี 2
 เรื่อง คือ

1. **คำนิยม** ตีพิมพ์ในหนังสือเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ราชบัณฑิตยสถานจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพระชนมายุครบ 3 รอบ 2 เมษายน 2534

2. **ความคิดเรื่องการฝึกหัดครูในระดับปริญญา** ตีพิมพ์ในหนังสือเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ราชบัณฑิตยสถานจัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 5 รอบ 12 สิงหาคม 2535 ยังมีงานที่ท่านมีส่วนร่วมในฐานะเป็นกรรมการและผมก็อยู่ในคณะกรรมการนั้นๆ ด้วย จึงขอนำมาแนะนำเพื่อเป็นเกียรติและเป็นอนุสรณ์ถึงท่านดังนี้

1. ผลงานการบัญญัติศัพท์วิชาการภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย และพิจารณารับรองศัพท์บัญญัติ ของคณะกรรมการบัญญัติศัพท์สำนักวรรณศาสตร์และการเมือง (ท่านเป็นกรรมการตั้งแต่ พ.ศ. 2528-2536) คือ

1.1 **ศัพท์รัฐศาสตร์ อังกฤษ - ไทย** ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ.2529 ครั้งที่ 2 พ.ศ.2536 ครั้งที่ 3 พ.ศ.2540)

1.2 **ศัพท์นิติศาสตร์ อังกฤษ-ไทย** ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ.2541 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2543)

1.3 **พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย** ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ.2532 ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2540)

2. ผลงานการจัดทำพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาขาลของคณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาขาลที่ท่านมีส่วนร่วมในฐานะเป็นกรรมการ (คือเป็นตัวแทนของประธานกรรมการบัญญัติศัพท์สำนักวรรณศาสตร์และการเมือง พ.ศ. 2533) และเป็นประธานคณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาขาล ตั้งแต่ พ.ศ. 2534-2536 ได้แก่ **พจนานุกรมศัพท์ศาสนาสาขาล อังกฤษ-ไทย** ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2542)

การสนทนาเรื่องความหมายของศัพท์ปรัชญาการศึกษา

เมื่อศาสตราจารย์ ดร. สาโรช บัวศรี กับผมได้ประชุมร่วมกันหลาย

นัด ความสนิทสนมกันก็มากขึ้นโดยลำดับ ทั้งนี้ เพราะฝ่ายหนึ่งมีจิตวิญญาณแห่งความเป็นครูเต็มเปี่ยมอยู่ตลอดเวลา อีกฝ่ายหนึ่งมีจิตวิญญาณแห่งความเป็นนักปรัชญา (แปลว่าผู้รักความรู้) ผู้ใคร่ต่อการศึกษายู่ตลอดเวลา เช่นกัน คือสบโอกาสเมื่อใดก็รีบกวานท่าน ชักถามข้อสงสัยเมื่อนั้น ดังจะนำมาเล่าต่อไปนี้เป็นอย่าง

เปิดประเด็นการสนทนา

ผม : สวัสดีครับอาจารย์ วันนี้ขออนุญาตเรียนถามขอความรู้อีกนะครับ

ดร.สาโรช : เชิญถามได้เลย วันนี้เรามีเวลาหลายนาทีกว่าที่จะถึงเวลาประชุม

ผม : ตามที่เคยขอร้องให้อาจารย์ช่วยเก็บคัพพ์การศึกษาภาษาต่างประเทศเพื่อเสนอให้คณะกรรมการบัญญัติศัพท์สำนักธรรมศาสตร์และการเมืองพิจารณาคัพพ์เป็นภาษาไทยต่อจากคัพพ์นิติศาสตร์นั้นไม่ทราบว่าอาจารย์ดำเนินการบ้างแล้วหรือยัง

ดร.สาโรช : กำลังดำเนินการ

ผม : ผมคงไม่ทำให้อาจารย์ลำบากใจมากนักครับ

ดร.สาโรช : ไม่เลย เพราะเป็นงานที่ผมชอบ

จากนั้น ผมได้นำคัพพ์ปรัชญา 3-4 คำที่คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาของราชบัณฑิตยสถานเสนอให้คณะกรรมการบัญญัติศัพท์สำนักธรรมศาสตร์และการเมืองพิจารณารับรองอยู่ขณะนั้นมาขอให้ท่านอธิบายความหมายในทางศึกษาศาสตร์ดังมีใจความต่อไปนี้

ศัพท์ Idealism = จิตนิยม

คำแรกที่ผมยกขึ้นมาสนทนากับท่าน คือ Idealism ซึ่งคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาบัญญัติศัพท์เป็นภาษาไทยว่า จิตนิยม และให้บทนิยามรวมไว้ว่า หมายถึงทรรศนะที่ว่าจิตหรือสภาวะนามธรรมมีความเป็นจริงสูงสุดและสำคัญกว่าวัตถุหรือรูปธรรม ผมเรียนถามท่านว่า ในทางศึกษาศาสตร์คำนี้หมายถึงอะไร

ท่านตอบว่า หมายถึงทรรคนะทางการศึกษาที่มุ่งเน้นการฝึกฝนจิตให้มีความจำดี เพราะถือว่าโลกนี้เป็นโลกแห่งจิต เช่นที่เชื่อว่า “ใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว” จึงต้องสอนให้นักเรียนจดและท่องซ้ำๆ ซากๆ จนจำได้ โดยถือหลักการที่ว่า “Repetitio est mater studiorum” (การกระทำซ้ำซากเป็นมารดาของการเรียน) หลักปรัชญานี้ไม่เน้นให้นักเรียนคิดเอง

ท่านเล่าให้ฟังว่าในอดีตกาลนานมาแล้ว โรงเรียนในยุโรปนิยมให้ผู้เรียนท่องจำบทเรียนบางครั้งผู้เรียนไม่ค่อยเข้าใจความหมายของสิ่งที่ท่องจำนั้นเลยก็จำต้องท่องจำเพราะดำเนินตามหลักปรัชญา Idealism ที่เขานำมาประยุกต์ใช้เป็นปรัชญาการศึกษา ทั้งนี้ เพราะในสมัยนั้นความรู้เรื่องจิตวิทยาการเรียนรู้และสังคมวิทยายังไม่เจริญแพร่หลายจึงยังไม่ได้นำมาประยุกต์ใช้ในการสร้างสรรค์ปรัชญาการศึกษาอย่างที่ยินยอมกันในสมัยต่อมา

คัพท์ Realism = สัจนิยม

คำที่ 2 ที่ผมยกขึ้นมาสนทนากับท่าน คือ Realism ซึ่งคณะกรรมการบัญญัติคัพท์ ปรัชญาบัญญัติคัพท์เป็นภาษาไทยว่า **สัจนิยม** และให้บทนิยามไว้ว่า หมายถึง

1. ทรรคนะที่ถือว่าสิ่งสากลมีอยู่จริง ตรงกันข้ามกับนามนิยม (nominalism)
2. ทรรคนะที่ถือว่า สิ่งทั้งหลายมีอยู่จริงและมีอยู่ได้ด้วยตัวเอง ไม่ว่าเราจะรับรู้หรือไม่ก็ตาม ตรงกันข้ามกับจิตนิยมแบบเบอร์กัสส์ ที่ถือว่าสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ขึ้นมีอยู่ด้วยการรับรู้ ซึ่งอาจเป็นการรับรู้ของมนุษย์หรือของพระเป็นเจ้าก็ได้
3. ทรรคนะที่ถือว่า มนุษย์อาจรู้สิ่งต่างๆ ได้ตามความจริงของสิ่งนั้นๆ ตรงกันข้ามกับจิตนิยมแบบคานต์ที่ถือว่า มนุษย์ไม่สามารถรู้สิ่งต่างๆ ได้ตามความเป็นจริงของสิ่งนั้นๆ

ผมเรียนถามท่านว่า ในทางศึกษาศาสตร์คำนี้หมายถึงอะไร

ท่านตอบว่าหมายถึงทรรคนะทางการศึกษาที่ถือว่า (1) การศึกษาคือการทำคนให้เป็นคน (Education maketh man) ท่านอธิบายว่า คำว่า คน

คำหลังหมายถึง gentleman (2) การเรียนรู้คือการได้เห็นหรือได้สัมผัสของจริงด้วย ไม่ใช่ให้ท่องจำแต่อย่างเดียว ท่านอธิบายว่า ในสมัยนั้นผู้เรียนเป็นครู จะต้องเข้าใจเรื่อง “บทเรียนด้วยของ” (Object lesson) คือต้องนำของจริงเข้ามาให้นักเรียนได้ดู หรือได้สัมผัสและต้องไม่นั่งเรื่องจิตให้มากนัก เพราะถือว่าจิตก็คืออาการหรือหน้าที่อย่างหนึ่งของร่างกายเท่านั้นเอง

ท่านเล่าให้ฟังว่า ปรัชญา Realism เจริญรุ่งเรืองมากในยุโรปในช่วงระยะเวลาที่ตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ของเรา พระองค์ผู้ทรงให้กำเนิดโรงเรียนที่มีตารางสอนมีครูเข้าสอนตามตารางสอน โดยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นภายในพระบรมมหาราชวัง เรียกว่า โรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ ต่อมา พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นครั้งแรก โดยเชิญอาจารย์จากโรงเรียนฝึกหัดครูของอังกฤษ 4 คน มี Mr. Greenrod เป็นหัวหน้าและได้เป็นอาจารย์ใหญ่คนแรกของโรงเรียนฝึกหัดครูในประเทศไทย อาจารย์ทั้ง 4 คนนี้มาจาก Training College, Borough Road วิธีการสอนหรือวิชาครูแบบอังกฤษ เช่นวิธีสอนแบบขั้นทั้ง 5 ของแอร์บาร์ตจึงเข้ามาสู่ประเทศไทยในคราวเดียวกันนี้

ท่านเล่าต่อไปว่า แนวความคิดทางปรัชญาการศึกษา แบบ Idealism และ Realism ก็ได้เข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเช่นกัน และได้ใช้แนวความคิดทางปรัชญาทั้ง 2 แบบนี้ผสมผสานกันเรื่อยมาจนถึงประมาณ พ.ศ. 2495 (หลังสงครามโลกครั้งที่ 2) พวกนักการศึกษารุ่นใหม่ของไทยที่ไปศึกษาในสหรัฐอเมริกากลับมามีบทบาทสำคัญในวงการการศึกษาของไทยและนำแนวความคิดทางปรัชญาการศึกษาแบบอเมริกาเข้ามาใช้สอนในโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงของไทยด้วย แนวความคิดนั้นมีชื่อว่า Pragmatism หรือ Experimentalism เพราะสมัยนั้นไทยยังไม่มีปรัชญาการศึกษาของตัวเอง

ศัพท์ Pragmatism และ Experimentalism หรือ Instrumentalism

คำ Pragmatism คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์ปรัชญาบัญญัติศัพท์

เป็นภาษาไทยว่า ปฏิบัตินิยม และให้บทนิยามไว้ว่า หมายถึงลัทธิปรัชญาซึ่งมีแก่นสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของความหมายและความจริง กล่าวคือ

1. ข้อความใดๆ จะมีความหมายอย่างไรขึ้นอยู่กับผลทางปฏิบัติของข้อความนั้นๆ

ดังนั้นข้อความ 2 ข้อความที่มีผลทางปฏิบัติอย่างเดียวกัน ก็ต้องถือว่ามีความหมายเหมือนกัน

2. ข้อความใดที่นำไปใช้ได้ผลจริงตามความคาดหมาย ข้อความนั้นถือว่าจริง

ผมเรียนถามศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ว่าในทางศึกษาศาสตร์ คำนี้มีความหมายอย่างไร มีความเป็นมาอย่างไร

ท่านตอบว่า ลัทธิปรัชญา Pragmatism นี้ วิลเลียม เจมส์ (William James - 1842 - 1910) พัฒนาขึ้นจากแนวความคิดของชาลส์ แซนเดอร์ส เพียร์ส (Charles Sanders Peirce - 1839 - 1914) ต่อมา จอห์น ดิวอี้ (John Dewey - 1859-1952) นักการศึกษาผู้ยิ่งใหญ่ของอเมริกาได้พัฒนาเป็นปรัชญาการศึกษา เรียกชื่อว่า Experimentalism (หรือ Instrumentalism)*

จอห์น ดิวอี้ พยายามประสานแนวความคิดของนักปราชญ์ชาวยุโรป 4 คน กับแนวความคิดของวิลเลียม เจมส์ และของตนเองจนเกิดระบบ การศึกษา Experimentalism ขึ้น นักปราชญ์ชาวยุโรป 4 คนคือ

๑ คำว่า **experimentalism** พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ไม่ได้เก็บไว้เก็บแต่คำว่า **instrumentalism** โดยบัญญัติเป็นภาษาไทยว่า **อุปกรณ์นิยม** และให้บทนิยามไว้ว่า หมายถึง “ทรงคนะที่ถือว่าความคิด ความรู้ หรือกฎทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้น เป็นเพียงเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่นำไปสู่การปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดผลตามที่มุ่งหวังในสถานการณ์เฉพาะอย่าง หาใช้ความจริงที่แน่นอนตายตัวไม่”

คำว่า **experimentalism** ก็มีความหมายอย่างเดียวกันแต่เน้นที่การทดลองจนเกิดผลแล้วนำไปปฏิบัติ จอห์น ดิวอี้ ใช้คำทั้งสองนี้เมื่อประมาณ ค.ศ.1903 (พ.ศ.2446) เพื่อแสดงว่าเป็นสาขาหนึ่งของลัทธิปรัชญา Pragmatism (ดู Sahakian, W.S. History of Philosophy New York: Barnes & Noble Books, 1968)

1. รูโซ (Jean Jacques Rousseau - 1712-1778) ผู้คิดว่าเด็กนั้นควรจะมีเสรีภาพส่วนบุคคลที่จะได้รับการเรียนรู้ทางประสบการณ์และมีการแสดงออกของตนเองได้ด้วย

2. เป็ลตาลอสซี (Johann Heinrich Pestalozzi-1746-1827) ผู้คิดว่า การศึกษานั้น เป็นพัฒนาการอย่างต่อเนื่องของจิตใจ โดยได้ประสบกับสิ่งของและความคิดต่างๆ

3. เฟรอบเอล (Friedrich Froebel-1782-1852) ผู้มองเห็นความสำคัญของเด็กเล็กและคิดเครื่องเล่นทางการศึกษาหลายชนิดขึ้นสำหรับเด็กอนุบาล

4. วุนท์ (Wilhem Wundt -1832-1920) ผู้เริ่มศึกษาลักษณะจิตใจในแต่ละระยะของการเจริญเติบโตของเด็ก

ท่านอธิบายต่อไปว่า ความคิดของจอห์น ดุย นั้นหนักไปในเรื่องวิธีการคิดของมนุษย์ วิธีแก้ปัญหา และความคิดที่ว่าเด็กๆ นั้นย่อมเป็นผู้ที่ไม่อยู่นิ่งและมีจุดมุ่งหมายในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยที่ รู้ตัวหรือไม่รู้ตัวก็ตามอยู่เสมอ ระบบการศึกษาที่จอห์น ดุย คิดขึ้นนั้น มีทั้งเรื่องหลักสูตร วิธีสอน การวัดผล และการบริหารโรงเรียน แล้วนำไปทำการทดลองเป็นการใหญ่ที่มหาวิทยาลัยชิคาโกและได้ขนานนามระบบการศึกษานั้นว่า การศึกษาแบบพิพัฒนาการ (Progressive Education) ต่อมาสมาคม Progressive Education Association แห่งอเมริกาได้นำระบบการศึกษานี้ไปทดลองอีก 8 ปี โดยมีโรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยต่างๆ และโรงเรียนอื่นๆ รวม 30 โรงเรียน ได้เข้าร่วมในการทดลองครั้งยิ่งใหญ่ครั้งนั้นด้วย เมื่อเห็นว่าได้ผลดีและก็มี การนำไปใช้และศึกษาเล่าเรียนกันอย่างแพร่หลายในสหรัฐอเมริกาและในต่างประเทศ ในประเทศญี่ปุ่นได้มีการตั้งสมาคม John Dewey Society ขึ้น เพื่อศึกษาแนวความคิดของจอห์น ดุย ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ท่านสรุปว่าปรัชญาของจอห์น ดุย ต่อมาได้เรียกชื่อ Experimentalism เนื่องจากได้ยึดถือการคิดการแก้ปัญหาและการทดลอง เป็นใหญ่ ทั้งนี้โดยถือหลักการที่ว่า “การแก้ปัญหา (problem - solving) เป็นการทำให้เกิดการหยั่งรู้ (insight)”

บทความที่ท่านเขียนให้ราชบัณฑิตยสถาน

ขอประมวลบทความที่ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี เขียนให้ราชบัณฑิตยสถานตีพิมพ์ เผยแพร่เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของราชบัณฑิตยสถาน คือ “ค้นคว้าและบำรุงสรรพวิชาให้เป็นคุณประโยชน์แก่ชาติและประชาชน” ดังต่อไปนี้

จริยศึกษา

ความหมายของจริยศึกษา

ก.ในปัจจุบัน เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในวงการศึกษแล้วว่า คำว่า“การศึกษา” นั้นหมายถึง ความเจริญงอกงามทั้งปวงที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน เนื่องจากผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่เหมาะสมในด้านต่างๆ ซึ่งผู้สอนได้เลือกเฟ้นให้แล้วเป็นอย่างดี เพื่อให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายและนโยบายของประเทศชาติ

ประสบการณ์ต่างๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียนนั้น ย่อมมีมากมายหลายชนิด และจัดให้ทั้งในทางกว้างและในทางลึก ตามลักษณะและความต้องการของผู้เรียนและสังคมนั้น ประสบการณ์ต่างๆ ดังกล่าวนี้นั้น ย่อมมุ่งที่จะให้ผู้เรียนได้รับผลหรือเกิดความงอกงามดังต่อไปนี้

1. เกิดความรู้ (Knowledge) ซึ่งรวมทั้งความรู้สามัญต่างๆ ความรู้ในทางอาชีพ ตลอดจนความรู้ในทางศีลธรรม และวัฒนธรรมทั้งปวง
2. เกิดเจตคติ (Attitude) หรือ“น้ำใจที่จะปฏิบัติ” ในทางที่ดีงาม และเหมาะสม เช่น เกิดธรรมะ ขึ้นประจำใจหลายๆ ประการ เพื่อเป็นเครื่องชี้ทางให้ประพฤติและปฏิบัติตนอยู่ในแนวทางที่ถูกต้องอยู่เสมอ หรือเกิดน้ำใจที่จะประกอบอาชีพ หรือใช้ความรู้ ให้เป็นประโยชน์แก่สังคม เป็นต้น
3. เกิดทักษะ (Skill) หรือ “ความคล่องแคล่วชำนาญในการปฏิบัติ” การต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับการอาชีพ การครองตัวอยู่ในแนวทางของศีลธรรมและ

* จากสารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 8

วัฒนธรรม และอื่นๆ ที่เหมาะสม

เท่าที่กล่าวมาแล้วนี้ ก็ย่อมจะชี้ให้เห็นทันทีว่า “จริยศึกษา” นั้น เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาทั้งหมด โดยเฉพาะเป็นส่วนที่เกี่ยวกับความจริงของงานในทางความประพฤติ และปฏิบัติตนเพื่อให้อยู่ในแนวทางของศีลธรรม และวัฒนธรรมทั้งปวง

การที่จะประพฤติและปฏิบัติตนให้อยู่ในแนวทางของศีลธรรมและวัฒนธรรมได้นั้น ก็ย่อมจะต้องมีทั้ง “ความรู้” ในเรื่องศีลธรรมและวัฒนธรรมจะต้องมี “น้ำใจที่จะปฏิบัติ” ในเรื่องศีลธรรมและวัฒนธรรม และจะต้องมีทั้ง “ความคล่องแคล่วว่องไวในการปฏิบัติ” ในเรื่องศีลธรรมและวัฒนธรรมอีกด้วย ให้ครบทั้งองค์สามของการงาน คือ มีทั้งความรู้ เจตคติ และทักษะ ในเรื่องศีลธรรมและวัฒนธรรมทั้งปวง

ดังนั้นเพื่อเป็นการย้ำ อาจกล่าวอย่างสั้นๆ ได้ว่า จริยศึกษาคือการศึกษาที่ก่อให้เกิดความรู้ เจตคติ และทักษะ ในเรื่องศีลธรรมและวัฒนธรรมทั้งปวง

ข. ในการศึกษาเกี่ยวกับปรัชญา ศาสนา หรือลัทธิการศึกษาใดๆ นั้นเรายังจะพิจารณาเรื่องใหญ่สองเรื่อง

1. ปรัชญา ศาสนา หรือ ลัทธิดังกล่าวนั้นมีเนื้อหา (Content) หรือใจความ หรือเนื้อเรื่อง ที่สำคัญอะไรบ้าง
2. ปรัชญา ศาสนา หรือลัทธิ ดังกล่าวนั้น มีวิธีการ (Method) หรือวิธีปฏิบัติ หรือวิธีสอน ที่สำคัญอย่างไรบ้าง

กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือว่า ในการพิจารณาเรื่องสำคัญใดๆ จะต้องพิจารณาเกี่ยวกับเนื้อเรื่องประการหนึ่ง และเกี่ยวกับวิธีการอีกประการหนึ่งเอง ดังนั้นในการพิจารณารายละเอียด ของจริยศึกษา ก็จะได้พิจารณาดูเรื่องของจริยศึกษา และวิธีการจริยศึกษาตามแนวดังกล่าวแล้วนั้น

เนื้อเรื่อง เนื้อเรื่องของจริยศึกษากล่าวโดยทั่วไปก็คือ ความรู้ เจตคติ และทักษะในเรื่องศีลธรรม และวัฒนธรรมทั้งปวงนั่นเอง แต่โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับเจตคติหรือน้ำใจ หรือการใฝ่ใจที่จะปฏิบัติ และที่เกี่ยวกับความ

คลองแล้วซ้ำช่องในการปฏิบัติหรือทักษะ นั้น ย่อมจะขึ้นอยู่กับวิธีการหรือวิธีสอนเป็นส่วนใหญ่ ถ้าใช้วิธีการสอนที่เหมาะสม ผู้เรียนก็จะไม่เบื่อหน่าย กลับมองเห็นประโยชน์ และเกิดน้ำใจที่จะปฏิบัติ และเมื่อสอนให้ได้ปฏิบัติมาก ๆ ก็ย่อมจะเกิดความคล่องแคล่วซ้ำช่องในการปฏิบัติหรือทักษะขึ้นได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะได้เอาไว้ กล่าวที่เรื่องเกี่ยวกับวิธีการ (Method)

ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะความรู้ (Knowledge) อันอาจจะนับเป็นเนื้อเรื่องแท้ๆ ของจริยศึกษา ในด้านความรู้นั้นจริยศึกษาย่อมรวมเอาสิ่งต่างๆ ต่อไปนี้ไว้โดยครบถ้วน คือ

1. ความรู้เรื่องศีล เช่นความรู้เรื่องศีลห้าหรือข้อห้ามหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคมเป็นต้น

2. ความรู้เรื่องธรรม หัวข้อธรรมทั้งปวง ซึ่งเมื่อเกิดอยู่ประจำใจผู้ใดแล้วย่อมเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติและการครองตนเป็นอย่างดี ทำให้เป็นผู้มีจริยศึกษาอย่างเด่นชัด หัวข้อธรรมเหล่านี้ ย่อมมีอยู่มากมายเช่น สติ สัมปชัญญะ หิริโอตตปปะ ชันติ โสรัจจะ อโลกะ อโทสะ อโมหะ หรือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ฯลฯ เป็นต้น

3. ความรู้เรื่องจรรยา มารยาท สิ่งทั้งปวงซึ่งเป็นสมบัติผู้ดีซึ่งมีอยู่มากมาย เช่นกัน เช่นมารยาทเกี่ยวกับการกิน การอยู่ การเคารพ การเข้าผู้ใหญ่ การใช้คำพูด เรื่องกาลเทศะ เรื่องการแต่งกาย ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งเมื่อสรุปแล้ว ก็คือมารยาทหรือสมบัติผู้ดีในทางกาย วาจา และใจนั่นเอง

4. ความรู้เรื่องขนบธรรมเนียมประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เหมาะสมทั้งปวง ทั้งที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตในครอบครัว ในสังคม การศาสนาและอื่นๆ ตลอดจนการติดต่ออย่างแนบเนียนและถูกต้องกับชาวต่างประเทศ ย่อมเป็นสิ่งที่จะต้องทราบทั้งสิ้น

5. ความรู้เรื่องวัฒนธรรม วัฒนธรรมของชาติย่อมเป็นของจะต้องรู้ ส่งเสริม และเลืกรักษาไว้อย่างยิ่ง ทั้งที่เป็นวัฒนธรรมทางจิตใจ และทางวัตถุ จึงจะต้องศึกษาให้เหมาะสมด้วย

ความรู้ทั้งห้าแขนง คือ ศีล ธรรม จรรยา มารยาท ขนบธรรมเนียม

ประเพณี และวัฒนธรรมนี้ ย่อมจะหล่อมล้ากันอยู่มาก ไม่อาจจะแบ่งแยกให้เด็ดขาดออกจากกันได้ แต่การหล่อมล้านี้ย่อมเป็นของดี เพราะทำให้ความรู้เหล่านี้ได้ประสานกันแน่น เป็นอันเดียวกัน ไม่กระจัดกระจาย ซึ่งทำให้ประกอบกันเป็นเนื้อหาของจริยศึกษาอย่างเป็นล่ำเป็นสันยิ่ง

วิธีการ การที่จะก่อให้เกิดความรู้เจตคติ และทักษะขึ้นแก่ผู้เรียนนั้น ย่อมจะต้องมีวิธีการแนบเนียน การปลูกฝัง การบอกให้ผู้เรียนจดแล้วไปท่องจำมา เหล่านี้เป็นวิธีการอย่างหนึ่ง แต่สำหรับจริยศึกษาแล้ว บางทีวิธีการดังกล่าวนั้น อาจทำให้ผู้เรียนเกิดเบื่อหน่าย โดยเฉพาะผู้เรียนที่ยังเป็นเยาวชน เมื่อเบื่อหน่ายแล้ว ก็ย่อมจะไม่เกิดน้ำใจที่จะปฏิบัติ และยิ่งไม่มีโอกาสให้ได้มีการฝึกซ้อมหรือปฏิบัติโดยจริงจังแล้ว ทักษะหรือความคล่องแคล่วซ้ำช่องในการปฏิบัติ ก็ย่อมจะไม่มี ดังนั้นวิธีการ หรือในที่นี้ก็คือวิธีสอนจริยศึกษานั้นเอง จึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง

วิชาปรัชญาการศึกษา และวิชาจิตวิทยาการศึกษา ได้ให้ความคิดอย่างสำคัญเกี่ยวกับวิธีสอนเอาไว้ ซึ่งเป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไปแล้ว กล่าวคือ ในการสอนวิชาใดๆ จะเป็นจริยศึกษาหรือวิทยาศาสตร์ หรือสังคมศึกษา หรืออะไรก็ตาม มีหลักสำคัญอยู่ว่า ควรให้ผู้เรียนได้เรียนโดยการกระทำอย่างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ประการหนึ่งและควรเริ่มเรียนจากสถานการณ์ที่เป็นข้อปัญหา (All learning starts with a problematic situation) อีกประการหนึ่ง

ความคิดทั้งสองประการนี้เมื่อรวมกันเข้า และนำมาดัดแปลงเพื่อให้เกิดเป็นวิธีการ หรือเป็นวิธีสอนขึ้นแล้วนั้นก็ปรากฏว่าตรงกับวิธีการที่เรียกว่า “วิธีการแห่งปัญญา”(Method of Intelligence) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “วิธีการวิทยาศาสตร์” (The Scientific Method) นั่นเอง ซึ่งขณะนี้ก็ได้นำมาดัดแปลงใช้เป็นวิธีสอนที่สำคัญอย่างหนึ่งอยู่แล้วโดยทั่วไป

วิธีการแห่งปัญญานี้ ก็คงใช้เป็นวิธีสอนจริยศึกษาได้เป็นอย่างดี ขอ ยกตัวอย่างดังต่อไปนี้

ขั้นแรกจะต้องมีการถกปัญหา และกำหนดปัญหาที่จะศึกษากันเสียก่อน เช่นชี้ให้เห็นว่าในสังคมของเรา ช่างเต็มไปด้วยการเบียดเบียนกันนานาประการ

เช่น ขำกัน ลักทรัพย์กัน แย่งลูกเมียกัน หลอกหลวงกัน ฯลฯ ทำ
อย่างไรสังคมจะได้มีสิ่งเหล่านี้ลดน้อยลง นี่เป็นปัญหาของเรา ซึ่งตรงกับหลักที่
ว่าเริ่มเรียนจากสถานการณ์ที่เป็นข้อปัญหา

ขั้นต่อไปก็ต้องช่วยกันคิดหลายๆ ทางว่าจะทำอย่างไรดี ต้องออก
ความคิดเห็นมาโดยทั่วกัน เช่นอาจคิดว่า จะต้องออกกฎหมายห้ามปรามไม่ให้กระทำ
สิ่งเหล่านั้น จะต้องช่วยให้คนทั้งปวงได้มีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นเพื่อเขาจะได้ไม่
ขโมย ไม่หลอกหลวง ฯลฯ จะต้อง ช่วยกันสั่งสอนอบรมกันมาตั้งแต่ต้นว่า ถ้าจะ
อยู่ให้เป็นสุขก็ไม่ควรเบียดเบียนกัน และความคิดอื่นๆ อีกมากมายตามที่จะ
แสดงกันออกมาเพื่อแก้ปัญหา

ขั้นต่อไปเป็นขั้นที่จะต้องลองทำลองปฏิบัติกันบ้าง เพื่อจะได้ทราบ
ความจริง และได้เกิดความเข้าใจ เช่น ผู้เรียนในชั้นกลุ่มหนึ่งร่วมกันพิจารณา
เขียนกฎเกณฑ์ขึ้นสำหรับบุคคลต่างๆ จะได้ปฏิบัติ เช่น ห้ามขโมย ห้ามข่มเหง
หรือรังแก ห้ามกล่าวเท็จ ฯลฯ เมื่อนำเสนอต่อผู้เรียนในชั้นทั้งหมดเพื่อแก้ไข
หรือรับรองแล้ว ก็ลองปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดในห้องเรียนเป็นเวลาหนึ่งเดือน
และจดเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นไว้ว่าแต่ละคนได้ปฏิบัติสมจริงตามกฎหมายนั้นไหม
เพียงไร และได้ผลประการใด จดเป็นรายวันไปเลยตลอดทั้งเดือน

ขั้นต่อไป ก็เอาเหตุการณ์รายวันมารวมกันพิจารณา หรือวิเคราะห์ดู
ว่าได้เกิดสันติสุขหรือลดการเบียดเบียนกันในห้องเรียนประการใด เป็นที่พอใจ
ประการใด สมควรจะปฏิบัติต่อไปเป็นนิจประการใดหรือไม่

ขั้นต่อไป เมื่อได้พิจารณาหรือวิเคราะห์ร่วมกันทั้งชั้นแล้ว และผู้เรียน
เมื่อมองเห็นประโยชน์ของการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นเองเหล่านั้นแล้วก็จะ
ลงมติเป็นขั้นสรุปว่า ควรจะยึดมั่นในกฎเหล่านั้น ควรปฏิบัติตามกฎเหล่านั้น
เป็นนิจ และควรจะส่งเสริมให้คนอื่นฯ ได้ปฏิบัติด้วย เป็นต้น แล้วก็จดเอาไว้
เพื่อเป็นหลักฐาน และเพื่อจะได้อ่านหรืออ้างอิงต่อไปด้วย

ที่กล่าวมานี้ ก็เป็นการแสดงวิธีการ เป็นขั้นๆ ในการสอนจริยศึกษา
พอเป็นสังเขป เพื่อเป็นการย้ำว่าวิธีการนั้นเป็นของจำเป็น และเป็นของที่จะก่อให้เกิด
ความงอกงามขึ้นได้ ตามที่ประสงค์ทั้งในทางความรู้ เจตคติ และทักษะ

อนึ่งขั้นทั้ง 5 ซึ่งนำมาใช้นี้เป็นขั้นต่างๆ ของวิธีการแห่งปัญญาที่ระบุชื่อไว้ข้างต้นนั่นเอง

เรื่องจริยศึกษานี้ได้กล่าวถึง ความหมาย เนื้อเรื่อง วิธีการ ไว้พอสมควรแล้ว ผู้สนใจอาจใช้เป็นจุดเริ่มต้น ในการพิจารณาและศึกษาให้กว้างขวางออกไปอีกได้ในโอกาสต่อไป

อนึ่ง จริยศึกษานี้ย่อมเป็นเรื่องหนักไปในทางเจตคติ น้ำใจ หรือจิตอยู่เป็นอันมาก ดังนั้นจึงเป็นการจำเป็นที่ทุกๆ ฝ่าย เช่น บิดามารดา ผู้ปกครอง โรงเรียน สถานศึกษาชั้นสูง ฝ่ายบ้านเมืองและสังคมทุกๆ หน่วย จะต้องร่วมมือกันดำเนินการตั้งแต่ต้น คือ ตั้งแต่ระยะที่สมาชิกในสังคมยังเป็นเด็กอยู่จนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่และโดยตลอดไป การที่ปล่อยให้แต่เพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เช่น โรงเรียน หรือว่าฝ่ายบ้านเมือง ดำเนินการไปตามลำพังนั้น ย่อมจะก่อให้เกิดความบกพร่องขึ้นได้อย่างมากมาย

จริยศึกษาเป็นเรื่องของสังคมส่วนรวมโดยแท้จริง สร.บ.



ความดีคืออะไร *



(ความดีตามแนวศึกษาศาสตร์)

1. คำนำ

โดยทั่วๆ ไปแล้ว บิดามารดา ครูอาจารย์ ย่อมมีความประสงค์ที่จะให้บุตรหลาน หรือ ลูกศิษย์ลูกหาของตนได้ประพฤติดี ได้ประสพกับความดีและได้เป็นคนดีเป็นอย่างยิ่ง

แต่บางครั้งเมื่อมีการถามกันขึ้นมว่า ความดีคืออะไร และการทำความดีนั้นคืออะไร ก็อาจจะเกิดความอึดอัดใจ และตอบได้ไม่ชัดเจนนัก ทั้งๆ ที่ตนเองก็กระทำความดีอยู่แล้วเป็นเนืองนิตย์ ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของเราทุกๆ คนที่จะต้องพยายามอธิบายให้ศิษย์หรือผู้เรียนทั้งหลายได้เข้าใจลึกซึ้งในเรื่องความหมายของคำว่า “ความดี” และในเรื่อง “การกระทำความดี” ทั้งนี้เพื่อเขาจะได้ประพฤติตนได้อย่างมั่นใจและแน่วใจว่ากำลังทำความดีอยู่ซึ่งในที่สุดก็คงจะสนับสนุนให้ได้บรรลุถึงการมีชีวิตที่ร่มเย็นได้บ้างตามควรแก่กรณี

2. ความเข้าใจเบื้องต้น

สมมุติว่าเราขาดแคลนอาหารที่จะรับประทานมาหลายวันแล้ว ทำให้หิวโหยทุรนทุรายและทรมาน นับว่าเป็นความทุกข์อย่างร้ายแรงได้อย่างหนึ่ง

แต่แล้วเราก็ได้อาหารมา เมื่อได้รับประทานเข้าไปแล้ว ความหิวทุรนทุรายก็หายไป เรารู้สึกหายทรมานและรู้สึกว่า “ดี”

ดังนั้นดูเผินๆ การที่ปัญหาหรือความทุกข์ได้ผ่อนคลายลง หรือได้หายสิ้นไปนั้น นับได้ว่าเป็น “ความดี” อย่างน้อยก็ “ดี” สำหรับตัวเราเอง แต่ถ้าดูให้ลึกซึ้งลงไป ถ้าเราได้อาหารนั้นมาโดยการไปลักขโมยหรือไปเบียดเบียนแย่งชิงเขามา หรือไปหลอกลวงเขามา ความรู้สึกที่ว่า “ดี” หรือ “ความดี” ที่กล่าวแล้วนั้นจะถือว่า “ดี” หาได้ไม่ เพราะว้ายังคลุกเคล้าอยู่กับความโลภ ความโกรธ และความหลงผิดเป็นอย่างยิ่ง เรามิได้รับอาหารนั้นมาโดยทางสุจริต แต่ได้มาโดยทางทุจริต ดังนั้นจึงไม่อาจนับ “ความรู้สึกดี” ดังกล่าวแล้วนั้น ว่าเป็น “ความดี” ได้เลย

ความดีที่แท้จริงนั้น จะต้องเป็นสภาพความรู้สึก หรือการกระทำที่ปราศจาก โลภะ โทสะ และโมหะ โดยสิ้นเชิง การที่ปราศจาก โลภะ โทสะ และโมหะ นี้แหละถือเป็นเครื่องวัดได้ ว่า **สิ่งใดดี** หรือ **ไม่ดี** หรืออะไร เป็นความดี หรือเป็นความไม่ดี

3. ความเข้าใจลึกลงไป

ถ้าเราพิจารณาความดีอันแท้จริง ดังกล่าวแล้วนั้นให้ลึกลงไปอีกโดยเฉพาะให้ลึกลงไปตามนัยของธรรมะในพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะมองเห็นได้ว่าความดีอันแท้จริงนั้น เป็น สภาพ อย่างหนึ่ง และเป็น การกระทำอีกอย่างหนึ่ง

ก. ความดีอันเป็น “สภาพ” สภาพต่างๆ เช่น สภาพที่อ่านออกเขียนได้ ไม่โง่เขลา สภาพที่หายป่วยเจ็บ สภาพที่ไม่ขาดแคลนปัจจัย 4 ฯลฯ ถือได้ว่าเป็นความดีอันแท้จริง ทั้งนี้โดยที่จะต้องเกิดขึ้นด้วย **ความสุจริต** หรือ ไม่พัวพันกับโลภะ โทสะ และโมหะใดๆ ทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม สภาพต่างๆ ที่ออกชื่อมาแล้วนั้น นับว่าเป็นความดีในระดับปรกติ ในระดับที่จะก่อให้เกิดความร่มเย็นแก่ตัวเอง หรือแก่สังคมที่เราอาศัยอยู่

ส่วนสภาพที่เป็นความดีแท้จริง **อันสูงสุด** หรือที่เรียกว่า Summum Bonum นั้น ก็คือสภาพที่เรียกว่า **นิพพาน** อันเป็นสภาพที่อิสระจริงๆ หลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ และความหลงผิด ทั้งปวง เป็นสภาพที่ความทุกข์

ทั้งปวงดับไปได้หมดสิ้น จึงเป็นความดีแท้จริง อันสูงสุด

มนุษย์เราจะต้องไม่ประพฤติดนให้เกิดความดีที่จอมปลอมหรือความดีที่
เราหลงผิดคิดไปเองว่าดี แต่ที่จริงเต็มไปด้วยความทุจริต หรือความโลภ
ความโกรธ ความหลงอย่างแรงนั้น โดยเด็ดขาด

เราจะต้องประพฤติดนให้เกิดแต่ความดีอันแท้จริง คือ ความดีที่ไม่มี
โลก- โกรธ-หลง ปะปนอยู่เลย หรือถ้าจะมีปะปนอยู่บ้าง ก็ขอให้น้อยที่สุดเท่าที่
จะทำได้ น้อยจนเกือบจะไม่มีเลย

ในระดับสูงสุดโดยเฉพาะในระดับของผู้ไม่ครองเรือนแล้ว ก็ควรจะ
พยายามอย่างสุดกำลัง เพื่อให้บรรลุความดีแท้จริงอันสูงสุด คือ นิพพาน

ข.ความดีอันเป็น “การกระทำ”กระทำตนอย่างไร จึงเรียกว่า กระทำ
ความดี จากคำอธิบายในข้อ ก. เราก็น่าจะได้เห็นว่า การทำความดีนั้น
ก็ได้แก่การกระทำที่ไม่เจือปนไปด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลงผิด
นั่นเอง ยกตัวอย่าง การกระทำต่อไปนี้นับเป็นทำความดีอันแท้จริงทั้งสิ้น
เช่น

- การให้ทาน ให้บริการ การบริจาค หรือพูดรวมได้ว่า ให้ความเมตตา
กรุณา
- การประกอบอาชีพที่สุจริต
- การสำรวมในกาม
- การถือความสัตย์ ไม่ตลบตะแลง
- การมีสติ มีความรอบคอบ

และจากตัวอย่างที่ยกมานี้เอง เราก็พอจะคิดออกทันทีว่า การ
ทำความดีนั้น ก็ได้แก่การรักษาศีล และการประพฤติดนตามหัวข้อ
ธรรมะทั้งปวง นั่นเองเช่น

ในด้านศีล เราอาจจะรักษาศีล 5 หรือ เบญจศีล คือ

- เว้นการฆ่าสัตว์ หรือ ไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยประการทั้งปวง
- เว้นการลักขโมย ฉ้อโกง ทุจริตต่างๆ
- เว้นการประพฤติดนในกาม เช่น ไปเป็นชู้กับเมียเขา

- เว้นการพูดเท็จ การหลอกลวง การพูดล่อลึงด่า ประชด
หยาบคาย ฯลฯ

- เว้นการดื่มน้ำเมา และสิ่งเสพติดทั้งปวง

หรือเราอาจจะรักษาศีล 8 หรืออื่นๆ ให้สูงขึ้นไปอีกตามความสามารถ

ในด้านธรรม มีหัวข้อธรรมอยู่มากมายที่เราควรจะปฏิบัติ เช่น สติ - สัมปชัญญะ
หิริ - โอตตปปะ กตัญญูกตเวที สุจริต 3 อย่าง บุญกิริยาวัตถุ 3 อย่าง (ทานมัย
ศีลมัย ภาวนามัย) การไม่ประกอบอบายมุขทั้ง 4 ขรवासธรรม 4 สังคหวัตถุ
4 เป็นต้น

ในเรื่องการปฏิบัติตนตามแนวทางของธรรมะนี้ ย่อมทำได้มากมาย ตาม
ที่ยกตัวอย่างมาแล้วนั้น และอาจปฏิบัติในขั้นสูงขึ้นไปอีก เช่น ถึงขั้นเจริญสมถ
กรรมฐานและวิปัสสนากรรมฐาน เป็นต้น

ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า การกระทำดีนั้นก็คือการรักษาศีลและการ
ปฏิบัติธรรมนั่นเอง ในเมื่อการทำความดีได้มีแนวอย่างชัดเจนวางไว้ให้ปฏิบัติ
อย่างครบถ้วนทุกระดับแล้ว จึงอยู่ที่ตัวเราเองที่จะต้องเข้าใจในเรื่องนี้ และรีบ
ลงมือปฏิบัติโดยรีบด่วน

ในชีวิตของเรา ถ้าจะมีอะไรสักอย่างหนึ่งที่เป็นสิ่งรีบด่วนที่สุดคือจะ
ต้อง กระทำแล้วละก็ สิ่งนั้นก็คือ **ต้องรีบทำความดี** นั่นเอง

ก่อนที่จะจบข้อ 3 ความเข้าใจที่ลึกลงไป นี้ใครจะเล่าเรื่องจริงสัก
เรื่องหนึ่งเกี่ยวกับเรื่อง ทานมัย โดยเฉพาะเรื่อง การให้บริการ

เมื่อพ.ศ.2523 ข้าพเจ้าได้มีโอกาสได้ดูภาพยนตร์ภาษาอังกฤษเรื่อง
หนึ่งเกี่ยวกับพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล ปัจจุบัน
ภาพยนตร์เรื่องนี้ บริษัท British Broadcasting Corporation (B.B.C.) ได้
เดินทางมาถ่ายทำในเมืองไทย และได้เข้าเฝ้าขอพระราชทานสัมภาษณ์ ณ
ภูพิงคราชนิเวศน์นี้ด้วย การเข้าเฝ้าครั้งนี้ ก็ได้บันทึกไว้ในภาพยนตร์เรื่องนี้ด้วย

ภาพยนตร์เรื่องนี้ ได้ฉายทางโทรทัศน์ในกรุงลอนดอนเป็นเวลา 2 คืน
ประชาชนชาวอังกฤษ ได้มีโอกาสเห็นพระราชกรณียกิจต่างๆ เช่น งานพระราช
พิธีต่างๆ งานสวนสนาม การเสด็จตามวัดวาอาราม การเสด็จพระราชดำเนิน

เยี่ยมเยียนประชาชนอย่างใกล้ชิดที่สุด ใครเจ็บป่วยก็ทรงรักษา ใครทุกข์ร้อนอย่างไรก็ทรงอนุเคราะห์ มีน้ำท่วม ไฟไหม้ที่ใด ก็ทรงอุปการะช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ทรงจัดทำโครงการเกษตร โครงการชลประทาน โครงการเลี้ยงสัตว์ ทรงถือแผนที่ในพระหัตถ์ตรวจตราพื้นที่ทำกินของราษฎร ทรงพระราชทานที่ดินเพื่อให้ทำการปฏิรูปที่ดิน ทรงเยี่ยมเยียนชาวเขาในป่าในดง ทรงช่วยเหลือประชาชนอย่างมากมายสุดที่จะกล่าวได้หมดสิ้น นอกจากนี้ชาวอังกฤษยังได้เห็นการที่ประชาชนชาวไทยได้เทิดทูนและแสดงความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์อย่างท่วมท้นล้นหัวใจ ผู้บรรยายประกอบภาพในภาพยนตร์เรื่องนี้ ได้บรรยายอย่างละเอียดลออและซาบซึ้งยิ่งนัก มีตอนหนึ่งใกล้ๆ จะจบ เขาได้บรรยายว่า “The King of Thailand leads His people by serving them.” (พระมหากษัตริย์ไทยทรงนำประชาชนของพระองค์โดยการให้บริการแก่เขาเหล่านั้น) ภาพยนตร์เรื่องนี้เขาให้ชื่อว่า “The Soul of the Nation” หรือ “ดวงวิญญาณของชาติ”

จากภาพยนตร์เรื่องนี้ ทำให้มองเห็นว่าชาวต่างประเทศนั้น เขาเข้าใจอย่างซาบซึ้งนกว่าการให้บริการนั้นเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในสังคมที่เป็นประชาธิปไตย การให้บริการนั้นว่าที่จริงแล้ว ก็คือ ทานมัย หรือ การเมตตา กรุณาต่อกันอย่างหนึ่งนั่นเอง

4. การส่งเสริมการกระทำความดีในสถานศึกษา

เมื่อเกิดความเข้าใจในเรื่อง “ความดีคืออะไร” พอสมควรแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็ควรจะได้ปฏิบัติความดีเสียโดยเร็ว กล่าวคือจะต้องพุ่งเล็งไปที่การกระทำ ทันทิ ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น **สิ่งที่ริบด่วนอันแท้จริงของมนุษย์เรานั้น ก็คือ ริบกระทำความดีนั่นเอง มีใช้อื่นใด**

สำหรับในสถานศึกษาทั้งปวง ย่อมจะมีหลักสูตรสอนในเรื่องความดีอยู่แล้ว ตลอดจนได้ให้ปฏิบัติอีกด้วย ทั้งในระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา หรือมหาวิทยาลัย แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าหากเห็นว่าสอนยังไม่พอเพียงกับเหตุการณ์ ก็ย่อมจะยึดหยุ่นเพิ่มเติมให้มากขึ้นได้เสมอไป สำหรับในระดับมหาวิทยาลัยนั้น รู้สึกว่าจะเป็นบุญแก่สำคัญ คือเป็นตัวอย่างของคนทั่วไป ถ้ามหาวิทยาลัย

ริเริ่มปฏิบัติสิ่งใดแล้ว คนอื่นๆ หรือระดับอื่นๆ มักจะเอาอย่างอยู่เสมอ ดังนั้น ถ้าคณะต่างๆ ในมหาวิทยาลัยทุกคณะ ริเริ่มเพิ่มพูนในเรื่องการกระทำดีแล้ว สถานศึกษาอื่นๆ ก็คงจะเจริญรอยตามและจะเกิดผลต่อตนเองและส่วนรวมมิใช่น้อย

ในอันดับต่อไปนี้จะขอเสนอความเห็นบางประการว่า สถานศึกษาอาจจะทำอะไรบ้างในการช่วยส่งเสริมการทำความดี หรือ **ในการเสริมสร้างจริยธรรม** ให้แก่นิสิต นักศึกษา และนักเรียน นอกเหนือไปจากที่ได้ศึกษากันอยู่แล้วตามปกติในหลักสูตร คือ อาจจัดทำดังต่อไปนี้

ก. จัดตั้ง **“คณะกรรมการจริยธรรม”** ประจำสถานศึกษาขึ้น โดยมีหัวหน้าของสถานศึกษา หรือของคณะนั้นๆ เป็นประธาน โดยมีอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้สนใจ ตลอดจนนิสิตนักศึกษาหรือนักเรียนเองเท่าที่จะเป็นไปได้ ร่วมเป็นกรรมการด้วย

คณะกรรมการนี้ มีหน้าที่คิดกำหนดแผนงานที่จะทำตลอดทั้งปี ความคมให้ได้ปฏิบัติตามแผนจริงๆ และวัดผลปรับปรุงแผนนั้นให้เหมาะสมยิ่งขึ้น สำหรับใช้ในปีต่อไป

ข. ในแผนงานที่จะกำหนดขึ้นนั้น อาจจะมีสิ่งต่อไปนี้ เช่น

1. สร้างบรรยากาศให้เอื้ออำนวยต่อการปฏิบัติจริยธรรม

- โดยหัวหน้าทุกๆ คนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่าง
- โดยการรณรงค์เชิญชวนให้ทุกๆ คนปฏิบัติ จริยธรรม หรือ **ความดี** ทั้งนี้ให้รณรงค์ต่อเนื่องกันไปทั้งปี

- จัดตั้งชุมนุมจริยธรรม เพื่อศึกษาธรรมะกันให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
- เหล่านี้และอื่นๆ อีกย่อมจะร่วมกันเข้าเป็นสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวย

การปฏิบัติความดี

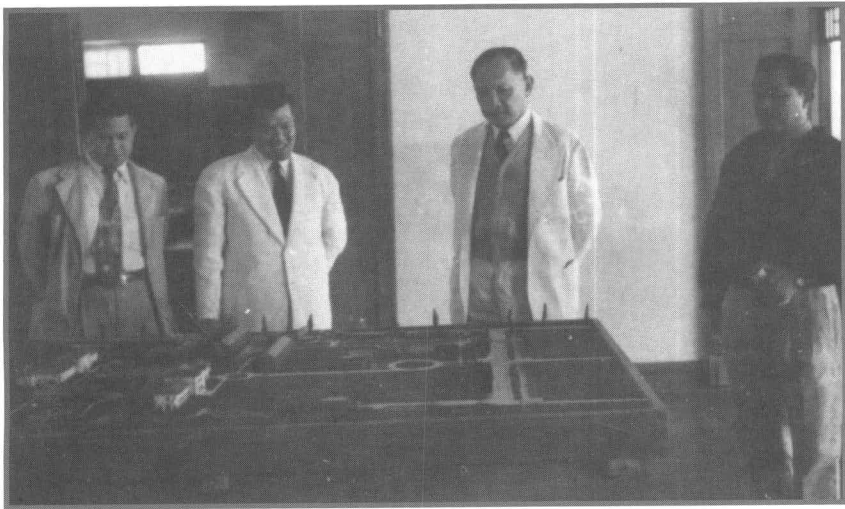
2. จัดการอบรมจริยธรรมภายในสถานศึกษา

- จัดอบรมเชิงปฏิบัติการทุกๆ เดือนเป็นพิเศษ
- สร้างผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นไว้เพื่อใช้ในการอบรมเหล่านี้

3. จัดให้มีการแนะแนวจริยธรรมภายในสถานศึกษา

- แฉแนวเป็นรายตัวโดยใช้หลักกรรมะ
- แฉแนวเป็นกลุ่มโดยใช้หลักกรรมะ
- สร้างผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นเพื่อใช้ในการแฉแนว

ที่กล่าวมานี้เป็นข้อเสนอแนะบางประการเท่านั้น อาจจะมีพิจารณาริเริ่มกิจกรรมต่างๆ ขึ้นได้อีก เพื่อว่าทั้งฝ่ายอาจารย์และฝ่ายนักเรียนนิสิตนักศึกษาจะได้มีส่วนร่วมกันส่งเสริมการกระทำความดีให้ทั่วถึงกันและอย่างเข้มข้นอยู่เสมอ ซึ่งจะได้เป็นการ เร่งเร็ว ในเรื่องการกระทำความดีขึ้นอีกแรงหนึ่ง



อุดมการณ์ในการจัดการศึกษา *



1. บทนำ

ความมั่นคงของชาตินั้น ถ้าจะกล่าวให้สั้นที่สุดแล้วก็คือ:

1. ความปลอดภัยของอาณาเขต (Safety of Territory)

2. ความกินดีอยู่ดีของพลเมือง (Welfare of the People) ว่าที่จริงแล้ว ทั้ง 2 อย่างนี้ก็คือ อุดมการณ์ของชาตินั่นเอง

แต่ถ้าจะกล่าวให้ชัดลงไปอีก ก็จะจำแนกได้ดังที่เรากล่าวกันอยู่ทั่วไป คือความแข็งแรงในด้านการเมือง, การทหาร, การเศรษฐกิจ, และการสังคม-จิตวิทยา ซึ่งแต่ละอย่างย่อมจะมีปัญหาของตนอยู่มากมายและเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยๆ ไป

ในการแก้ปัญหาเหล่านี้ ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการแก้ปัญหาเหล่านี้ย่อมจะมองเกี่ยวพันมาถึงการดำเนินการศึกษาอยู่เสมอ ในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 คณะราษฎรยึดถือหลักที่จะเปลี่ยนแปลง 6 ประการเรียกกันทั่วไปในสมัยนั้นว่า “หลัก 5 ประการ ประการที่ 6 คือ การศึกษาเดี๋ยวนี้ เวลาผ่านมา 54 ปีแล้ว การศึกษาก็ยังไปไม่ได้เท่าไรนัก ดังที่เห็นกันอยู่

ในวงการการศึกษาซึ่งตามแนวสมัยใหม่ถูกจัดไว้ในประเภทสังคม-จิตวิทยา (Socio-Psychological Affairs) นั้น, เมื่อมองดูปัญหาอันมหึมาในสังคมแล้ว ก็ขอจำกัดตัวเองลงมา โดยในที่นี้ขอกล่าวถึงเรื่องสำคัญๆ เพียง 2 เรื่อง คือ:

*จาก “ที่ระลึกเนื่องในพระราชพิธีมหามงคลาภิเษก” 2 กรกฎาคม 2531

1. การไม่รู้หนังสือ ด้อยความรู้และด้อยคุณธรรม

2. การไม่เข้าใจเรื่องประชาธิปไตย

จะเห็นว่าแม้แต่เพียง 2 เรื่องนี้ ใช้ว่าการศึกษาจะแก้ปัญหาได้แต่ฝ่ายเดียว คงต้องขอประสานกับหน่วยงานอื่นๆ อีกมากมาย

ปัญหาทั้ง 2 ประการนี้ เป็นปัญหาพื้นฐานที่สำคัญอย่างยิ่งในวงการศึกษานานาชาติ และคงจะต้องกินเวลาอันยาวนานกว่าจะแก้ได้สำเร็จ ด้วยเหตุนี้เอง เราจึงถือว่า การทำลายสิ่งทั้ง 2 นี้ลงให้สิ้นเชิงย่อมเป็น อุดมการณ์ของชาติ ประการหนึ่ง

ดังนั้น ถ้าจะถามว่า อุดมการณ์ในการจัดการศึกษาของชาติ อาจจะมีอะไรบ้างถ้าจะตอบแบบอภิกิริยา (passive form) ก็อาจจะพูดได้ว่า

1. ต้องรู้หนังสือ ต้องมีความรู้ และต้องมีคุณธรรม

2. ต้องมีความเข้าใจเรื่องประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขเป็นอย่างดี

ทั้ง 2 ประการนี้ ก็ย่อมจะเห็นว่าพันอยู่กับการเมือง การทหาร การเศรษฐกิจ และการสังคม-จิตวิทยา อย่างเต็มตัว และในด้านอุดมการณ์ เราคงมองเห็นในใจว่า เราอยากจะทำให้พลเมืองทุกคนได้รับการศึกษาในด้านที่รัฐประสงค์จะให้รู้ และในด้านที่ตัวผู้เรียนเองถนัดอยากจะได้เรียน จนสุดกำลังของเขาทั้ง 2 ด้าน แต่ก็ไปไม่ไหว เพราะไม่มีเงิน ไม่มีโรงเรียน ฯลฯ แต่ก็ใช่ว่า อุดมการณ์ ที่เรามุ่งจะไปให้ถึงให้ได้สักวันหนึ่ง

แต่ถ้าตอบแบบสภิกิริยา (active form) ก็อาจจะพูดได้ว่า

อุดมการณ์ในการจัดการศึกษา ก็คือร่วมกันดำเนินการแก้ปัญหา เรื่องการไม่รู้หนังสือ ด้อยความรู้ และด้อยคุณธรรม ตลอดจนร่วมกันแก้ปัญหาเรื่องการไม่รู้จักปฏิบัติตนในเรื่องประชาธิปไตย และกำจัดการขาดความรู้ในเรื่องนี้ให้หมดไปโดยกำหนดแผนการแก้ปัญหาขึ้นเป็นขั้นตอน, แล้วรีบดำเนินการตามขั้นตอนของแผนนั้นทันที

อุดมการณ์ในการจัดการศึกษาในปัจจุบันตามแบบสภิกิริยา ก็คือด้วยความมุ่งหมายและมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวนั้นให้สำเร็จไป โดยนำความรู้

วิธีการ และเครื่องมือที่เหมาะสมมาใช้โดยเร็ว

2. สถานะทางการศึกษาบทหนึ่ง

มีสถานะทางการศึกษาบทหนึ่งว่า “การเรียนรู้ย่อมจะเริ่มต้นด้วยสถานการณ์ที่เป็นปัญหา (Learning starts with a problematic situation).

ดังนั้นในโอกาสนี้ จะขอเริ่มต้นด้วยสถานการณ์ที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับประชาธิปไตยเสียก่อน เนื่องจากประเทศเราประสงค์ที่จะมีประชาธิปไตยเป็นกรอบของกิจกรรมทั้งปวงในชีวิตของเราอย่างแน่วแน่

เราเห็นจะต้องยอมรับว่า การปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น เป็นของยาก เป็นของยากมากทีเดียว เพราะว่าเป็นเรื่อง **ของประชาชน, สำหรับประชาชน**, และประชาชนต้อง**เป็นผู้กระทำเอง**ด้วย

คำที่กล่าวนี้ย่อมจะเป็นที่รู้ยู่ทั่วไปว่าประธานาธิบดี เฮเบอร์แฮม ลิงคอล์น เป็นผู้กล่าวไว้ว่า “...เพื่อว่าการปกครองของประชาชน **สำหรับ**ประชาชน และโดยประชาชน จะได้ไม่ตายไปเสียจากโลกนี้...” (“so that the government of the people, for the people, and by the people shall not perish from this earth...”)

จากใจความข้างบนที่ว่า **ประชาชนจะต้องทำการปกครองตนเอง** นี้แหละ จึงกลายเป็นเรื่องใหญ่ ซึ่งแปลว่า ประชาชน จะต้องมีความรู้สูงพอรู้เรื่องความหมายของประชาธิปไตย และเรื่องวิธีการของประชาธิปไตยอย่างเพียงพอ และจะต้องมี **น้ำใจประชาธิปไตยพอเพียง**อีกด้วย

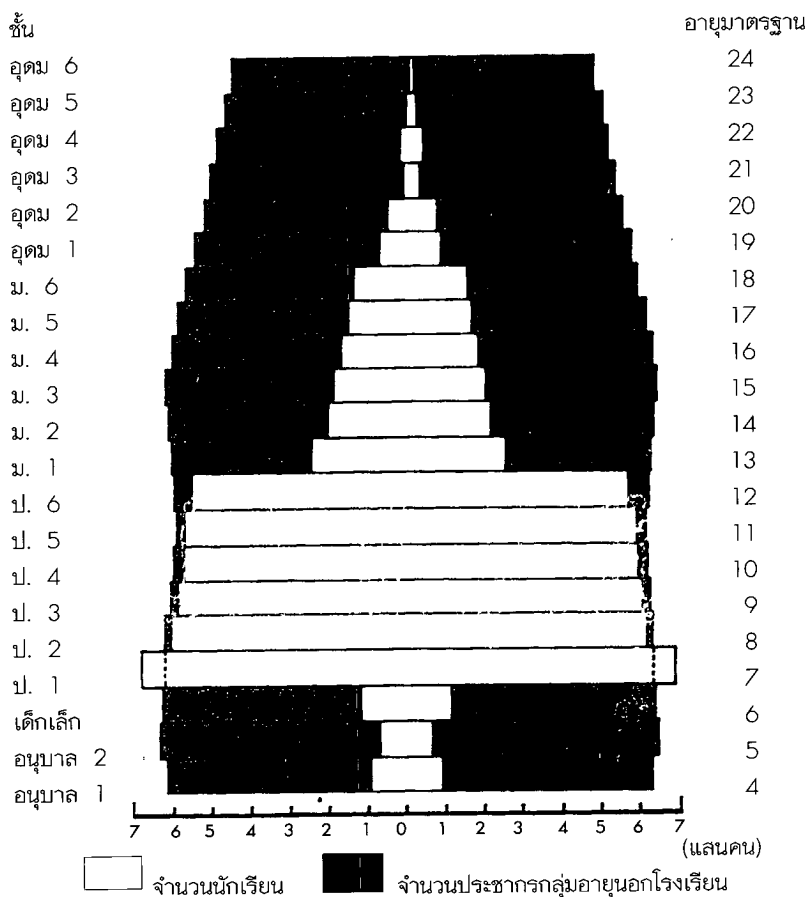
ถ้าเรามองดูประเทศใหญ่ๆ เช่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส อังกฤษ และอื่นๆ จะเห็นว่าที่เขาก่อการปกครองแบบประชาธิปไตยได้สำเร็จ จนถึงปัจจุบันนี้นั้น ก็ต้องกินเวลาที่ยาวนาน เป็นเวลา 100 ปี ขึ้นไปทั้งนั้นพลเมืองของเขานั้นพูดได้ว่า มีวินัยดีพอได้เรียนเรื่องประชาธิปไตยมาตั้งแต่เรียนอยู่ชั้นต้นๆ ได้สร้าง **น้ำใจประชาธิปไตยกันมาตั้งแต่เด็ก** ชีวิตในบ้านก็มีแนวชีวิตเป็นประชาธิปไตย นอกจากนั้นแล้ว ในประเทศเหล่านั้น มีการศึกษาภาคบังคับสูงเช่น 9 ปี หรือ 12 ปี อย่างเต็มที่เลยทีเดียว

สำหรับโอกาสที่นักเรียนจะได้เรียนเรื่องประชาธิปไตยในประเทศไทย



ของเรานั้นก่อนจะพูดอะไร ขอเชิญดูแผนภูมิต่อไปนี้กันก่อน
(คัดมาจาก “สถิติการศึกษาฉบับย่อปี พ.ศ.2527 ของกระทรวง
ศึกษาธิการ” อันเป็นฉบับล่าสุด)

แผนภูมิพีระมิดการศึกษา ปีการศึกษา 2527



หมายเหตุ ในระดับชั้น ป. 1 การที่มีสีเหลี่ยมยื่นออกมานั้น หมายถึง

1. เด็กตกค้างการเกณฑ์เพ็ญจะมาเรียน
2. เด็กเข้ามาเรียนก่อนเกณฑ์

ตารางเปรียบเทียบจำนวนนักเรียน นิสิต นักศึกษา ในระบบโรงเรียน กับประชากรในวัยเรียน
จำแนกตามรายชั้นและระดับการศึกษา ปีการศึกษา 2527

ระดับการศึกษา	ช่วงอายุ	นักเรียน	ประชากร วัยเรียน	%น.ร.ต่อ ประชากร วัยเรียน	%ของ นักเรียน ทั้งหมด
อนุบาล 1	4	169,162	1,272,000	13.30	1.63
อนุบาล 2	5	131,596	1,268,000	10.30	1.26
อนุบาล 3	6	231,183	1,263,000	18.30	2.22
รวมก่อนประถมศึกษา	4-6	531,941	3,803,000	13.99	5.11
ประถมศึกษาปีที่ 1	7	1,385,736	1,254,000	110.51	13.32
ประถมศึกษาปีที่ 2	8	1,209,664	1,247,000	97.01	11.62
ประถมศึกษาปีที่ 3	9	1,194,417	1,234,000	96.79	11.48
ประถมศึกษาปีที่ 4	10	1,168,835	1,216,000	96.12	11.23
ประถมศึกษาปีที่ 5	11	1,167,601	1,209,000	96.58	11.22
ประถมศึกษาปีที่ 6	12	1,107,288	1,215,000	91.13	10.64
รวมประถมศึกษา	7-12	7,233,541	7,375,000	98.08	69.51
มัธยมศึกษาปีที่ 1	13	492,391	1,228,000	40.10	4.73
มัธยมศึกษาปีที่ 2	14	421,021	1,238,000	34.01	4.05
มัธยมศึกษาปีที่ 3	15	391,235	1,249,000	31.32	3.76
รวมมัธยมศึกษาตอนต้น	13-15	1,304,647	3,715,000	35.12	12.54
มัธยมศึกษาปีที่ 4	16	350,073	1,242,000	28.19	3.36
มัธยมศึกษาปีที่ 5	17	304,235	1,215,000	25.04	2.92
มัธยมศึกษาปีที่ 6	18	289,999	1,173,000	24.72	2.79
รวมมัธยมศึกษาตอนปลาย	16-18	944,307	3,630,000	26.01	9.07
ปริญญาตรีและเทียบเท่าปีที่ 1	19	156,586	1,130,000	13.86	1.50
ปริญญาตรีและเทียบเท่าปีที่ 2	20	122,810	1,090,000	11.27	1.18
ปริญญาตรีและเทียบเท่าปีที่ 3	21	40,468	1,051,000	3.85	.39
ปริญญาตรีและเทียบเท่าปีที่ 4	22	44,414	1,015,000	4.38	.43
ปริญญาตรีและเทียบเท่าปีที่ 5	23	12,942	981,000	1.32	.12
ปริญญาตรีและเทียบเท่าปีที่ 6	24	885	944,000	.09	.01
รวมปริญญาตรีและเทียบเท่า	19-24	378,105	6,211,000	6.09	3.63
ประกาศนียบัตรบัณฑิต		529			.01
ปริญญาโท		13,657			.13
ปริญญาเอก		251			.00
รวมสูงกว่าปริญญาตรี		14,500			.14
รวมนักเรียนทั้งสิ้น		10,407,041			100.00

จำนวนนักเรียนของเราตั้งแต่ชั้นอนุบาล “Educational Pyramid” หรือแผนภูมิขั้นไปจนถึงชั้นปริญญาเอก มองดูคล้ายเจดีย์ พีระมิดการศึกษา หรือพีระมิด, นักสถิติโดยมากพากันเรียกว่า

การศึกษาในระบบโรงเรียนในปี 2527

ระดับการศึกษา	นักเรียน	ประชากรวัยเรียน
รวมก่อนประถมศึกษา	531,941	3,803,000
รวมประถมศึกษา	7,233,541	7,375,000
รวมมัธยมศึกษาตอนต้น	1,304,647	3,715,000
รวมมัธยมศึกษาตอนปลาย	944,307	3,630,000
รวมปริญญาตรีและเทียบเท่า	378,105	6,211,000
รวมสูงกว่าปริญญาตรี	14,500	-
รวมทั้งหมดมีผู้เรียน	10,407,041	-

หมายเหตุ มีผู้เรียนอยู่ในระบบการศึกษานอกโรงเรียน อีก 525,459 คน ส่วนในมหาวิทยาลัยเปิดนั้นมาเรียนบ้าง, เรียนอยู่ที่บ้านบ้าง, ไม่มาสอบบ้าง, อายุเท่าไรก็ได้ จึงไม่ปรากฏในตารางนี้ จำนวนเหล่านี้เป็นการแสดงให้เห็นตามสมควรแล้ว ตามนัยของสภาวะตลาดทางการศึกษาบนนั้นว่า เป็นสถานการณ์ที่เป็นปัญหา คือ ผู้ที่เรียนอยู่ทั้งหมดยังน้อยมาก ไม่ถึงครึ่งหนึ่งของจำนวนพลเมือง นับว่าอ่อนมาก

3. อุดมการณ์ในการจัดการศึกษา

3.1 จะสังเกตเห็นตามแผนภูมิว่าการศึกษาในชั้นอนุบาลหรือเด็กเล็ก คืออายุ 3-4-5 ปี นั้นได้เรียนกันน้อยมาก เพราะว่ารัฐไม่ทำเอง ทำเพียงเป็นตัวอย่างเท่านั้นหรือเพื่อประโยชน์ในการค้นคว้าวิจัยเท่านั้น แต่จะสนับสนุนให้ท้องถิ่นและภาคเอกชน จัดให้มากที่สุด

จึงปรากฏว่ามีโรงเรียนประเภทนี้น้อยผู้ที่มิเงินเท่านั้นจึงจะไปเรียนได้ เพราะต้องใช้เงินมาก

โดยอุดมการณ์ เด็กทุกคนในอายุวัยนี้ ควรจะได้ไปเรียนชั้นอนุบาล หรือชั้นเด็กเล็ก เพราะเป็นวัยที่สำคัญมาก ทางฝ่ายจิตวิทยาและฝ่ายแพทย์ มี

ความเห็นที่ว่า เด็กอายุระยะนี้ เป็นระยะที่สมองเติบโตดีและรวดเร็ว จึงเป็นพื้นฐานที่ดีสำหรับจะเติบโตต่อไป ถ้าในระยะนี้สมองไม่ได้รับการสนับสนุนให้เจริญเติบโตอย่างดีแล้ว ในระยะต่อไปก็จะเจริญเติบโตไม่ดีเท่าที่ควร จึงถือกันว่าเป็นสิ่งที่ดีที่จะส่งลูกหลานไปเข้าโรงเรียนอนุบาล หรือเด็กเล็ก เพื่อสมองจะได้มีโอกาสเจริญเติบโตโดยเร็ว ทั้งนี้เนื่องจากจะได้มีโอกาส กระทำอันตรกิริยา (interaction) กับเด็กอื่นๆ ในวัยเดียวกันภายใต้การดูแล แนะนำ และวิธีการของครู อีกประการหนึ่ง จะได้เริ่มสร้าง**น้ำใจประชาธิปไตย**กันตั้งแต่เล็กๆ และเรื่อยๆ ไปจนถึงชั้นอุดมศึกษา

ปัจจุบันนี้ ประเทศเรามีการศึกษาภาคบังคับเพียง 6 ปี คือ อายุประมาณ 7-12 ปี ซึ่งผ่านพ้นระยะเวลาที่สมองเติบโตอย่างดีและรวดเร็วไปเสียแล้ว, เกี่ยวกับเรื่องอนุบาลศึกษานี้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 (ฉบับล่าสุด) ได้กล่าวไว้ว่า “รัฐพึงเร่งจัดและสนับสนุนการอบรมเลี้ยงดูเด็กในวัยก่อนประถมศึกษา โดยรัฐจะสนับสนุนให้ท้องถิ่นและภาคเอกชน จัดให้มากที่สุด สำหรับการจัดการศึกษาระดับนี้ของรัฐจะจัดทำเพียงเพื่อเป็นตัวช่วย และเพื่อการค้นคว้าวิจัยเท่านั้น”

ดังนั้นโดยอุดมการณ์ ต้องรีบเร่งส่งเสริมความเห็นของจิตวิทยาและนายแพทย์ ดังที่กล่าวมาแล้ว ประเทศไทยเราจะต้องเร่งเรื่องการศึกษาของเด็กเล็กอีก ให้พอๆ กับการศึกษาภาคบังคับ และเมื่อประเทศเจริญขึ้นอีก ก็บังคับเพิ่มขึ้นอีก เพราะว่าเด็กย่อม เป็นสมบัติอันล้ำค่าของชาติ ถ้าไม่ดูแลเด็กให้ดีตั้งแต่ต้นแล้ว ก็จะลำบากมากอย่างที่เห็นกันอยู่เรื่อยๆ ไป

ขณะนี้เด็กอายุ 4-5-6 ปี ที่ไม่ได้เข้าเรียนอยู่ในสถานศึกษาสำหรับเด็กเล็ก ก็เล่นอยู่กับบ้าน หรือไม่ก็ออกไปอยู่ตามทุ่งนาตามถนน หรืออื่นๆ ตามฐานะของบิดา มารดา **ไม่ได้รับประสบการณ์ทางการศึกษาที่ดี** ฝากสงสารแต่ว่าที่จริงแล้ว น่าอันตรายต่อบ้านเมืองมากกว่า เมื่อหันไปดูแผนภูมิการศึกษาอีกครั้งหนึ่งเกี่ยวกับเด็กเล็ก ก็ดูราวกับอิฐแผ่นเล็กๆ 3 แผ่นซ้อนกันเป็นฐานรองรับคนอีกจำนวนมากมาเป็นจำนวนล้านๆ มันจะดีได้อย่างไร

3.2 ในข้อ 3.1 ได้ออกชื่อ “**น้ำใจประชาธิปไตย**” ไว้ จึงเป็นการ

สมควรที่จะได้พูดว่า น้ำใจประชาธิปไตย นั้นหมายถึงอะไร เพราะเป็นน้ำใจที่จะต้องสร้างสรรค์ตั้งแต่เด็กเล็ก จนถึงชั้นอุดมศึกษา จนถึงพลเมืองทั้งปวง

ประเทศที่ต้องการจะเป็นประชาธิปไตยแต่ถ้าพลเมืองยังไม่มีน้ำใจที่เป็นประชาธิปไตยก็ไม่มีทางที่จะสำเร็จ

เราอาจจะเคยเห็นนักกีฬาที่เล่นยอดเยี่ยมแต่ถ้าเขาผู้นั้นไม่ได้รับคำสอนเรื่อง “รู้แพ้รู้ชนะ รู้ภัย” หรือที่เรียกว่า “น้ำใจนักกีฬา” มากนัก, พอลงไปเล่นในสนามได้ไม่กี่นาทีก็ชกกัน คนดูก็รีบลงมาช่วยฝ่ายตน เลยชกกันเต็มสนาม ฉันทึกจำฉันนั้น พลเมืองที่ไม่มี “น้ำใจประชาธิปไตย” มากพอ ก็มักจะก่อเรื่องวุ่นวาย และการปกครองแบบประชาธิปไตยก็ก้าวหน้าไปช้ามาก อนึ่งตามที่ทราบกันอยู่ทั่วไป น้ำใจประชาธิปไตยประกอบด้วยสิ่ง 3 ประการ ต่อไปนี้

ก. การรู้จักให้เกียรติและเคารพต่อกัน ทุกคนไม่ว่าจะเป็นชนในชั้นใดย่อมไม่ถือว่าตนเหนือกว่าผู้อื่น รู้จักแสดงการให้เกียรติและเคารพต่อกัน ยกตัวอย่าง ภารโรงคนหนึ่งอาจจะขอเข้ามาหาอธิบดี เพื่ออธิบายปัญหาที่เขาเห็นว่าสำคัญให้ฟัง อธิบดีก็ไม่ว่าอะไร ฟัง ฟังแล้วอาจเชิญนายช่างมาช่วยกันคิด เพราะว่ามีติกร้าวอาจจะพังลงมาได้, หรือว่า ฟัง แล้วก็บอกให้เขากลับได้ แล้วแต่กรณี ทั้งนี้ จะเห็นว่า อธิบดี ก็ให้เกียรติแก่ภารโรง เพราะถือผลงานหรือความสำเร็จของงานเป็นใหญ่ ไม่ได้ถือตนเป็นใหญ่

เกี่ยวกับการให้เกียรติต่อกันนี้ วอลแตร์ (Voltaire หรือที่มีชื่อจริงว่า Francois Marie Arouet) ได้กล่าวไว้ว่า “ข้าพเจ้าอาจจะไม่เชื่อสิ่งที่ท่านกล่าวนั้นหรอก แต่ข้าพเจ้าจะต่อสู้จนตัวตาย เพื่อให้ท่านมีสิทธิได้กล่าวสิ่งเหล่านั้น

ถ้าจะพูดอย่างไทยๆ เรา ก็คงจะกล่าวได้ว่า มี คารวธรรม

ข. การรู้จักมีส่วนร่วม, ร่วมมือ, และประสานงานกัน ทุกคนต้องมีน้ำใจที่จะมีส่วนร่วมกับคนในกลุ่มของตน ต้องให้ความร่วมมือช่วยกระทำในสิ่งที่เราถนัด และต้องปรับปรุงประสานงานกันเพื่อจะได้ไม่ขัดกัน สมมุติว่าสถาบันการศึกษาแห่งหนึ่งจะออกวารสารประจำปี ถ้ามีคนทีรู้เรื่องในการทำหน้าที่

บรรณาธิการดี แต่แกลังหลบหน้าไปเสีย ไม่ยากจะไปเกี่ยวข้องด้วย ไม่ยอมบอกว่าควรทำอะไร การกระทำอย่างนี้เรียกว่า ไม่มีน้ำใจประชาธิปไตย ในสังคมที่เป็นประชาธิปไตย ผู้ใดถนัดทางใดชำนาญทางใด ก็จะต้องรู้สึกเป็นหน้าที่ที่จะต้องมีส่วนช่วยและร่วมมือ จึงจะนับได้ว่าเป็นผู้มีน้ำใจประชาธิปไตย

เกี่ยวกับเรื่องนี้มีคำถามคลาสสิก (classic) อยู่ว่า “ถ้าท่านเดินทางผ่านเข้าไปในเมืองแห่งหนึ่ง เป็นเวลาเพียงหนึ่งวัน ท่านจะรู้ได้อย่างไรว่า เมืองนั้น เป็นประชาธิปไตยหรือไม่” คำตอบก็คือว่า “ถ้าท่านเห็นในหนังสือพิมพ์” ฟังทางวิทยุ หรือดูโทรทัศน์พบว่าการเชิดชูคณะกรรมการต่างๆ มาประชุม, มีการนัดพบของกลุ่มต่างๆ มากพอสมควร” เราก็พอจะรู้ได้ว่า เมืองนั้นเป็นประชาธิปไตย เพราะว่าการประชุมนั้น เป็นการสร้างให้มีโอกาสที่จะมีส่วนร่วม ร่วมมือกัน ประสานงานกัน ซึ่งเป็นลักษณะของการมีน้ำใจประชาธิปไตยทั้งสิ้น

ถ้าพูดแบบไทยเรา ก็คงกล่าวได้ว่า **มีสามัคคีธรรม**

ค. มีความเชื่อมั่นในการใช้วิธีการแห่งปัญญา ทุกคนจะต้องพยายามเข้าใจในเรื่อง “วิธีการแห่งปัญญา” เริ่มหัดใช้ตั้งแต่เด็กๆ เพราะจะต้องนำไปใช้ตลอดไปในชีวิต

เมื่อประมาณ 5 ปีก่อน ข้าพเจ้าเคยไปเยี่ยมโรงเรียนมัธยมต้นแห่งหนึ่งในตำบลซาร์เรย์ (Surrey) นอกกรุงลอนดอน เขากำลังเรียนวิชาสังคมศึกษา ข้าพเจ้าขอหนังสือที่เขากำลังใช้อยู่มาดู พบว่า บทที่ 1 เรื่อง Home บทที่ 2 เรื่อง City , บทที่ 3 เรื่อง Country, บทที่ 4 เรื่อง Democracy, และบทที่ 5 เรื่อง Method of Science (คือวิธีวิทยาศาสตร์, วิธีการแห่งปัญญา, หรือวิธีแก้ปัญหา) ข้าพเจ้ารู้สึกประทับใจที่สุดที่เด็กเพียงอายุ 12-13-14 ได้เริ่มเรียนวิธีวิทยาศาสตร์แล้ว เป็นการทำให้นักเรียนรู้จักคิดอย่างมีขั้นตอนตั้งแต่เล็กไปจนถึงเป็นผู้ใหญ่เป็นพลเมืองดี ถ้ามีปัญหาเกิดขึ้น ก็พอมีวิธีที่จะนำมาใช้ในการแก้ปัญหานั้นได้ ไม่ถึงกับอับจนเอาเสียเลย ทั้งนี้เพราะติดนิสัยมาตั้งแต่ชั้นประถม-มัธยม-อุดมศึกษาโน่นแล้ว

ถ้าจะพูดสั้นๆ แบบไทยเรา ก็คือมี **ปัญญาธรรม**

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า ปัญญาธรรมนี้ย่อมเป็นทางเสียเรือ คอยควบคุมดูแลให้ คารวธรรม และสามัคคีธรรม ไปในทางที่ถูกต้องเสมอ

สมมุติว่า คนคนหนึ่งคารวะเจ้านายของตนมาก แต่เจ้านายเป็นคนเลว ต้องการจะทำชั่วสักอย่างหนึ่ง ก็บอกคนคนนั้นว่าต้องรู้จักคารวะใช้ใหม่ และรู้จักสามัคคีใช้ใหม่ ดังนั้น จะต้องมาร่วมมือไปทำการเลวทรามที่คิดไว้นั้นด้วยกัน ถ้าคนคนนั้นมีปัญญาธรรมอยู่ด้วย ก็ย่อมจะใคร่ครวญและชี้แจงออกไปว่าไม่ควรกระทำ เป็นต้น เพราะไม่ใช่เป็นการกระทำที่เป็นประชาธิปไตย การทำเช่นนั้นก็อาจจะหยุดไปก็ได้

ว่าที่จริงแล้วทั้ง 3 ประการที่กล่าวมา คือ คารวธรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม นั้น ย่อมถือเป็นวินัย ของชาวประชาธิปไตยทั้งปวง ถ้าขาดวินัยอย่างใดอย่างหนึ่งเสียแล้ว ก็ถือว่าเป็นประชาธิปไตยไม่ได้

อนึ่งธรรมะทั้ง 3 ประการนี้ ก็ย่อมจะเป็นอุดมการณ์อีกอย่างของการจัดการศึกษาในระบบประชาธิปไตย ซึ่งจะต้องถือเคร่งตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาถึงอุดมศึกษาและตลอดเวลาที่เป็นพลเมืองของประเทศที่เป็นประชาธิปไตย

3.3 ชั้นประถมศึกษา เมื่อสังเกตเห็นจำนวนนักเรียนตามแผนภูมิว่ามีนักเรียนกลุ่มอายุ 7-8-9-10-11-12- ปีอยู่มาก ก็ค่อยปลื้มใจได้บ้าง เพราะว่ามีนักเรียนได้เข้ามาเรียนตามกลุ่มอายุของตนมากมาย ทั้งนี้เพราะว่าเป็นการศึกษาภาคบังคับ เกี่ยวกับการจัดการประถมศึกษานี้ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ได้กล่าวไว้ว่า “รัฐพึงจัดการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงบริบูรณ์สำหรับสถานศึกษาของรัฐของท้องถิ่น จะต้องจัดให้เปล่า

สำหรับการประถมศึกษาชั้นนี้ นอกจากจะเป็นที่น่าพอใจในจำนวนผู้มาเรียนแล้วคุณภาพของครูผู้สอนก็ดีขึ้นมาก มีครูปริญญาตรีทางการประถมศึกษาสอนอยู่มากขึ้นเรื่อยๆ

ทั่วประเทศมีนักเรียนอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา 6,387,216 คน มีนักเรียนประถมศึกษาตำรวจตระเวนชายแดนและชาวเขา 18,153 คน และมีครูอยู่ทั้งหมด 336,218 คน คิดเฉลี่ยครู 1 คนต่อนักเรียน 18.99 คน นับว่าดีมาก

แต่อุดมการณ์ในเรื่องประถมศึกษาก็ยังคงเกี่ยวกับเรื่อง อาคารสถานที่ อุปกรณ์การเรียนการสอน วิธีสอน-สอบ สำหรับแต่ละวิชา, การอบรม

การบริหารโรงเรียนที่เป็นประชาธิปไตย ถ้าสิ่งเหล่านี้ขึ้นมาถึงระดับสูงเป็นที่พอใจ และพยายามสอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างกันระหว่างบุคคลของผู้เรียนแต่ละคนแล้ว ก็คงจะสมกับอุดมการณ์ของการประถมศึกษาเป็นแน่

3.4 ขั้นมัธยมศึกษา โดยปกติแล้วผู้เรียนแต่ละคนย่อมจะแตกต่างกันมากในทางความคิด ทางร่างกาย ทางสังคม และอื่นๆ นอกจากนี้ผู้เรียนบางคนยังถนัดทางวิชาการ บางคนชอบไปในทางการช่าง และบางคนก็ชอบทางศิลปกรรม ซึ่งแยกสาขาแตกต่างกันไปอีก ดังนั้น โดยอุดมการณ์แล้วที่กล่าวว่าจะจัดสอนให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนนั้นก็มองเห็นว่าทำไม่ได้เลย และถ้ายังเรียนกันเป็นห้องเรียนใหญ่ๆ ดังที่กระทำอยู่ในปัจจุบันนี้ก็ยิ่งไม่มีทาง นอกจากว่าโลกแห่งการศึกษาจะขึ้นยุคใหม่ เป็นยุคแห่งการสอนรายตัวโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ถ้าเป็นเช่นนั้นแล้วก็คงจะสมประสงค์สมกับอุดมการณ์ในการจัดการศึกษาเต็มที่

ในปัจจุบันนี้ ก็พยายามจะให้ใกล้เคียงกับอุดมการณ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยที่จัดโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนใหญ่ๆ พอสมควรแล้วก็แบ่งสอนเป็นฝ่ายใหญ่ๆ คือฝ่ายวิชาการ ฝ่ายวิชาช่าง และฝ่ายศิลปกรรม แล้วแต่ละฝ่ายก็แยกย่อยออกไปอีกมากมาย เป็นโรงเรียนใหญ่ เรียกว่า โรงเรียนมัธยมแบบผสม (Comprehensive High School) แล้วก็ให้นักเรียนเลือกวิชาที่รู้สึกว่าจะถนัดที่สุดเท่าที่จะทำได้ ส่วนวิชาบังคับ เช่น ภาษาไทย ประวัติศาสตร์ ฯลฯ นั้น ต้องเรียนแน่ๆ ไม่มีปัญหา

โรงเรียนเช่นนี้ เนื่องจากว่าเป็นโรงเรียนใหญ่ มีนักเรียนมาจากครอบครัวต่างๆ กันรวบข้างจนข้าง แต่ก็อยู่ร่วมกัน ช่วยกันเป็นส่วนเดียวกัน จึงเป็นการฝึกหัดประชาธิปไตยตามแนวทางวินัยทั้ง 3 ที่ได้กล่าวแล้ว นับว่ามีสิ่งที่เป็นประโยชน์สำคัญแฝงอยู่

การศึกษาในระดับมัธยมนี้ มีที่ให้เรียนน้อย จึงมีผู้เข้าเรียนได้น้อยไปด้วย (โปรดดูแผนภูมิ) นับว่าเป็นจุดอ่อนของการจัดการศึกษาของประเทศ แผนภูมิตูคล้ายรูปพีระมิดตรงนี้เอง แล้วโรงเรียนโดยมากก็สอนเพียงฝ่ายเดียว เช่น ฝ่ายวิชาการ หรือฝ่ายศิลปกรรม ไม่ค่อยมีโรงเรียนที่สอนรวมกันหลายฝ่าย

ทำไม่ได้ตามอุดมการณ์ แม้แต่ว่าจะเป็นอุดมการณ์ปรกติธรรมดาๆ ทั้งนี้เพราะขาดเงินที่จะสร้างโรงเรียนใหญ่ๆ ที่จะซื้ออุปกรณ์, และครูบางประเภทก็ยังขาดอยู่ เช่น ครูช่าง ครูศิลป์

โรงเรียนมัธยมที่มีอยู่โดยมากในปัจจุบันนี้ เป็นโรงเรียนฝ่ายวิชาการ คือเป็นประเภทสอนหนักทางฝ่ายวิชาการฝ่ายเดียว นอกนั้นก็แยกเป็นฝ่ายช่างเล็กๆ น้อยๆ ที่จะเป็นโรงเรียนมัธยมแบบผสมนั้นมีน้อย

3.5 จากแผนภูมิของเรา จะสังเกตว่า ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไปแล้ว ก็มีผู้เรียนน้อยลงทุกระดับ ซึ่งไม่น่าจะนับว่าเป็นของดีเลย คนอายุระดับนี้เป็นกำลังของชาติ, หรือกำลังจะเป็นกำลังสำคัญของชาติถ้าไม่มีโรงเรียนให้เข้าได้เรียน หรือมีงานไว้ให้เขาได้ทำแล้ว ก็คงจะเป็นที่น่าหนักใจมาก ถ้าปล่อยไว้ให้เป็นดังในพระมิตินั้นแล้ว ก็น่าจะเป็นเรื่องอ่อนแอและอันตราย พวกที่ไม่ได้เรียนซึ่งเป็นวัยรุ่นเต็มที บางคนก็อยู่กับบ้าน หรือกับร้านช่วยบิดามารดาทำงานหรือฝึกงาน บ้างก็ไปเรียนโรงเรียนผู้ใหญ่ บ้างก็ไปบวช ซึ่งว่าที่จริงแล้ว ก็ดีอยู่ แต่มีจำนวนมากจับกลุ่มกันหันเหไปในทางชั่ว ส่วนพวกที่คิดริเริ่มประกอบการของตนเองซึ่งเรียกว่า ผู้ประกอบการ (Entrepreneur) นั้นหายากที่สุด จุดอ่อนของการศึกษาไทย ของเราอยู่ตรงนี้ด้วย คือยังไม่ส่งเสริมให้พอเพียงในทุกๆ ระดับว่านักเรียนทุกคนจะต้องออกไปเป็นผู้ประกอบการเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วไม่ว่าระดับใด

หันมาทางด้านจำนวนผู้ที่เข้าเรียนในชั้นมัธยมศึกษาสายต่างๆ มีจำนวนรวม 2,248,954 คน ซึ่งน้อยมาก แปลว่าบุคคลที่มีโอกาสจะได้รับการอบรมสั่งสอนและได้รับประสบการณ์ที่พึงประสงค์มีน้อยในเมื่อผู้อยู่ในอายุวัยเรียนระดับนี้มี 7,345,000 คน

3.6 ในระดับอุดมศึกษา รวมทุกๆ ระดับมีผู้เรียน 392,605 คน (ไม่นับมหาวิทยาลัยเปิด)

โดยเฉพาะในระดับปริญญาตรีนั้นตามแผนภูมิจะเห็นว่าได้เรียนน้อยมาก แต่ก็เคราะห์ดีที่มีมหาวิทยาลัยเปิดอยู่ ผู้ที่มีน้ำใจบิบบินชวนชวาย ย่อมจะสามารถเรียนได้ประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่นกับเรียนในมหาวิทยาลัยปิดเหมือนกัน

เมื่อมีคนระดับนี้น้อยมากแล้ว จะมีผู้พยายามไปประกอบการเองได้มาก อย่งไร
ได้

รวมทั้งหมดทุกๆ ระดับมี

สถานศึกษา (จากก่อน

ประถมศึกษา-มหาวิทยาลัย) 36,399 แห่ง

ผู้เรียน 10,407,041 คน

ครู-อาจารย์ 550,311 คน

จากจำนวนที่ปรากฏอยู่นี้ เมื่อพูดโดยอุดมการณ์ ก็นับว่าน้อยมาก เรา
มีพลเมืองประมาณ 50 ล้าน (50,583,105) แต่ผู้โชคดีได้อยู่ในสถานศึกษา
เพียงประมาณ 10 ล้านเท่านั้น

ควรจะได้มีสถานที่เรียนให้มากกว่านี้ พูดโดยอุดมการณ์แล้วควรมี
สถานที่รับเรียนให้ได้ครึ่งหนึ่งของพลเมือง คือประมาณ 25 ล้านคน ถ้ามีผู้
เรียนกันน้อยอย่างในปัจจุบันจะหวังให้พลเมืองรู้จักเรื่องประชาธิปไตย, เรื่อง
วินัยของประชาธิปไตย, และใช้ปัญญาตัดสินใจลงคะแนนให้ถูกต้องเหมาะสม
ได้อย่างไร

4. อุดมการณ์ในขั้นสูงขึ้น

อุดมการณ์ที่กล่าวมาแล้วในบทก่อนๆ เป็นการกล่าวไว้เป็นขั้นๆ ตาม
การแบ่งชั้นเรียนของระบบการศึกษา

แต่เนื่องจากการศึกษานั้นได้เฟื่องเล็งเห็นกันว่าเป็นสิ่งสำคัญพิเศษใน
ชีวิตของคนเราหรือในชีวิตของชาติของเรา จึงเกิดมีการย้ากันเป็นพิเศษ กล่าว
คือ ในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2520 ซึ่งใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ได้กล่าวไว้
ว่า “รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษาโดยถือว่าการศึกษามีความสำคัญใน
อันดับสูงยิ่งแห่งกิจการของรัฐ”

ยิ่งได้ไปเห็นประเทศบางแห่งในทวีป แอฟริกา ก็ยิ่งซาบซึ้งในคำกล่าว
ของแผนการศึกษาแห่งชาติ ที่ยกมากล่าวนั้นมากเพราะการศึกษาทำให้เห็นว่
คนชาติใดเป็นคนป่า และคนชาติใดได้เจริญขึ้นแล้ว บางประเทศในทวีป
แอฟริกาจนปานนี้แล้วยังไม่มีอักษรของตัวเอง

เมื่อเป็นดังนี้ ได้มีคำกล่าวอันเป็นอุดมการณ์อันสูงสุดไว้หลายประการที่สอนสืบทอดกันมา เช่น

4.1 “การศึกษาย่อมดำเนินไปตั้งแต่เรายังอยู่ในท้องของแม่ ไปจนถึงหลุมฝังศพ” เมื่อพิจารณาดูแล้วเป็นความจริงยิ่งเมื่อเราสัมผัสกับสิ่งใด ก็ย่อมทำให้เราได้เกิดความรู้ ไม่ว่าเมื่อใด ตั้งแต่อยู่ในท้องของมารดาจนไปอยู่ในหลุมฝังศพ สิ่งที่ต้องระวังก็คือ ต้องเลือกสัมผัสกับสิ่งที่สมควร ที่เหมาะสมและสิ่งที่ดีเท่านั้น (ภาษาอังกฤษกล่าวว่า From the womb to the tomb)

4.2 “คนทุกคนจะต้องได้รับการศึกษาให้มากที่สุดที่จะมากได้ตามความสามารถของเขา”

- คนที่ยังไม่ได้เรียนเลยจนอายุมากแล้ว ไม่ว่าจะเป็นเพราะเหตุใด ก็จะต้องจัดให้เขาได้เรียน

- คนที่ได้เรียนบ้างแล้ว แต่ต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน จะเป็นเพราะเหตุใดก็ตาม ก็จะต้องจัดให้เขาได้เรียน

- คนที่ได้เรียนจนจบระดับมัธยมปลายแล้ว, แต่ถ้าในสังคมนั้นๆ ทักษะที่ต้องการใช้ได้เปลี่ยนไป ก็จะต้องจัดให้เขาได้เรียนทักษะใหม่นั้น เพื่อจะได้ทำงานเลี้ยงชีพต่อไปได้

- คนที่สำเร็จการศึกษาขั้นสูงแล้วเช่นในระดับปริญญาตรีขึ้นไป ย่อมจะมองเห็นชัดว่าความรู้ในด้านต่างๆ ที่ตนได้เรียนมาแล้วนั้น มีการเพิ่มเติมและเปลี่ยนแปลงไปเสมอมีความรู้ใหม่ๆ เพิ่มเข้ามาเสมอ จนตัวเองล้าหลังไป ก็จะต้องส่งเสริมให้เขาได้ศึกษา ค้นคว้า วิจัยเพิ่มเติมอยู่เสมอ

ในข้อ 4.2 นี้ จะเห็นว่าเป็นเรื่องของการศึกษาผู้ใหญ่ นั่นเอง ตั้งแต่ระดับต่ำสุดจนถึงระดับสูงสุด ซึ่งเรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Adult Education. แต่ในบางแห่งเรียกได้เหมาะสมกว่า คือ Continuation Education ซึ่งแปลว่าการศึกษาต่อเนื่อง กล่าวคือมีต่อเนื่องเรื่อยๆ ไป ไม่ว่าจะอยู่ในระดับใดต้องเรียนอยู่โดยไม่ละทิ้ง แม้ว่ากำลังประกอบอาชีพอะไรอยู่ก็ตาม ก็มีโอกาสให้ได้เล่าเรียนอยู่เสมอ จะเป็นเวลากลางคืน หรือเวลาว่าง หรือมหาวิทยาลัยเปิด หรือการเรียนทางไกล (Distant Education) ก็ย่อมได้ จะถือว่าตัวเรานี้เรียน

จบแล้ว ย่อมไม่สมควร

4.3 “ไม่ใช่ว่าการศึกษาที่เราจัดให้แก่ผู้เรียนนั้น จะเป็นชนิดใดๆ ก็ดี ขอให้เป็นการศึกษาที่แล้วกัน,ไม่ใช่”

เรื่องนี้จะเห็นว่าสำคัญมากถ้าโรงเรียนทั้งหลายสอนฝ่ายวิชาการทั้งนั้น ไม่สอนให้ผู้เรียนเข้าใจ ให้รู้ตัว และให้มุ่งมั่นใจ ว่าเราจะต้องออกไปเป็นผู้ประกอบการให้ได้แล้ว ก็จะเป็นอันตรายต่อเศรษฐกิจ และต่อความมั่นคงของชาติเป็นอย่างมาก

ดังนั้น ความมุ่งหมาย และหลักสูตรของการศึกษาจะต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จะเหมือนเดิมอยู่เสมอไปย่อมไม่ได้ วิธีการทำหลักสูตรก็ต้องให้คล่องตัว สามารถเพิ่มเติม ตัดออกได้เสมอ เช่น อาจตัดออกบางรายวิชา อาจเพิ่มเติมรายวิชาใหม่ หรือเพิ่มเนื้อหารายการเข้าในบางรายวิชา หรือเพิ่มจำนวนหน่วยกิตให้หรือไม่ให้หน่วยกิตเลยก็ได้ ตามความเหมาะสมของกาลเวลา

4.4 สิ่งเหล่านี้ที่กล่าวมาแต่ข้างต้นย่อมทำให้เห็นว่า การศึกษานั้นว่าที่จริงแล้วเป็นสิ่งต้องกระทำตลอดชีวิต หยุดไม่ได้ (Life-long Education) และถ้าทุกๆ คนในสังคมสามารถได้ตามอุดมการณ์ขั้นสูงแล้ว สังคมของเราก็จะเป็นสังคมที่ทุกๆ คนได้เล่าเรียนกันทุกๆ เหล่า ทุกๆ ระดับ และทุกๆ เวลา ตามความถนัด ตามความสนใจ ตามความต้องการของประเทศชาติและตามความต้องการในอาชีพของตน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วเราก็ให้ชื่อสังคมชนิดนั้นว่า “สังคมแห่งการเล่าเรียน” (Learning Society). สังคมชนิดนี้ย่อมเป็นอุดมการณ์ที่สูงสุดที่นักการศึกษาทุกคนใฝ่ฝันถึง จะเห็นว่ามหาประเทศย่อมจะไหวตัวในเรื่องการจัดการศึกษาอยู่เสมอ

เพื่อเป็นการเตรียมการที่จะขึ้นศตวรรษใหม่, เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่าประเทศมหาอำนาจ เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และอื่นๆ ได้สอนวิชาคอมพิวเตอร์กันแพร่หลายแล้ว ในโรงงานก็ใช้หุ่นยนต์ทำงานแทนคนกันแล้วในบางหน้าที่ ในฝรั่งเศสนั้นเรียนถึงขั้นการศึกษาผู้ใหญ่ ด้วย และในประเทศญี่ปุ่นนั้นได้ประกาศที่จะดำเนินการตามแนวทางของการศึกษาตลอด

ชีวิตด้วยแล้ว ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ก็ได้ประกาศปฏิรูปการศึกษา และเริ่มดำเนินไปบ้างแล้วในบางรัฐ เขาต้องการจะปฏิรูปให้เสร็จภายใน พ.ศ. 2543 (ค.ศ.2000) โดยบังคับให้เรียนวิชาคอมพิวเตอร์ทุกโรงเรียน ปี ค.ศ. 2000 นี้เป็นปีแห่งการขึ้นศตวรรษใหม่ ดังนั้นหลายๆ ฝ่ายมุ่งให้ชีวิตได้ดีขึ้นกว่าชีวิตที่กำลังดำเนินอยู่ในศตวรรษนี้

5. เพราะให้คนเรียนกันมากๆ จึงไม่มีงานให้ทำ

คำกล่าวที่ว่า “เพราะให้เรียนกันมากเกินไปจึงไม่มีงานทำ” นี้ ตรงกันข้ามอย่างเด็ดขาดกับอุดมการณ์ขั้นสูงแห่งการศึกษา

ถ้ากล่าวเช่นนั้น ก็หมายความว่าเมื่อมีพลเมืองมาก, ถ้าไม่ให้เรียนเสียหรือให้เรียนกันน้อยๆ คน งานก็จะมีมากมายอย่างนั้นหรือ? ก็เปล่าอีก

อันที่จริงแล้วทุกคนจะต้องมีงานทำประเทศที่ก้าวหน้าย่อมจะต้องสร้างงานอยู่เรื่อยไป ในการสร้างงานขึ้นในประเทศนั้น ทุกๆ ฝ่ายจะต้องช่วยกันคือทั้งภาครัฐและภาคเอกชนและตัวผู้เรียนเองด้วย

ขณะนี้เรียกว่าอยู่ในสภาวะฟืดเคือง มีการลดดอกเบี้ย การงานต่างๆ ไม่ค่อยจะมีทำ เพราะไม่มีการลงทุนของฝ่ายนายทุน

แต่อย่างไรก็ตาม ทั้งภาครัฐบาลก็ได้พยายามเพิ่มงบประมาณในทางลงทุน ทางภาคเอกชนก็เริ่มๆ จะไหว่ตัวในการลงทุนกันบ้างแล้ว มิได้หยุดชะงัดอย่างเด็ดขาดเสียทีเดียว.

สำหรับตัวผู้เรียนเองนั้นจะช่วยในการสร้างงานได้อย่างไร อาจจะกระทำได้ดังต่อไปนี้

5.1 ในสถานศึกษาโดยเฉพาะในชั้นประถมศึกษาตอนปลาย , เรื่อยขึ้นไปถึงชั้นอุดมศึกษาทุกระดับ จะต้องแจ้งและย้ำกับผู้เรียนเสมอๆ ว่า เราจะต้องออกไปเป็นผู้ประกอบการให้ได้ในหลักสูตรมัธยมศึกษาที่เปิดโอกาสนี้ขึ้นแล้วคือบังคับว่าจะต้องเรียนวิชาอาชีพอยู่หลายรายวิชา เพื่อเป็นเชื้อติดตัวไปต่อกับชีวิตในด้านประกอบการ ถ้าเป็นผู้เรียนฝ่ายอาชีพอยู่โดยตรงแล้ว ก็ย่อมจะต้องออกไปเป็นผู้ประกอบการให้ได้พยายามหาผู้รู้ชี้แจงช่องทางให้ว่าจะเริ่มอย่างไร

ถ้าเรียนรู้อย่างเดียว, ไม่คิดตั้งแต่แรกเข้าโรงเรียน ว่า จะออกไปเป็นผู้ประกอบการบ้างแล้ว ก็จะทำให้เกิดปัญหาในทางเศรษฐกิจ

โอกาสที่จะลองฝึกหัดในทางประกอบการก็พอจะมีถ้าเราตั้งใจจริงๆ ยกตัวอย่างนิสิตศึกษาศาสตร์ซึ่งกำลังเรียนรายวิชาชื่อ “การบริหารโรงเรียน” มีค่า 3 หน่วยกิจ หรือเขียนตามที่ใ้ก้นอยู่ว่า 3(3-0-6) ซึ่งแปลว่าฟังคำบรรยาย 3 ชั่วโมง, งานปฏิบัติยังไม่มี, งานเขียนที่กำหนดให้และศึกษาเองในหอสมุด 6 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ในระหว่าง 6 ชั่วโมงนั้น นิสิตผู้นั้นอาจจะพยายามคิดหรือกำหนดในใจว่า เราจะต้องออกไปบริหารโรงเรียนของเราเองให้ได้ ไปตั้งโรงเรียนของเราเองก่อนเล็กๆ แล้วค่อยขยายออกไป เราเรียนวิชาบริหารโรงเรียนอยู่ย่อมจะช่วยให้มองเห็นลู่ทางได้พอสมควร เราจะเป็นผู้ประกอบการให้ได้ไม่ต้องไปแย่งสอบเข้าทำราชการ, เราพยายามไ้ถามผู้รู้ในเรื่องการตั้งโรงเรียนหรือไ้ถามอาจารย์ของเราให้แน่นอนว่าจะเริ่มต้นอย่างไร การเงินจะทำอย่างไร ฯลฯ มุ่งมั่นไปเป็นผู้ประกอบการให้ได้ เป็นต้น คิดหรือกระทำอยู่อย่างนี้เรื่อยๆ ทุกสัปดาห์ตลอดภาคเรียนนั้น ก็จะช่วยก่อให้เกิดความมุ่งมั่นขึ้นมาและมุ่งมั่นที่จะออกไปพยายามทำของเราเองให้ได้ นอกจากนี้แล้วรายวิชาอื่นๆ ในเรื่องการบริหารการศึกษา ก็ยังมีอีกหลายรายวิชาที่จะต้องเรียนตามหลักสูตรกำหนด ดังนั้นก็ควรจะช่วยให้มีความมุ่งมั่นแรงขึ้นอีก

5.2 ขอสรุปว่า ถ้าสถานศึกษาทุกๆ ระดับได้แก่ มัธยม, ฝึกหัดครู, อาชีวศึกษา, ตลอดจนชั้นวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ช่วยกันบอกให้ผู้เรียนได้รู้ตั้งแต่ เข้าเรียน-เรื่อยๆ ไป-จนจบหลักสูตร ว่าทุกคนจะต้องคิดเป็นผู้ประกอบการเสียตั้งแต่บัดนี้ เดียวนี้ ไม่ใช่พอสำเร็จการศึกษาแล้วจึงค่อยมองหางานมันย่อมไม่สำเร็จ ต้องกลายเป็นคนว่างงานซึ่งไม่สมควรอย่างยิ่ง

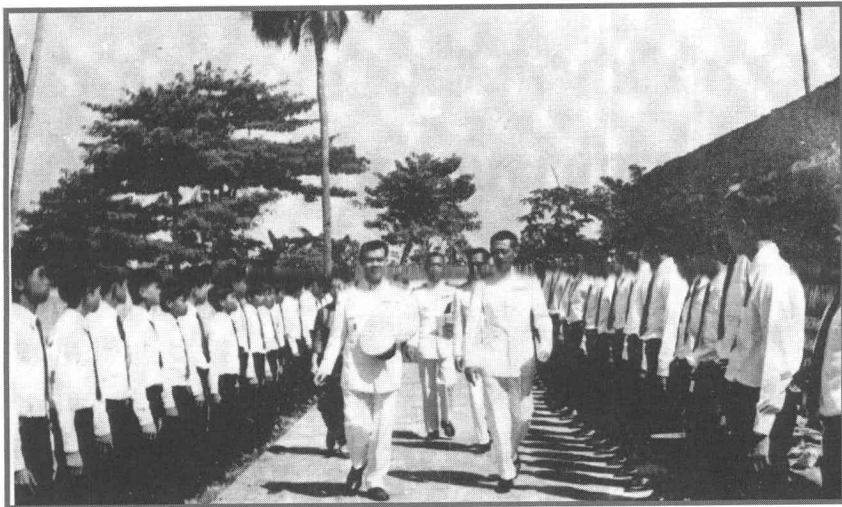
ในบางประเทศ ลูกคนเป็นเศรษฐีขณะเรียนในมหาวิทยาลัย บิดามารดาก็ให้รับจ้างหรือฝึกงานไปด้วยในเวลาปิดเทอม หรือระหว่างว่างการเรียน ทั้งนี้เพื่อเป็นการฝึกหัดน้ำใจ ฝึกหัดนิสัย ให้รู้จักคิดทำงานหรือประกอบการตั้งแต่ต้นๆ สิ่งเหล่านี้เป็นตัวอย่งที่ดีทั้งสิ้น

ดังนั้น ที่กล่าวว่าถ้าให้คนจำนวนมากเรียน จะทำให้ไม่มีงานทำนั้น จึง

ไม่ถูกมีสิทธิทางการศึกษาอยู่ว่าการศึกษา นั้นจะต้องให้ “มีความเท่าเทียมกันในโอกาส” ถ้าไม่ให้ทุกคนได้เรียนตามที่เขาสามารถแล้ว ก็จะผิดคำกล่าวนั้น, ซึ่งถือเป็นอุดมการณ์สำคัญในระบบการศึกษาของสังคมที่เป็นประชาธิปไตย คือที่กล่าวเป็นภาษาอังกฤษว่า **“Equality of Opportunities”**

ทุกวิชาชีพย่อมจะมีอุดมการณ์ของเขาสำหรับของวิชาชีพศึกษาศาสตร์นั้น ก็ดังที่กล่าวไว้บ้างแล้ว แต่ขอย้ำอีกครั้งหนึ่งในตอนจบ คือ :

- ก. ให้ได้เข้าเรียนกันโดยทั่วถึง (Access to education).
- ข. ให้เกิดความสำเร็จในการเล่าเรียน (Success in education).
- ค. ให้เกิดประโยชน์จากการเล่าเรียน (Benefit from education).



บรรณานุกรม

การศึกษาแห่งประเทศไทย, สมาคม. "น้ำใจประชาธิปไตย." สาโรช บัวศรี กับ
ศึกษาศาสตร์แนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: โรงเรียนพิมพ์เจริญพล, พ.ศ.2529.
ศึกษาธิการ. กระทรวง. แผนการศึกษาของชาติ พ.ศ.2520. กรุงเทพมหานคร:
องค์การค้าของคุรุสภา, พ.ศ.2520. ศึกษาธิการ, สำนักงานปลัดกระทรวง.
สถิติการศึกษาฉบับย่อ 2527.

กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าของคุรุสภา, พ.ศ.2529
สาโรช บัวศรี. "การศึกษาผู้ใหญ่." ปัญหาการศึกษาของโลก. แปลจาก World
Problems in Education โดย Jean Thomas, ประธานกรรมการอำนวยการ
การ สำนักงานการศึกษาระหว่างชาติ กรุงเจนีวา. กรุงเทพมหานคร : สำนัก
เลขาธิการคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา ประเทศไทย กระทรวง
ศึกษาธิการ, พ.ศ.2522

Bartlett, John. "President Abraham Lincoln's Address at Gettysburg,
November 19, 1863." *Familiar Quotations*. Boston: Little, Brown,
and Company, 1968.

Dewey, John. *Democracy and Education*. New York: The Free Press,
1968.

Faur, Edger.. *Learning to Be*. (Report of the International Commission
on Educational Development). Paris: UNESCO Press, 1975.

Pinter, Rudolf, et al .. *Educational Psychology*. New York: Barnes
and Noble Inc., 1960

ค่านิยม*

บทย่อ

ค่านิยม (Value)

1. พระบรมราชาบาท “...ในบ้านเมืองของเราทุกวันนี้ มีเสียงกล่าวกันว่า ความคิดจิตใจของคน เปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสื่อม ความประพฤติที่เป็นทุจริต หลากอย่างมีท่าทีจะกลายเป็นสิ่งที่คนทั่วไปพากันยอมรับ และสมยอมให้กระทำ กันได้เป็นธรรมดา...”
2. จะพูดเรื่อง ความหมายของค่านิยม, ค่านิยมเกิดขึ้นได้อย่างไร, และการ สอนค่านิยมรวมเป็น 3 เรื่องด้วยกัน
3. อธิบายเรื่องค่านิยมตามแนวพุทธปรัชญา (ตัดตอนมาจากธรรมะที่เรียกว่า ปฏิจลสมุปปาท)
ผัสสะ ➡ เวทนา ➡ ตัณหา ➡ อุปาทาน ➡ ภพ ➡ชาติ
4. อธิบายเรื่องค่านิยมตามปรัชญาการศึกษาของประเทศตะวันตก
Deep Impression ➡ Need ➡ Preference ➡ Value ➡ Attitude ➡ Action
5. ถ้าเราจะปลูกฝังค่านิยมที่ดี เราก็อาจดำเนินตามกระแสของปฏิจลสมุปปาท นั้น คือเริ่มด้วยผัสสะที่ซาบซึ้ง
6. สิ่งที่ซาบซึ้งทั้งหลาย ย่อมเลือกเอามาได้จากแดนแห่งความงาม (Le Beau) แดนแห่งความดี (Le Bien) และแดนแห่งความจริง (Le Vrai) เพื่อให้เหมาะสม

*จากหนังสือ “เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี”

เนื่องในโอกาสพระชนมายุครบ 3 รอบ 2 เมษายน 2534

กับลักษณะของแต่ละบุคคล

- บทความเรื่อง “ค่านิยม” นี้ เขียนขึ้นเพื่อชี้ให้เห็นความสําคัญคล้ายคลึงบางประการระหว่างความคิดในพุทธปรัชญาและความคิดในปรัชญาการศึกษาของประเทศตะวันตก

ก่อนอื่น ขออัญเชิญพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งในขณะนี้กำลังเผยแพร่กันอยู่ทางโทรทัศน์ มาไว้ ณ ที่นี้ คือ

“ในบ้านเมืองของเราทุกวันนี้ มีเสียงกล่าวกันว่า ความคิดจิตใจของคนเปลี่ยนไปในทางที่เลื่อม ความประพฤติที่เป็นความทุจริตหลายอย่าง **มีท่าทีจะกลายเป็นสิ่งที่คนทั่วไปพากันยอมรับและสมยอม**ให้กระทำได้เป็นธรรมดา สภาพการณ์เช่นนี้ ย่อมทำให้วิถีชีวิตของคนแต่ละคนมีดมัวลงไป เป็นปัญหาใหม่ที่เสมือนกระแสคลื่น อันไหลบ่าเข้ามาท่วมทั่วไปหมด จำเป็นต้องแก้ไขด้วยการช่วยกันฝืนคลื่นที่กล่าวนั้น

ในการดำเนินชีวิตของเรา เราต้องขมใจไม่กระทำการสิ่งใดๆ ที่เรารู้สึกด้วยใจจริงว่าชั่วว่าเลื่อม เราต้องฝืน ต้องต้านความคิดความประพฤติทุกอย่างที่รู้สึกขัดต่อธรรมะ เราต้องกล้าและบากบั่นที่จะกระทำการที่เราทราบว่าเป็นความดีเป็นความถูกต้องและเป็นธรรม ถ้าเราร่วมกันทำเช่นนี้ให้ได้จริงๆ ให้ผลของความดีบังเกิดมากขึ้น ก็จะช่วยค้ำจุนส่วนรวมไว้มิให้เลื่อมลงไป และจะช่วยให้ฟื้นคืนดีขึ้นได้เป็นลำดับ”

พระบรมราโชวาทที่อัญเชิญมานี้ ย่อมจะช่วยให้เราสามารถคิดเรื่อง “ค่านิยม” ได้เป็นอย่างดี โอกาสนี้ของแสดงความคิด 3 ข้อ ดังนี้ :

ความหมายของค่านิยม, ค่านิยมเกิดขึ้นได้อย่างไร, และการสอนค่านิยม

1.ความหมายของค่านิยม

ค่านิยมนั้น คงมีทั้งค่านิยมที่เลว และค่านิยมที่ดี ทั้งนี้ตามที่สังคมนั้นๆ ได้ยอมรับ และได้ยึดถือกันไว้หรือกำหนดขึ้นไว้

ตัวอย่างของค่านิยมที่เลวเช่น การต้องได้ค่าสินบนจึงจะดำเนินการให้, การนิทนาว่าร้ายผู้อื่นเป็นนิสัย, โสกะ-โทสะ-โมหะ เป็นต้น ค่านิยมเหล่านี้ทำให้เป็นทุกข์

ตัวอย่างของค่านิยมที่ดีเช่น เมตตา กรุณา, ขันติ, การทำตามกฎหมาย, อโงะ-อโทะสะ-อโมหะ เป็นต้น ค่านิยมเหล่านี้ทำให้เป็นสุข

ดังนั้น จะเห็นว่า คำว่า “ค่านิยม” (Value) นั้นเป็นคำกลางๆ ค่านิยมที่ดีก็มี ค่านิยมที่ไม่ดีก็มี มิใช่ว่าเมื่อพูดถึงค่านิยม แล้วก็จะหมายถึงสิ่งที่ดีเสมอไป แต่หมายถึงสิ่งที่เราไปยอมรับและยึดถือเอาไว้เท่านั้นเอง ถ้าเราไปยึดการล่าสัตว์เป็นกีฬา ก็แปลว่าเราไปนิยมการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเห็นว่าเป็นของสนุกสนาน แต่การฆ่าสัตว์ตัดชีวิตนั้นผิดศีล 5 จึงนับสิ่งที่เรานิยมหรือค่านิยมของเราในเรื่องกีฬานั้นเป็นค่านิยมที่ไม่ดี

ในทางตรงกันข้าม ถ้าท่านยอมรับและยึดมั่นในการให้ทาน จะเป็นการให้สิ่งของให้ความรู้ทางธรรมะ หรือให้ชีวิต (เช่นซื้อปลาซึ่งเขาวางไปปล่อยให้มันรอดชีวิตไป) ก็ตามก็นับว่าเป็นการนิยมไปในสิ่งที่ดี จึงเป็นค่านิยมที่ดี

คำว่า “ค่านิยม” นี้ ก็คล้ายๆ กับคำว่า “ธรรมะ” นั่นเอง เพราะไม่ใช่ว่า กล่าวหาว่า “ธรรมะ” แล้ว จะหมายถึงสิ่งที่ดีเสมอไป ถ้าเราพูดว่า “กุศลมูล” ก็หมายถึงธรรมะอย่างหนึ่งและถ้าเราพูดว่า “อกุศลมูล” ก็หมายถึงธรรมะอีกอย่างหนึ่ง แต่ “กุศลมูล” เป็นธรรมะที่ดี ทำให้เป็นสุข ส่วน “อกุศลมูล” เป็นธรรมะที่ไม่ดี ทำให้เป็นทุกข์ ก็ทำนองเดียวกับคำว่า “ค่านิยม” ซึ่งมีทั้งดีและทั้งไม่ดี แล้วแต่เราจะไปนิยมอะไรเข้า

ตามธรรมดาในโลกนี้ ย่อมมีตัวเราประการหนึ่ง แล้วก็มีสิ่งแวดล้อมของเราอยู่อีกประการหนึ่ง ตัวเราย่อมมีอันภักิริยา (กระทบ ปะทะ สัมพันธ์) กับสิ่งแวดล้อมของเราอยู่เสมอตัวเราก็ก็นิยมมีค่านิยมของเราอยู่ ในสิ่งแวดล้อมของเราที่มีบุคคลอื่นซึ่งมีค่านิยมของเขา ซึ่งอาจเป็นค่านิยมที่แตกต่างไปจากของเราอย่างสิ้นเชิงก็ได้

อะไรจะเกิดขึ้นเมื่อเรา (หรือค่านิยมของเรา) เกิดปะทะกับคนอื่น (หรือค่านิยมของเราถ้าเป็นครั้งสมัยโบราณ มีค่านิยมอยู่อย่างหนึ่งว่า “An eye for an eye. A tooth for a tooth” (ซึ่งไทยเราแปลว่า ตาต่อตา ฟันต่อฟัน) ซึ่งยึดถือกันอยู่ทั่วไป เป็นค่านิยมที่ลัทธิขงจื๊อได้บันทึกไว้ตั้งแต่ครั้งนั้นทั้งเราและเขามีค่านิยมดังกล่าวนี้ ปะทะหรือกระทบกระทั่งกันเขา การฆ่าฟัน เหตุร้ายแรง และ

ความพินาศก็เกิดขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย ดังที่เราเห็นกันอยู่ในปัจจุบันนี้ในบางประเทศ ทั้งๆ ที่ปัจจุบันนี้ก็ไม่ใช่สมัยโบราณแล้ว แต่ค่านิยมนั้นยังตกค้างอยู่

แต่ถ้าในระยะของการกระทบหรือสัมพันธ์กันนั้น ได้มีค่านิยมที่ดี เช่น ขันติ, เมตตา, สติ ฯลฯ อยู่ในฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือทั้ง 2 ฝ่าย เหตุการณ์อันเป็นผลของการกระทบนั้นก็จะไม่รุนแรง แต่อาจจะเป็นการสร้างสรรค์ หรือเป็นสันติภาพก็ได้

อย่างไรก็ตาม ยังมีสิ่งบางอย่างที่นิยมกันในเวลาอันสั้นมาก เป็นต้นว่า นุ่งกระโปรงสั้นมากๆ หรือนุ่งกางเกงขาบาน สิ่งเหล่านี้เรียกได้ว่าเป็นเพียงสมัยนิยม (Fad) เท่านั้นเองไม่ได้ยึดมั่นเป็นเวลานานอย่างในกรณีของค่านิยม สมัยนิยมนั้นเรียกได้ว่า เกิดขึ้นตั้งอยู่เพียงเดี๋ยวเดียว แล้วก็ดับไปประดุจไม้ขีดไฟ

2. ค่านิยมเกิดขึ้นได้อย่างไร

ในข้อ 1. ได้พูดถึงเรื่องค่านิยมไว้บ้างแล้ว แต่ยังมีได้กำหนดลงไปอย่างชัดเจนว่า ค่านิยมคืออะไร ทั้งนี้เพราะจะขอเก็บไว้พูดพร้อมกันกับเรื่อง ค่านิยมเกิดขึ้นได้อย่างไร

ในเรื่องค่านิยมเกิดขึ้นได้อย่างไรนี้ เราอาจพิจารณาได้จาก ความคิดในด้านพุทธปรัชญา อย่างหนึ่ง และความคิดในด้านปรัชญาการศึกษาได้อีก อย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

ในด้านพุทธปรัชญา มีธรรมะที่สำคัญมากอยู่อย่างหนึ่ง นับได้ว่าเป็นฐานของพุทธปรัชญาได้ประการหนึ่งทีเดียว ธรรมะนี้เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท ซึ่งจะขอตัดบางตอนมากล่าวดังนี้

“ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ” และอาจอธิบายอย่างง่าย ๆ ได้ดังนี้:

1. **ผัสสะ** การได้สัมผัสหรือได้ประสบกับสิ่งใดก็ตาม ย่อมก่อให้เกิด เวทนา คือเกิดความรู้สึกอันอาจจะเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์ ก็ได้ ในที่นี้สมมุติได้ประสบอย่างลึกซึ้งมากก็ทำให้เกิดเป็นสุขอย่างยิ่ง

2. **เวทนา** ความรู้สึกเป็นสุขอย่างยิ่งนี้ ย่อมจะก่อให้เกิด ตัณหา คือเกิดความทะยานอยากต้องการให้เอามาอีก เอามาอีกให้มากๆ อยู่ตลอดเวลา

3. ตัณหา ความทะยานอยากทั้งในด้านดีและในด้านชั่วนี้ ย่อมก่อให้เกิดอุปาทาน คือการไปยึดมั่นถือมั่น หรือนิยม สิ่งนั้นเป็นอย่างยิ่ง พุดอีกทีหนึ่งก็คือ เกิดค่านิยมหรือเห็นคุณค่าในสิ่งนั้นขึ้นนั่นเอง ดังนั้น อาจพูดได้ว่า ค่านิยมก็คือ อุปาทานนั่นเอง และเกิดได้ก็เพราะมีตัณหาอยู่ จะเห็นว่ามันเกิดเป็นกระแสตามลำดับมา โดยเริ่มต้นที่ได้สัมผัส หรือสัมผัสอย่างลึกซึ้งดังที่ได้กล่าวแล้วนั้น

4. อุปาทาน การยึดมั่นถือมั่น การเห็นคุณค่า การนิยมสิ่งนั้นๆ หรือการมีค่านิยมในสิ่งนั้นๆ ซึ่งย่อมก่อให้เกิด ภพ คือ ภาวะที่รุ่มร้อนอยู่ภายในใจ ภาวะรุ่มร้อนกระวนกระวายอยู่ภายในนี้ก็เนื่องด้วยมีตัณหาแรง เป็นความรุ่มร้อนที่จะปรากฏตัวออกมาภายนอกให้ใจได้

5. ภพ ภาวะที่รุ่มร้อนอยู่ภายในใจ เป็นแรงกระตุ้น คอยผลักดันที่จะให้ปรากฏออกมาภายนอก หรือคอยผลักดันให้เรากระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เรานิยม หรือกระทำตามนัยของสิ่งที่เรายึดมั่น นั้น

6. ชาติ การเกิด การปรากฏออกมาภายนอก ได้แก่ การกระทำตามแรงความรุ่มร้อนหรือความผลักดันของภาวะที่รุ่มร้อนอยู่ภายในใจของเรา จนปรากฏเป็นการกระทำตามที่เรานิยมนั้น

การอธิบายปฏิจจสมุปบาทอย่างง่าย ๆ ซึ่งตัดตอนมานี้ ทำให้เข้าใจได้พร้อมกันว่า ค่านิยมก็คือความยึดมั่น และค่านิยมเกิดขึ้นเพราะเราได้ประสบสิ่งบางอย่าง โดยเฉพาะได้ประสบอย่างลึกซึ้งไม่ใช่ประสบอย่างผิวเผิน เนื่องจากเวทนามีทั้งเป็นสุขและเป็นทุกข์ และตัณหาก็มียึดมั่นในทางที่ดีและในทางที่ร้าย ดังนั้น ค่านิยมก็มีได้ทั้งค่านิยมในด้านดี อันนำมาซึ่งความสงบเยือกเย็นเป็นสุข และค่านิยมในด้านชั่ว อันนำมาซึ่งความเจ็บปวดและเป็นทุกข์

ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ เป็นการใช้พุทธธรรม มาประยุกต์ใช้เพื่ออธิบายคำสำคัญคำหนึ่งในวิชาศึกษาศาสตร์ คือ คำว่า “ค่านิยม” ได้เป็นอย่างดี เราอาจสอนคำว่า “ค่านิยม” ตามนัยที่กล่าวมานี้ได้โดยสะดวก นับเป็นการพยายามนำเอาพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในวิชาศึกษาศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง

ที่นี้ ลองดูปรัชญาการศึกษาของต่างประเทศบ้างว่า เขาได้กล่าวเรื่อง

ค่านิยมนี้ไว้อย่างไรบ้าง เขาอธิบายว่า Deep Impression Need Preference Value Attitude Action

เมื่อพิจารณาแล้ว ปรากฏว่ามี 6 ข้อ คล้ายๆ กับของพุทธปรัชญา เป็นอันมาก ดังจะขออธิบายต่อไปนี้ (ไม่ใช่เหมือนกัน เป็นแต่เพียงคล้ายกัน เท่านั้น) คือ:

(1) ความประทับใจอย่างลึกซึ้ง (Deep Impression) ก่อให้เกิดความต้องการ (Need)

(2) ความต้องการ ก่อให้เกิดความชอบเป็นพิเศษหรือบุริมนิยม (Preference)

(3) ความชอบเป็นพิเศษ ก่อให้เกิดค่านิยม (Value) คือความรุ่มร้อน เห็นค่าหรือคุณค่าของสิ่งนั้นๆ

(4) ค่านิยม เมื่อได้สะสมไว้นานๆ ก่อให้เกิดทัศนคติ (Attitude)

(5) ทัศนคติ คือน้ำใจหรือภาวะของใจที่ผลักดันและกระตุ้นให้ปฏิบัติ คือมีลักษณะที่เป็นกัมมันต์ (Active) ตามนัยของค่านิยมที่เรามีอยู่นั้น

พึงสังเกตว่า ค่านิยมนั้น เป็นน้ำใจที่รุ่มร้อน แต่ยังคงอยู่ ส่วนทัศนคตินั้นเป็นภาวะที่ผลักดันหรือกระตุ้นให้กระทำ

(6) การกระทำ (Action) คือปฏิบัติตามนัยของทัศนคติที่ผลักดันเรา อยู่ตลอดเวลา

ในวิชาศึกษาศาสตร์ของประเทศตะวันตก กล่าวว่าความมุ่งหมาย พื้นฐานของการศึกษา นั้น คือให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ (Knowledge) ทัศนคติ (Attitude) และทักษะ (Skill) รวม 3 ประการด้วยกัน

ดังนั้นจึงถือว่าทัศนคติเป็นเรื่องสำคัญมากถ้าเราเล่าเรียนเรื่องใดก็ตาม แต่ไม่เกิดทัศนคติที่ดี ในสิ่งที่เราเล่าเรียนมาแล้ว การเรียนก็คงไม่ได้ผลเท่าที่ควร คือจะไม่มีความคิดที่จะนำไปประยุกต์หรือกระทำเลย ทัศนคติมาจาก **ค่านิยม** แต่ค่านิยมยังเป็นสิ่งรุ่มร้อนที่เฉยๆ อยู่คือมีลักษณะเป็นกสานต์ (Passive) ส่วน **ทัศนคติ** นั้น เป็นสิ่งผลักดัน คือมีลักษณะกัมมันต์ (Active) ก่อให้เกิดการปฏิบัติ ในปัจจุบัน นักการศึกษาย้ำว่าให้เรียนด้วยการกระทำ (Learning by

doing) การกระทำนั้นจะเกิดขึ้นได้อย่างดีก็ต้องมีทัศนคติเป็นผู้ผลักดัน ดังนั้นทัศนคติจึงเป็นความมุ่งหมายพื้นฐานอย่างหนึ่งของการศึกษา

3. การสอนค่านิยม

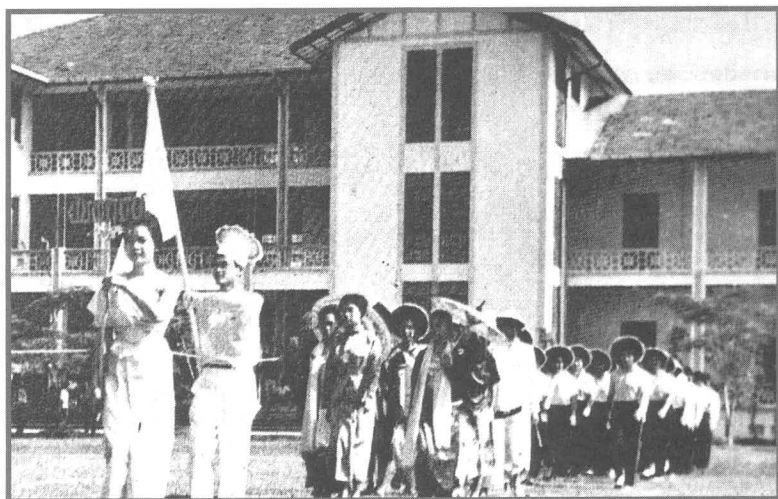
เมื่อเราทราบว่าคุณค่าคืออะไร และเกิดขึ้นได้อย่างไรเช่นนี้แล้ว ถ้าเราจะปลูกฝังค่านิยมที่ดี เราก็ดำเนินตามกระแสที่นำไปสู่การเกิดของค่านิยมตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว กระแสดังกล่าวนี้เริ่มจาก **ผัสสะที่ลึกซึ้ง** หรือได้สัมผัส (ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) ด้วยความลึกซึ้งใจเมื่อเกิดความรู้สึกซึ้ง ขึ้นเช่นนี้แล้ว มันก็จะเกิดเป็นกระแส หรือเป็นกระบวนอย่างแรงเรื่อยๆ ไปตามธรรมชาติ จนถึงอุปาทาน หรือ ค่านิยม แปลว่าเราต้องหาสิ่งที่ดีและลึกซึ้งมาให้ผู้เรียนได้สัมผัส

ชักตัวอย่าง ถ้าเราจะสอนให้นิสิตนักศึกษาเกิดค่านิยมในความไพเราะของดนตรีคลาสสิกเราก็จะต้องเริ่มต้นด้วยการให้ฟังดนตรีที่ไพเราะและลึกซึ้งอันเป็นที่รับรองกันอยู่ทั่วไป ในโลก จะเริ่มด้วยดนตรีที่ไม่ลึกซึ้งคงไม่ได้ แต่สิ่งที่ลึกซึ้งสำหรับคนหนึ่งอาจจะไม่ลึกซึ้งสำหรับคนอื่นก็ได้ ข้อสำคัญเราต้องให้นิสิตนักศึกษาได้ประสบกับสิ่งที่ดีและลึกซึ้งซึ่งรับรองกันทั่วไปเป็นเบื้องต้นในกรณีนี้เราอาจจะเลือกให้นิสิตนักศึกษาฟังมหาอุปรากร เรื่อง “Madame Butterfly” เนื่องจากว่า คนไทยรู้จักเรื่อง “สาวเครือฟ้า” อยู่แล้ว มหาอุปรากรเรื่องนี้แต่งโดยนักดนตรีชื่อ ปุซุินี (Puccini) มีเพลงที่ไพเราะและลึกซึ้งเป็นที่สุด คงมีนิสิตนักศึกษาหลายคนรู้สึกไพเราะอยากจะฟังอีกครั้งและอีกครั้ง เราอาจจะช่วยแนะว่าให้ฟังเสียงในเพลงบางเพลงที่มีชื่อเสียงทั่วโลก เช่น เพลง Un Bel Di เป็นต้น นิสิตนักศึกษาก็จะเกิดเวทนา ตันหา อุปาทาน (ค่านิยม) คือเกิดค่านิยมในงานของ ปุซุินี ในเรื่อง “Madame Butterfly” ขึ้น ต่อมาให้ฟังเพลงจากมหาอุปรากรแต่งโดย ปุซุินี อีกเรื่องหนึ่ง คือเรื่อง La Boheme นิสิตนักศึกษาก็จะรู้สึกไพเราะยึดมั่นทันทีเพราะไพเราะลึกซึ้งยิ่งคล้ายๆ กับ Madame Butterfly ค่านิยมในงานของ ปุซุินี ยิ่งทับถมหนักแน่นขึ้นทุกที จนเกิดทัศนคติที่แน่นแฟ้นเกี่ยวกับ ปุซุินีและผลักดันให้ไปดูมหาอุปรากร แต่งโดย ปุซุินี อยู่เสมอ

เราคงสังเกตว่า ที่พูดมาแล้วนั้นมันเป็นไปตามกระแสของ ผัสสะ เวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ (รู้ร้อนผัสดันให้ไปดู) ชาติ (ปรากฏออกมาภายนอกโดยการกระทำคือ ไปดูมหาอุปราการเพื่อจะได้ฟังเพลงที่ไพเราะยิ่งนักเหล่านั้น) ซึ่งก็แปลว่าได้เกิดค่านิยมในดนตรีคลาสสิก ขึ้นแล้ว

นี่ก็เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่ง ผู้ที่เป็นครู อาจารย์ อาจยกสิ่งที่ซาบซึ้งใจมาเริ่มต้นได้มากมาย เช่น ในด้านวัฒนธรรม คณิตศาสตร์ ธรรมศึกษา คติจากหนังสือ อิศราญาณภาษิต นิทานอีสป นิทานสุภาษิต และอื่นๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สิ่งที่ซาบซึ้งนั้นอยู่ที่ไหน

สิ่งที่ซาบซึ้งทั้งหลาย ย่อมเลือกเอามาได้จากแดนแห่งความงาม (Le Beau) แดนแห่งความดี (Le Bien) และแดนแห่งความจริง (Le Vrai) สิ่งที่มีอยู่ในแดนทั้ง 3 นี้ ได้แก่ ศิลปะ (Arts) มนุษยศาสตร์ (Humanities) การช่างฝีมือ (Craft) นันทนาการ (Recreation) และเศรษฐศาสตร์ (Home Economics) ซึ่งรวมเรียกว่า วัฒนธรรม นั่นเอง ทั้งนี้โดยเลือกให้เหมาะสมกับลักษณะของแต่ละบุคคล เพื่อช่วยให้การสอนเรื่องค่านิยมได้เป็นไปตามกระแส และได้ผลดี



บรรณานุกรม

- พุทธทาสภิกขุ. ปฏิจัสมุปบาทคืออะไร. กรุงเทพฯ : อธรรมบูชา, 2514
- Dewey, John. **Reconstruction in Philosophy.** New York: The New American Library, Mentor Book, 1950.
- Smith, Philip G. **Philosophy of Education.** New York: Harper and Row, 1965.

ความคิดเรื่องการฝึกหัดครู ในระดับปริญญา*

Teacher Education on Degree Levels : A Summary



ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 และตลอดเวลาแห่งการสงครามนั้น ความคิดเรื่องการฝึกหัดครูในระดับปริญญาในประเทศไทยมีอยู่ว่า : ให้เรียน จบอักษรศาสตร์บัณฑิตหรือวิทยาศาสตร์บัณฑิตเสียก่อน แล้วจึงให้เรียนวิชาครู 1 ปี เมื่อจบแล้วก็ได้ประกาศนียบัตรฝึกหัดครูมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้นและถือว่าเป็นการได้ครูในระดับปริญญาแล้ว

หลังสงครามโลกครั้งนั้น โดยเฉพาะนับตั้งแต่ พ.ศ. 2494 เป็นต้นมา ความคิดเรื่องการฝึกหัดครูในระดับปริญญา ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก กล่าวคือ มีความคิดว่า :

วิชาครู (หรือวิชาการศึกษา หรือวิชาครุศาสตร์หรือวิชาศึกษาศาสตร์ คืออย่างเดียวกัน) เป็นวิชาชีพ (Profession) จะต้องเล่าเรียนกันในฐานะเป็นวิชาชีพ เช่นเดียวกับวิชาชีพอื่นๆ

- การฝึกหัดครูในระดับปริญญาตรี ต้องเรียนวิชาการศึกษาคืบคืบไปกับวิชาสามัญ ตั้งแต่ปีที่ 1 ตลอดไปจนถึงปีที่ 4 การศึกษาวิชาการฝึกหัด

* จากหนังสือ “ที่ระลึกเนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๕

ครูนี้ให้เล่าเรียนกันได้จนถึงระดับปริญญาโทและปริญญาเอก

- โครงสร้างของหลักสูตรวิชาศึกษาศาสตร์ในระดับปริญญาตรีนั้น มี

เป็นบรรทัดฐานอยู่ว่าต้องเรียน

1) วิชาเพื่อความเสรี (Liberal Education)

2) วิชาเพื่อไว้ใช้สอน (Teaching Fields) หรือ วิชาเอก-โท

3) วิชาชีพสำหรับครู (Professional Education)

ทั้ง 3 ประการนี้รวมเรียกว่า “องค์ 3 แห่งการเรียนรู้สำหรับครู” (Trilogy of Learning for Teachers) ซึ่งเป็นความคิดที่มีชื่อเสียงมาก

สำหรับในปัจจุบันนี้ ก็ยังมีนักการศึกษาพยายามปรับปรุงต่อไปอีก โดยมีความคิดสำคัญว่า

1) หลักสูตร 4 ปี ในการฝึกหัดคนให้เป็นครูและมีน้ำใจเป็นครูนั้น ย่อมมีเวลาไม่เพียงพอ ควรจะเป็น 5-6 ปี กล่าวคือ การฝึกหัดคนให้เป็นครูนั้น จะต้องทำในระดับปริญญาโทเป็นอย่างต่ำ

2) เมื่อเรียนสำเร็จปริญญาตรีทางการศึกษาศาสตร์แล้ว ก็จะไม่ให้เป็นครู แต่ต้องให้เข้าสอบเอาใบประกอบอาชีพครูให้ได้เสียก่อน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นที่แน่ใจว่า สอบได้จริงและสอนวิชาอะไรบ้าง

3) ในการฝึกหัดแพทย์ ต้องมีโรงพยาบาลเป็นเครื่องมือในการฝึก ฉะนั้น การฝึกหัดครู ก็จะต้องมีโรงเรียนประถมหรือมัธยมหรืออื่นๆ เป็นเครื่องมือในการฝึกด้วย ฉะนั้นจะฝึกหัดไปในทางทฤษฎีอย่างเดียว ไม่ได้เป็นอันขาด คือ จะต้องร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับโรงเรียนที่มีอยู่ในชุมชนนั้นๆ เสมอ ถ้ามีโรงเรียนสาธิตได้เองก็ย่อมจะมีคุณค่ายิ่ง

วิชาศึกษาศาสตร์นั้น ย่อมยึดปรัชญาสังคม (Social Philosophy) ของสังคมนั้นๆ เป็นรากฐาน เช่น ในสังคมที่ประชาชนยึดปรัชญาแบบปฏิบัตินิยม (Pragmatism) เป็นรากฐานชีวิต วิชาศึกษาศาสตร์ที่เรียนกันในสังคมนั้น ก็ย่อมตั้งอยู่บนรากฐานของปรัชญาแบบปฏิบัตินิยมนั่นเอง

ดังนั้นจึงเกิดความคิดว่า ในประเทศไทยนั้นเรามีปรัชญาสังคม คือ พุทธปรัชญา ซึ่งเป็นปรัชญาที่ขัดแย้งมีเหตุผลและดีเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น การ

สร้างวิชาศึกษาศาสตร์โดยยึดพุทธปรัชญาเป็นรากฐาน ก็ยอมทำได้และทำได้โดยสะดวก ที่จริงได้มีการดำเนินการดังกล่าวนั้นบ้างแล้ว เช่นเอาโครงสร้างของอริยสัจ 4 มาใช้ เป็นโครงสร้างของวิธีสอนแม่บทในวิชาศึกษาศาสตร์ และเรียนวิธีสอนดังกล่าวกันว่า “วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ” และอื่นๆ อีก

ต่อไปในอนาคตก็คงจะมีวิชาศึกษาศาสตร์อันเป็นไทยของเราเองอย่างแน่นอน

ABSTRACT

It was found that teacher education on degree levels in Thailand from the time of its birth right to the end of World War II was conducted mainly along the traditional line. This means that those university students who wished to take up teaching as their career were requested to complete the following requirements:

1. Completion of the bachelor degree either in arts or science.
2. Then enrollment in the so called Department of Teacher Training in the Faculty of Arts and Science.

In those pre-war days, the teacher education curriculum on the university level was a one-year program. Students had to finish their course work as well as their teaching practice all within one year. The qualification earned for the one-year work was a diploma for secondary school teaching.

That was the only teacher education degree program available at that time. Graduate programs leading to the M.A., and the Ph. D. in education did not exist. Actually, the program just described was not a degree program in teacher education at all,



but a bachelor degree in arts or science plus a diploma in secondary school teaching.

However, shortly after World War II, particularly from the year 1951 on, thoughts as regards teacher education in Thailand underwent a tremendous change. Here were some of the ideas:

1. Education was a professional discipline. It should be taught independently in its own faculty or college in the same way as in other professions.

2. The professional subjects and the regular arts and science subjects all through the four-year Bachelor of Education curriculum must be taught together in a parallel manner right from the start, The Master's degree in education as well as the Ph.D. must also be introduced.

3. The structure of the Bachelor of Education degree curriculum was to comprise 3 components, namely,

- a) Liberal Education
- b) Specialized Education (Teaching Fields)
- c) Professional Education.

These three parts of the curriculum constitute that was widely known as the "Trilogy of Learning for Teachers."

As a result of the changes, in Thailand to-day, teacher education as a profession is well on its way. In addition to the universities, many teachers colleges were established; and they all offer work on the degree level.

However, there are currently many Thai educators who are of the opinion that the teacher education curriculum on the bachelor level should be further improved to include the following

important ideas.

1. The bachelor program should be of 5 or 6 years duration. This is because a four- year program has been found to be too short, the content to be covered nowadays being more extensive on the one hand, and much longer teaching experiences being seriously needed on the other hand

2. A teaching license is needed by each graduate before he or she can be employed. This is to be sure that the graduate can really teach in the fields of his or her competence.

3. In the same manner as the education of medical doctors requires a hospital as an important instrument of their training, so does the education of teachers require a school for their training. it may be a regular school in the community. The school makes teacher education real and dependable. If a demonstration school or a laboratory school is available, it will be so much the better, as research work can then be encouraged.

Further more, it has been recognized that an education system, to be effective, must be based on a certain set of principles derived from the social or moral philosophy advocated in that particular community where education is going on. As an example, we saw that a community or a country which adopted Pragmatism as its social philosophy had already evolved the Pragmatic Philosophy of education, which was found to be very effectively used to develop its teachers and its school system.

In Thiland we strongly advocate Buddhism as our national religion. It has thus become our social and moral philosophy. Therefore we know that we can develop a strong philosophy of

education based on the Buddhistic principles, which would be appropriate for our school system.

In fact, certain steps have been taken in that direction. Among other things, the structure of the Four Noble Truths has been successfully utilized to construct a method of teaching. Strangely enough, this method greatly resembles the famous scientific method.

More creative thinking along this line is urgently needed. In the future, it will indeed become an adventure in education in our country.

1. ความเดิม

ในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้มีการตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ทั้งนี้โดยได้จ้าง นาย กรีนรอด (Mr.Greenrod) อาจารย์จากโรงเรียนฝึกหัดครูแห่งหนึ่งคือ Teachers Training School Borough Road ชานกรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ พร้อมกับอาจารย์อีก 3 คน จากโรงเรียนแห่งนั้นเช่นกัน เข้ามาดำเนินการ ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดเจนว่า การฝึกหัดครูของประเทศไทยนั้น เริ่มขึ้นตามแบบอังกฤษอย่างเต็มที่โรงเรียนฝึกหัดครูที่ตั้งขึ้นครั้งนั้นได้วิวัฒนาการมาเรื่อยๆ จนเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูประถมพระนคร และปัจจุบันนี้ก็คือ วิทยาลัยครูจันทระเกษม

เกี่ยวกับความคิดในเรื่องการฝึกหัดครูในยุคต้นนั้น มีดังนี้ต่อไปนี้

(1) ให้เรียนวิชาสามัญธรรมดา เพื่อเป็นการศึกษาของตัวนักเรียนฝึกหัดครูเอง และเพื่อเอาไว้ใช้สอนแก่ศิษย์ต่อไปเมื่อตนสำเร็จแล้วและออกไปเป็นครูในโรงเรียนประถมหรือโรงเรียนมัธยมต่างๆ วิชาสามัญเหล่านี้ก็ได้แก่ วิชาภาษาไทย วิชาภาษาอังกฤษ วิชาประวัติศาสตร์ วิชาภูมิศาสตร์ วิชาคณิตศาสตร์ วิชาวิทยาศาสตร์ วิชาศิลปกรรม วิชาพลศึกษา วิชาวาดเขียน และอื่นๆ

(2) ให้เรียนวิชาครู เพื่อเป็นเครื่องมือในการไปเป็นครู วิชาครูนี้ ได้แก่ วิชาหลักการศึกษา วิชาจิตวิทยา วิชาหลักการสอน การออกฝึกสอน วิชาวิธีสอนวิชาเฉพาะ เช่น วิธีสอนภาษาไทย วิธีสอนสังคมศึกษา วิธีสอนคณิตศาสตร์

การเล่าเรียนวิชาสามัญและวิชาครูที่กล่าวนั้นถ้าเรียนเป็นเวลา 2 ปี (จากที่สำเร็จการศึกษาในชั้นประถมและชั้นมัธยมมาแล้วรวม 10 ปี ซึ่งเทียบได้กับ มัธยมศึกษาปีที่ 4 ในปัจจุบัน) ก็ให้ได้รับประกาศนียบัตร ครูประถม อันเทียบได้กับมัธยมปีที่ 6 ในสมัยปัจจุบันและถ้าเรียนต่อไปอีก 3 ปี จากประกาศนียบัตรครูประถมก็ได้รับประกาศนียบัตรครูมัธยม ซึ่งเทียบเท่าได้กับอนุปริญญาของมหาวิทยาลัย

เกี่ยวกับวิชาครูที่เรียนในระดับครูประถมนั้นมีอะไรบ้าง ก็ได้แก่วิชาหลักการศึกษา (การศึกษาคืออะไร การจัดการศึกษาออกเป็นชั้นประถม ชั้นมัธยมและชั้นอุดมศึกษา ฯลฯ) วิชาหลักการสอน (วิธีสอนแม่บทคืออะไร การเตรียมการสอน ฯลฯ) วิชาจิตวิทยาการฝึกสอน และอื่นๆ ตามที่ได้กล่าวนมาแล้ว ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเนื้อวิชาและการปฏิบัติตามแนวทางของโรงเรียนฝึกหัดครูในประเทศอังกฤษทั้งสิ้น

สำหรับในระดับครูมัธยมนั้น ก็ให้เรียนวิชาสามัญมากขึ้น และวิชาครูก็เรียนละเอียดและกว้างขวางยิ่งขึ้นแต่ก็เป็นแนวเดียวหรือโครงสร้างอย่างเดียวกันกับของฝึกหัดครูประถม ซึ่งได้แก่ หลักการศึกษา หลักการสอน จิตวิทยา ฯลฯ นั่นเอง

กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้ดำเนินการในเรื่อง การฝึกหัดครูประถมและการฝึกหัดครูมัธยมดังกล่าวนี้

สิ่งที่สำคัญควรสังเกตเป็นอย่างยิ่งในวิชาครูที่เรียนกันในสมัยนั้น ก็ได้แก่วิธีสอนแม่บท ซึ่งเรียกว่า วิธีสอนตามขั้นทั้ง 5 ของแอร์บาร์ท (The Herbartian Five Formal Steps of Teaching) วิธีสอนแม่บท คือ วิธีสอนที่เป็นหลักใช้ในการสอนทุกๆ ไป ในการสอนวิชาเฉพาะต่างๆ ก็เอาไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับวิชาของตน ถ้าไม่มีวิธีสอนแม่บทนี้แล้ว วิชาครูก็ไม่มีความหมายอะไร คือปราศจากวิธีที่เชื่อถือได้ ในสมัยนั้นหลายๆ ประเทศใน

ยุโรป ประเทศอังกฤษและประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ใช้วิธีสอนตามขั้นทั้ง 5 ของแอร์บาร์ท นี่กันอย่างแพร่หลาย ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้นำวิธีการนี้มาใช้กันอย่างจริงจังมาก ถึงกับตั้งเป็นสมาคมขึ้น ชื่อว่า The Herbartian Club เพื่อเผยแพร่ความคิดนี้ออกไปให้กว้างขวางทั่วประเทศ ประเทศไทยเราเมื่อเริ่มการฝึกหัดครูนั้น ก็ได้นำวิธีการสอนตามขั้นทั้ง 5 ของแอร์บาร์ท มาใช้เช่นเดียวกัน และใช้อยู่จนถึง พ.ศ. 2494 หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อการศึกษาแผนใหม่เข้ามา วิธีการสอนนี้ก็เลิกไป คือใน พ.ศ. 2494 นั้น โดยที่ได้ใช้วิธีวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) แทน

วิธีการสอนตามขั้นทั้ง 5 ดังกล่าวนั้น ได้แก่

1. ขั้นเตรียม (Preparation)
2. ขั้นสอน (Presentation)
3. ขั้นเปรียบเทียบ (Comparison, or association of new with old ideas)
4. ขั้นย่อ (Generalization, or organization)
5. ขั้นใช้ (Application)

ในต่างประเทศโดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา ได้เลิกใช้วิธีสอนตามขั้นทั้ง 5 ของแอร์บาร์ท นี้ประมาณ 100 ปีมาแล้ว

ในสมัยนั้น วิธีการของแอร์บาร์ท เป็นวิธีการสำคัญอย่างเดี่ยวที่ครูอาจารย์มิใช้อยู่ ดังนั้นจึงทำให้พูดได้ว่าวิชาครูก็มีทั้งเนื้อหา (content) และวิธีการ (Method) เหมือนกับวิชาการอื่นๆ สำหรับเนื้อหาของวิชาครูนั้น ก็ได้แก่หลักการศึกษา หลักการสอน วิธีสอน วิธีเฉพาะ ฯลฯ ตามที่ได้กล่าวไว้แล้ว ดังนั้นวิธีการสอน ตามขั้นทั้ง 5 ของ แอร์บาร์ท จึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่งของวิชาชีพครูในสมัยนั้น

2. ความคิดเรื่องการฝึกหัดครูในระดับปริญญา ก่อนพ.ศ. 2488 (ปีสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2)

การฝึกหัดครูระดับปริญญาตรีสมัยแรกนั้น ทำกันในมหาวิทยาลัย โดย

เฉพาะทำก่อนที่คณะอักษรศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความคิดในเรื่องการฝึกหัดครูในมหาวิทยาลัยสมัยก่อนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะในเรื่องวิชาครูนั้น ก็ได้แตกต่างอะไรออกไปจากในระดับ ครูประถมหรือครูมัธยม ผิดกันแต่เรื่องวิชาสามัญเท่านั้น กล่าวคือให้ผู้เรียนวิชาสามัญสำเร็จปริญญาตรีอักษรศาสตร์บัณฑิตหรือวิทยาศาสตร์บัณฑิตแล้ว ให้มาเรียนวิชาครูสั้นๆ อีก 1 ปี (ถ้าประสงค์จะเป็นครู) เมื่อจบแล้วก็ให้ได้รับอนุปริญญาครูมัธยม (ป.ม.) เพิ่มขึ้นจากปริญญา อ.บ. หรือว.ท.บ.ที่มีอยู่แล้วนั้น เนื้อหาของวิชาครูก็เหมือนกับที่เรียนอยู่ในระดับครูประถมและระดับครูมัธยมตลอดจนวิธีการสอนตามขั้นทั้ง 5 ของ แอร์บาร์ท อาจจะมีวิชาอื่นๆ เพื่อเล็กน้อย เช่น Mental Hygiene และทฤษฎีของมัลทัส (Malthus)

ความคิดที่ว่า เมื่อเรียนจบปริญญาตรีแล้วให้เรียนวิชาครู 1 ปี ก็เป็นครูได้แล้วนั้น ก็เป็นแนวคิดที่ เอามาจากประเทศอังกฤษอีกเช่นกัน ครูอาจารย์ไทยของเราหลายคนก็ไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษ ก็ได้เรียนมาอย่างทีกล่าวนี้อแล้วจึงนำมาใช้บ้างที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นครั้งแรก

นอกจากฝึกหัดครูในระดับปริญญาตรีแล้ว ก็ยังมีให้เรียนในระดับอนุปริญญาได้ด้วย กล่าวคือ เมื่อนิสิตผู้ใดเรียนจบอักษรศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ในชั้นปีที่ 2 แล้ว ก็อาจไปเรียนวิชาครู 1 ปีนั้นได้ เมื่อสำเร็จแล้วก็ให้ได้รับอนุปริญญาครูมัธยม

ความคิดทั้งหมดดังกล่าวนี้ได้ใช้เรื่อยมาจนสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2488) แล้วจึงได้ใช้ความคิดใหม่ในปลาย พ.ศ.2494 จนถึงปัจจุบัน

3. ความคิดเรื่องการฝึกหัดครูในระดับปริญญา ตั้งแต่ พ.ศ. 2494 จนถึงปัจจุบัน

เมื่อสิ้นสุดสงครามแล้วประมาณ 2 ปี คือใน พ.ศ.2490 ก็มีคนไทยเริ่มออกไปศึกษาวิชาครู (หรือภายหลังเรียกว่า วิชาการศึกษา วิชาครูศาสตร์ หรือวิชาศึกษาศาสตร์) ที่ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมาก ทั้งที่ไปโดยทุน

ของประเทศไทยเอง และทุนของประเทศสหรัฐอเมริกา

บุคคลเหล่านี้เริ่มเรียนสำเร็จและก็กลับมาประเทศไทยในปลาย พ.ศ. 2494 แล้วจึงได้เริ่มเผยแพร่ความคิดใหม่ในวิชาครูที่เรียนกันมานั้นโดยทันทีใน ปลาย พ.ศ. 2494 นั้นเอง โดยเฉพาะเริ่มสอนที่โรงเรียนฝึกหัดชั้นสูง ถนน ประสานมิตร เป็นครั้งแรก โรงเรียนฝึกหัดครูแห่งนี้เป็นต่อมาก็เป็นวิทยาลัย วิชาการศึกษาแล้วก็เป็มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒในปัจจุบัน

ความคิดใหม่ในเรื่องการศึกษาที่นำมาเผยแพร่กันใน พ.ศ. 2494 เป็นต้นไปนั้นมีชื่อว่า Progressive Education โดยเฉพาะวิชาครู (หรือวิชาการ ศึกษา หรือวิชาครูศาสตร์ หรือวิชาศึกษาศาสตร์) นั้น มีความคิดใหม่ ดังต่อ ไปนี้

(1) วิชาครูหรืออาชีพครูนั้น เป็นวิชาชีพ (profession) อย่างหนึ่ง

(2) ต้องฝึกหัดให้เป็นครูโดยตรง คือเรียนในระดับปริญญาตรีในเรื่อง การฝึกหัดครูแล้วจึงเรียนในระดับปริญญาโท และปริญญาเอก ทั้งนี้โดยให้ เรียนอย่างน้อย 4 ปี หลังจากจบมัธยมศึกษาแล้ว เช่นเดียวกับอาชีพอื่นๆ ไม่ใช่จบปริญญาดิทางวิชาอื่นแล้วให้มาเรียนวิชาครูอีก 1 ปี เพราะว่าเวลา 1 ปีนั้นสั้นมาก ยากที่จะฝึกหัดให้เป็นครูและมีน้ำใจเป็นครูขึ้นมาได้

(3) หลักสูตรปริญญาตรี (4 ปี) นั้นประกอบด้วยวิชาสามัญ ประมาณร้อยละ 70 และวิชาชีพครูประมาณร้อยละ 30 หรือจะปรับให้มากขึ้น หรือน้อยลงก็ได้แล้วแต่สถานศึกษาแต่ละแห่งจะพิจารณาเห็นสมควร แต่วิชา สามัญจะต้องมากกว่าวิชาครู หรือวิชาศึกษาศาสตร์เสมอ

(4) เรียกชื่อปริญญาตรีนั้นว่า การศึกษบัณฑิต (กศ.บ.) ครุศาสตร์ บัณฑิต (ค.บ.) หรือศึกษาศาสตร์บัณฑิต (คษ.บ.) ก็สุดแล้วแต่สถานศึกษาจะ เห็นควร

(5) เรียนวิชาสามัญและวิชาศึกษาศาสตร์ควบคู่กันไปตั้งแต่ปีที่ 1 ของหลักสูตรตลอดจนถึงปีที่ 4

(6) ในการฝึกหัดสอนนั้น ก็เริ่มได้ตั้งแต่ต้นๆ ไม่ใช่รอไว้ถึงปีที่ 4 ทั้งนี้ โดยที่แบ่งการฝึกสอนเป็น 3 ขั้นคือ

- ไปนั่งสังเกตการสอนครูอาจารย์ในชั้นเรียนในโรงเรียนประถมหรือมัธยมหรืออื่นๆ อาจเริ่มการสังเกตนี้ในปีที่ 1 ของหลักสูตรก็ได้ (เรียนการไปสังเกตเป็นภาษาอังกฤษว่า Observation)

- เป็นลูกมือเข้าช่วยครูอาจารย์ในห้องเรียน (เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Participation)

- ทำการฝึกสอนโดยตนเองแต่ลำพัง (เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า Practice Teaching)

(7) คณะศึกษาศาสตร์หรือคณะครุศาสตร์ หรือวิทยาลัยการศึกษาหรือวิทยาลัยครูของกรมการฝึกหัดครู กระทรวงศึกษาธิการ นั้นย่อมจะมีโรงเรียนสาธิตของตนเองไว้เพื่อให้นิสิตนักศึกษาได้สังเกตการณ์ หรือเข้าไปช่วยสอน หรือฝึกหัดสอนเท่าที่จะทำได้ โดยมากก็ส่งไปปฏิบัติการทั้ง 3 ชั้นนั้นในโรงเรียนประถมหรือมัธยมตามปกติ อนึ่ง นอกจากนั้นแล้ว โรงเรียนสาธิตก็เป็นทีสำหรับทดลองการศึกษาก็ด้วย

(8) จัดให้มีสมาคมทางการศึกษาในด้านต่างๆ ขึ้นไว้ เพื่อเป็นการสนับสนุนวิชาชีพครูให้แข็งแรง เช่น สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย สมาคมผู้บริหารการศึกษา สมาคมครูมัธยมศึกษา

(9) ส่วนในการจัดหลักสูตร 4 ปีของวิชาศึกษาศาสตร์นั้น ได้ถือหลักปฏิบัติทั่วไปที่ตั้งเป็นคำถามว่า “ครูควรรู้อะไรบ้าง และอาจทำอะไรได้บ้าง” (What Should teachers know, and be able to do?) ซึ่งเป็นหลักง่ายๆ แต่สำคัญมาก

(10) กล่าวตามหลักวิชาโครงสร้างของหลักสูตรศึกษาศาสตร์ 4 ปี ประกอบด้วยหัวข้อสำคัญดังนี้

ข้อ ก. วิชาเพื่อความเสรี (Liberal Education) เป็นวิชาสามัญต่างๆ หลากๆ สาขาซึ่งผู้ที่ศึกษาในระดับอุดมศึกษาโดยทั่วไปควรเรียน

ข้อ ข. วิชาเพื่อไว้ใช้สอน (Teaching Fields) เป็นวิชาสามัญที่เอาไว้ใช้ในการสอนเมื่อสำเร็จการศึกษาได้ปริญญาตรีศึกษาศาสตร์ไปแล้ว มักเรียนทั่วๆ ไปว่า วิชาเอก-โท

ข้อ ค. วิชาชีพสำหรับครู (Professional Education) คือวิชาครูหรือวิชาศึกษาศาสตร์นั่นเอง

อนึ่ง ข้อ ก. ข. และ ค. ทั้ง 3 ข้อนี้ รวมกันเรียกว่า “องค์ 3 แห่งการเรียนรู้สำหรับครู” (Trilogy of Learning for Teachers) ผู้เป็นครูต้องรู้และปฏิบัติได้เป็นกิจวัตร ซึ่งอาจกล่าวรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

ข้อ ก วิชาเพื่อความสำเร็จ มุ่งหมายสำหรับผู้ศึกษาในระดับอุดมศึกษา ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ทั่วไป คณิตศาสตร์ทั่วไป จริยธรรม วัฒนธรรม ความรู้ทางกฎหมาย ปรัชญา ศาสนา ศิลปะ และวิชาอื่นๆ ตามที่เหมาะสมทั้งนี้จัดขึ้นเป็นการณิพิเศษเพื่อให้บุคคลในวิชาชีพต่างๆ อาจเข้าใจซึ่งกันและกันได้ดีขึ้น และให้ได้รับการปลดปล่อยจากความไม่รู้หรือความโง่อีกด้วย

ข้อ ข. วิชาเพื่อไว้ใช้สอน เป็นวิชาที่ต้องเรียนลึกลงไปเพื่อเอาไว้ใช้สอน ซึ่งเรียกว่า วิชาเอก อันได้แก่ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ เคมี ฟิสิกส์ ชีววิทยา คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ฯลฯ เลือกตามที่ตนถนัด

วิชาเพื่อไว้ใช้สอนนี้ อาจเลือกเรียนได้เป็นวิชาเอก 1 วิชา หรือเป็นวิชาเอก 2 วิชา หรือเป็นวิชาเอก 1 วิชา และเพิ่มวิชาโท 1 วิชา เข้าด้วยก็ได้ ทั้งนี้ตามที่ตนถนัด และเลือกให้เหมาะสมกับความต้องการในการผลิตครูด้วย อนึ่งจะเลือกอย่างไรก็ตาม ก็จะต้องอยู่ภายในจำนวนหน่วยกิตรวมที่หลักสูตร ได้กำหนดไว้ให้แล้วในระดับปริญญาตรี เช่น ต้องเรียนให้ได้จำนวน 135 หน่วยกิต

ข้อ ค วิชาชีพสำหรับครู (วิชาครู หรือวิชาการศึกษา หรือวิชาศึกษาศาสตร์ หรือวิชาครุศาสตร์) วิชาศึกษาศาสตร์ดังกล่าวนี้ อาจแบ่งได้เป็น 2 สาขาวิชาคือ ศึกษาศาสตร์ทางสารัตถะ (Educational Foundations and Content) และศึกษาศาสตร์ทางวิทยวิธี (Educational Methodology) อันอาจกล่าวโดยละเอียด ได้ดังต่อไปนี้

(1) **ศึกษาศาสตร์ทางสารัตถะ** อาจแบ่งได้เป็นแขนงวิชาต่างๆ ดังต่อไปนี้

- ปรัชญาการศึกษา (Educational Philosophy)

- จิตวิทยาการศึกษา (Educational Psychology)
- สังคมวิทยาการศึกษา (Educational Sociology)
- ประวัติศาสตร์การศึกษา (Educational History)
- เทคโนโลยีการศึกษา (Educational Technology)
- หลักสูตรและการสอน (Curriculum and Instruction)
- การทดสอบและประเมินผลทางการศึกษา (Educational Testing and Evaluation)
- การบริหารการศึกษา (Educational Administration)
- การประถมศึกษา (Elementary Education)
- การมัธยมศึกษา (Secondary Education)
- การอุดมศึกษาและการฝึกหัดครู (Higher and Teacher Education)
- การอาชีวศึกษา (Vocational Education)
- การศึกษาผู้ใหญ่หรือการศึกษานอกโรงเรียนหรือการศึกษาต่อเนื่องหรือการศึกษานอกระบบ (Adult Education)
- การศึกษาพิเศษ (Special Education เช่นการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาเลิศ, เด็กพิการทางหู)
- การพลศึกษาและนันทนาการ (Physical Education, and Recreation)
- การแนะแนว (Guidance)
- การวิจัยการศึกษา (Educationl Research)
- ศิลปศึกษา (Art Education)
- จริยศึกษา (Moral Education)
- พัฒนศึกษา (Development Education)
- วิทยาศาสตร์ศึกษา (Science Education)
- การศึกษานิเทศ (Educational Supervision)
- โรงเรียนสาธิต (Demonstration School)

ฯลฯ

(2) ศึกษาศาสตร์ทางวิทยวิธี อาจแบ่งได้เป็น แขนงวิชาต่างๆ ดังต่อไปนี้

- วิธีสอนแบบท (General Method of Teaching)
- วิธีสอนวิชาเฉพาะ (Teaching of Various Subjects) เช่น วิธีสอนเด็กอนุบาล, วิธีสอนให้อ่านออกเขียนได้, วิธีสอนคณิตศาสตร์, วิธีสอนสังคมศึกษา, วิธีสอนจริยศึกษา, วิธีสอนศิลปะ
- วิธีวิจัยการศึกษา (Educational Research Techniques)
- วิธีวัดผลการศึกษา (Educational Measurement)
- วิธีวางแผนการศึกษา (Educational Planning)
- วิธีการแนะแนว (Counseling)
- วิธีทำหลักสูตร (Curriculum Organization)
- วิธีฝึกหัดสอน (Student-Teaching)

ฯลฯ

แขนงวิชาทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ก็เพื่อให้เลือกเรียน ไม่ใช่ให้เรียนหมดทุกวิชาในระดับปริญญาตรี แต่เรียนในชั้นปริญญาโทและปริญญาเอกด้วย

อนึ่ง ในแต่ละแขนงวิชานั้น ก็แยกออกเป็นรายวิชา เพื่อประโยชน์ในการเรียนการสอนด้วย เช่น สาขาวิชาแนะแนว แยกออกเป็นรายวิชา

- การแนะแนวเบื้องต้น (2 หน่วยกิต 2 ชั่วโมง)
- เทคนิคเบื้องต้นในการแนะแนว (3 หน่วยกิต 3 ชั่วโมง)
- ฝึกงานแนะแนว (2 หน่วยกิต 5 ชั่วโมง) นอกจากรายวิชาเหล่านี้แล้ว ก็ยังมีรายวิชาอื่นๆ อีกมากมาย เพื่อเป็นการพิจารณา
- วิธีวิจัยการศึกษา
- วิธีวัดผลการศึกษา
- วิธีวางแผนการศึกษา
- วิธีแนะแนว
- วิธีทำหลักสูตร
- วิธีฝึกหัดสอน

ฯลฯ

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ ก็เพื่อให้เลือกเรียน ไม่ใช่ให้เรียนหมดทุกวิชาในระดับปริญญาตรี แต่เรียนในชั้นปริญญาโทและปริญญาเอกด้วย

อนึ่ง ดังที่ได้กล่าวแล้ว ข้อ ก.ข. และ ค. ทั้ง 3 ข้อนี้รวมเข้าด้วยกัน เรียกชื่อว่า “องค์ 3 แห่งการเรียนรู้สำหรับครู” ซึ่งถือกันว่าเป็นโครงสร้างมาตรฐานในการฝึกหัดครูในประเทศสหรัฐอเมริกา บางมหาวิทยาลัยก็ทำตามโครงสร้างมาตรฐานข้อนี้ตามสมควรแต่มีหลายมหาวิทยาลัยที่ไม่ทำ ข้อ ก คือ วิชาเพื่อความสำเร็จ ทำแต่เพียง ข้อ ข และ ข้อ ค เท่านั้น ทั้งนี้ โดยถือเสียว่า วิชาเพื่อความสำเร็จเหล่านั้นเรียนกันมาแล้วในโรงเรียนมัธยม ดังนั้น เมื่อเข้ามหาวิทยาลัยแล้วก็เรียนต่อเป็นวิชาเอกหรือวิชาโทไปได้เลย

ส่วนที่เกี่ยวกับวิธีสอนแบบท ซึ่งสมัยก่อนใช้วิธีสอนตามชั้นทั้ง 5 ของ แอร์บาร์ทน์ มาในสมัยปัจจุบันหันมาใช้วิธีวิทยาศาสตร์ (Scientific Method) หรือวิธีการแห่งปัญหา (Method of Intelligence) ก็เรียก ของแอร์บาร์ทน์ เหมาะสำหรับการมอบวิชา หรือยึดเย็ดวิชาให้แก่ผู้เรียนเป็นอย่างดี แต่ไม่ได้ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดเป็นเท่าที่ควรในปัจจุบันได้เน้นเรื่องการคิดเป็นอย่างที่สุด วิธีที่ส่งเสริมให้คิดนั้น ก็ได้แก่วิธีวิทยาศาสตร์ (Method of Science) ซึ่งเป็นวิธีการคิดโดยตรง จึงได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นวิธีสอน เพราะมีหลักอยู่ว่าวิธีการสอน ก็คือวิธีการคิดนั่นเอง

กล่าวโดยย่อๆ วิธีวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วยการกระทำ 5 ขั้นตอน คือ

- การกำหนดปัญหา (Statement of Problem)
- การตั้งสมมติฐาน (Setting of Hypothesis)
- การทดลองและการเก็บข้อมูล (Experimentation and Gathering of Data)
- การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)
- การสรุปผล (Conclusion)

ในการสอนวิชาสังคมศึกษาได้นำวิธีการสอนแบบนี้ มาประยุกต์ใช้กันแพร่หลาย นอกจากนี้แล้วก็ใช้กันในการวางแผนการศึกษา วิชาทหารที่เกี่ยวข้อง

กับการวางแผน ก็ใช้วิธีเช่นกัน และยังใช้ในการสอนวิชาอื่นๆ อีกโดยนำไปประยุกต์ใช้ตามที่เหมาะสม

สิ่งที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นเรื่องของ “ครูควรรู้อะไร” สำหรับเรื่อง “ครูควรทำอะไรได้บ้าง” นั้น ได้มีการกำหนดเป็นมาตรฐานกว้างๆ ไว้ 5 ประการ ดังกล่าวย่อๆ ได้ว่า

1) เกี่ยวกับการสอน ครูต้องใช้

- หลักจิตวิทยาแห่งการเรียนรู้
- หลักการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็ก
- การวางแผนสำหรับการสอนอย่างถึถ้วน
- วิธีสอนแบบต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม
- วิธีการวัดผลที่เหมาะสม
- ใช้แบบทดสอบต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ในการเรียน-การสอน
- การปกครองชั้น และบริหารงานของชั้นได้อย่างราบรื่น ตลอดจน

ปฏิบัติงานรูปการต่างๆ ของโรงเรียนได้ตามสมควร

2) เกี่ยวกับการอบรม การแนะแนว และการปกครองตนของนักเรียนเอง ครูต้องใช้

- หลักการที่ว่า ถ้าผู้เรียนอาจสร้างคุณธรรมและศีลธรรม ไว้ประจำตัวได้แล้ว ก็ย่อมจะปกครองตนเองได้
- หลักและวิธีการของการแนะแนวและการอบรม
- การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับบิดามารดาและผู้ปกครองเพื่อสนับสนุนการอบรม

- ใช้ผลของการวิจัยให้เป็นประโยชน์ในการอบรมและแนะแนว

3) เกี่ยวกับการทำกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ครูต้อง

- เข้าใจความสำคัญของ “กิจกรรมในหลักสูตร” หรือ “กิจกรรมร่วมหลักสูตร” ในการเรียนการสอนตามที่เหมาะสม
- รับหน้าที่ส่งเสริมให้มีกิจกรรมเหล่านั้นอย่างเต็มใจ
- รักษาสัมพันธภาพอันดีกับผู้ร่วมงานทั้งปวง

4) เกี่ยวกับการสร้างสัมพันธภาพอันดีและร่วมมือกับชุมชนเป็น
 อย่างดี ครูต้อง

- วางตนให้สมกับที่เป็นครูโดยยึดถือจรรยาบรรณของครู
- ช่วยเหลือปรับปรุงชุมชนตามที่เหมาะสม
- บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนตามที่เหมาะสม

5) เกี่ยวกับการเป็นครูชั้นวิชาชีพ ครูต้อง

- เพิ่มพูนความรู้ให้แก่อาชีพครู โดยการเขียน การพูดและการค้นคว้า
 ในด้านวิชาการ

- เป็นสมาชิกที่ดีของสมาคมทางวิชาการ
- ยึดถือขนบธรรมเนียมของผู้เป็นครูอย่างเคร่งครัด
- ส่งเสริมตัวเองให้งอกงามในทางวิชาศึกษาศาสตร์อยู่เสมอ
- ช่วยเหลือแนะนำผู้ที่เข้ามาเป็นครูใหม่ๆ และดูแลแนะนำผู้ที่มาเป็น

นักเรียนฝึกสอนในโรงเรียนของตนเอง

“สิ่งที่ครูควรรู้” และ “สิ่งที่ครูควรทำได้” ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้
 ก็เป็นมาตรฐานกลางๆ สถานศึกษาการฝึกหัดครูทั้งหลายย่อมเอาไปพิจารณา
 ปรับปรุงให้เข้ากับสถานการณ์ของแต่ละแห่งตามที่เหมาะสม

4. ความคิดเรื่องการฝึกหัดครูในระดับปริญญาในอนาคต

ประเทศสหรัฐอเมริกา กำลังดำเนินการปฏิรูปและทดลองการฝึกหัดครู
 อยู่ ปรากฏว่ามีความคิดสำคัญๆ เกิดขึ้น ดังต่อไปนี้

1) มีเวลาไม่เพียงพอในระยะ 4 ปีของหลักสูตรปริญญาตรีทางศึกษา
 ศาสตร์ ที่จะทำให้การเรียนการสอนในด้านวิชาเพื่อความเร็วและวิชาเพื่อไว้ใช้
 สอน (ซึ่งรวมเรียกว่าวิชาสามัญ) ได้กว้างขวางและลึกเพียงพอทั้งนี้โดยเหตุที่
 ว่าจะต้องสนองความต้องการของสังคมซึ่งกำลังเปลี่ยนแปลงขึ้นยุคใหม่อย่าง
 รวดเร็ว ทั้งในด้านเทคโนโลยี ในด้านคุณธรรม และในด้านการสร้างน้ำใจใน
 การเป็นครู ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเพิ่มเติมเวลาเรียนให้มากขึ้น โดยเพิ่มเวลา
 เรียนและปรับหลักสูตรขึ้นเป็นหลักสูตร 5-6 ปี แทนที่จะเป็นหลักสูตร 4 ปี

ดังในปัจจุบัน ถ้าดูจำนวนปีแล้วก็จะเห็นว่าการฝึกหัดครูนั้นเป็นการเรียนขั้นปริญญาโท

ในการเรียนนั้น ก็ยังคงเรียนวิชาสามัญและวิชาชีพสำหรับครูควบคู่กันไปตามเดิม และอาจใช้อัตราส่วนของวิชาสามัญต่อวิชาชีพสำหรับครูเท่ากับ ร้อยละ 70 ต่อร้อยละ 30 ตามเดิมก็ได้ หรือร้อยละ 75 ต่อ ร้อยละ 25 ก็ได้ตามที่เห็นเหมาะสมเป็นกรณีๆ ไป ทั้งนี้ก็เพราะว่าวิชาสามัญนั้นย่อมเป็นศูนย์กลางในการปฏิบัติงานการสอนของครูอยู่เป็นประจำวัน จึงจำเป็นต้องเพิ่มให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

อนึ่ง นอกจากการเรียนวิชาสามัญและวิชาชีพสำหรับครูควบคู่ไปแล้ว ก็ยังอาจจะทำได้อีกวิธีหนึ่งคือให้เรียนวิชาสามัญและวิชาสำหรับครูควบคู่กันไปสัก 3-4 ปี แล้วให้ออกไปสอนที่โรงเรียนประถมหรือมัธยมหรืออื่นๆ เสียสัก 1-2 ปีก่อน แล้วค่อยกลับมาเรียนต่อให้ครบหลักสูตร ทั้งนี้ก็โดยถือหลักว่าความเข้าใจเรื่องการสอนนั้นย่อมเป็นการพัฒนาไปตามลำดับทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับตัวเด็ก และเกี่ยวกับการดำเนินการในการสอนเอง ไม่ใช่ว่าเรียนหลักสูตร 5-6 ปี ติดต่อกันเป็นไปแล้วจะมีประสบการณ์พอเพียงก็หาไม่ได้

2) เมื่อผู้เรียนสำเร็จขั้นปริญญาตรีทางศึกษาศาสตร์แล้ว จะยังไม่ให้เป็นครู แต่ต้องให้เข้าสอบเอา ใบประกอบอาชีพครูให้ได้เสียก่อน ทั้งนี้เพื่อให้เป็นที่แน่ใจว่าทำการสอนได้จริงและสอนวิชาอะไรได้บ้าง

3) ในการผลิตนายแพทย์ คณะแพทยศาสตร์จะต้องมีโรงพยาบาลไว้เป็นเครื่องมือสำหรับในการฝึก ในทำนองเดียวกันคณะศึกษาศาสตร์จะต้องมีโรงเรียนประถมและโรงเรียนมัธยมไว้เป็นเครื่องมือในการฝึกหัดครูด้วย ทั้งนี้โดยให้ร่วมมืออย่างใกล้ชิดที่สุดกับโรงเรียนดังกล่าวในชุมชนนั้นๆ หรือว่ามีโรงเรียนสาธิตของตนเองเพื่อจะได้เป็นสถานที่ให้ผู้เรียนได้ไปสังเกตได้ไปเป็นลูกมือ และได้ทำการฝึกสอน อนึ่ง ถ้าคณะศึกษาศาสตร์จะทำการค้นคว้าทางการศึกษา ก็อาจทำได้ในโรงเรียนสาธิตดังกล่าวนั้นโดยสะดวก

ที่พูดมาแล้วทั้ง 3 ข้อนี้ กำลังดำเนินการอยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศไทยเราก็ควรจะคอยดูผลและเก็บไว้เป็นข้อมูลในการพิจารณาเรื่องการฝึกหัดครูต่อไป

5. ศึกษาศาสตร์ตามแนวพุทธธรรม

ในการไปเรียนวิชาศึกษาศาสตร์ในต่างประเทศทำให้มองเห็นว่าวิชาศึกษาศาสตร์นั้นตั้งอยู่บนรากฐานของปรัชญาที่ประเทศนั้นๆ ยึดมั่นอยู่นั่นเอง อีกตัวอย่างบางประเทศมีปรัชญาแบบปฏิบัตินิยม (Pragmatism) เป็นหลักการดำเนินชีวิต ดังนั้น วิชาศึกษาศาสตร์ก็ยึดปรัชญาแบบปฏิบัตินิยมเป็นรากฐาน ปรัชญาแบบปฏิบัตินิยมนั้นยึดถือประสบการณ์เป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นวิชาศึกษาศาสตร์ตามแนวปฏิบัตินิยม จึงกล่าวว่า “การศึกษาคือการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนเพื่อว่าจะได้งอกงามขึ้นตามวัตถุประสงค์ของตนเองและประเทศชาติ” เป็นต้น ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าเขาคิดวิชาศึกษาศาสตร์ของเขาขึ้นเอง มิได้ไปเอามาจากที่ใด

เมื่อมองเห็นเช่นนั้นแล้ว ก็ทำให้คิดได้ว่า ประเทศไทยเราก็อาจคิดเรื่องศึกษาศาสตร์ของเราเองได้ ไม่ต้องไปลอกของใครมา เพราะว่าของเรามีปรัชญาประจำชีวิตที่ยอดเยี่ยมยิ่ง คือ พุทธปรัชญา หัวข้อธรรมะที่สำคัญๆ อาจนำมาประยุกต์ใช้ หรือเอามาเป็นรากฐาน ของศึกษาศาสตร์ของไทยเราเองได้เป็นอย่างดี เช่น เอาหัวข้อธรรมะที่เรียกว่า อริยสัจ 4 มาประยุกต์ใช้ เป็นวิธีสอนแบบทโดอย่างสะดวกมาก และอาจให้ชื่อวิธีการดังกล่าวนี้ว่า “วิธีสอนตามขั้นทั้ง 4 ของอริยสัจ” เป็นต้น และยังมีอื่นๆ อีกที่คิดและประดิษฐ์ขึ้นไว้แล้ว นักการศึกษาหลายท่านก็ได้ตื่นตัวคิดและใช้หัวข้อธรรมะของพุทธปรัชญาไปประยุกต์เป็นวิชาศึกษาศาสตร์ด้านต่างๆ มากยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งเป็นที่น่ายินดียิ่ง ต่อไปในอนาคตประเทศไทยก็คงจะมีวิชาศึกษาศาสตร์ของประเทศของเราเอง และได้เรียนควบคู่กันไปกับวิชาศึกษาศาสตร์ของต่างประเทศ

บรรณานุกรม

- ศึกษาธิการ กระทรวง.ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2535
2507 พระนคร. 2507. (ในโอกาสครบรอบ 32 ปีของ
กระทรวงศึกษาธิการ 1 เมษายน 2507)
- Finn, Chester. **Phi Delta Kappa**, "The Biggest Reform of
Allo." Indiana : Bloomington, 1990
- Goodlad, John I. **Phi Delta Kappa** November 1990.
"Study of the Education of Educators." Indiana:
Bloomington, 1990
- Kena, Fran and William, K. **Philosophy of Education**.
New York: Macmillan, 1965 .
- Monroe, Walter. **Encyclopedia of Educational Research**.
New York: McMillan, 1950
- Morris, William. **The American Heritage Dictionary**.
New York: Houghton Mifflin Company, 1949.
- Roth, Robert A. **Phi Delta Kappa Fast Back 240**. "Teaching
and Teacher Education : Implementing Reform.
Indiana: Bloomington, 1986.
- Tom. Alan R.**Phi Delta Kappa Fast Back 255**. "How Should
Teachers Be Educated". Indiana: Bloomington, 1987.